

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

НАУКОВІ ЗАПИСКИ студентів та аспірантів

Серія
«Міжнародні відносини»

ВИПУСК 7

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2022

УДК 327(082)

ББК 66.4(0)

Н 34

*Рекомендовано до друку вченою радою
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
та національної безпеки
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 9 від 27 квітня 2022 р.)*

Редакційна колегія:

Діана Васильєва, студентка НаУОА (*відповідальний секретар*),
Дар'я Фоменюк, студентка НаУОА,
Вікторія Ткачова, студентка НаУОА.

Рецензенти:

Сидорук Т. В., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин НаУОА;

Близняк О. А., кандидат політичних наук, викладач кафедри міжнародних відносин НаУОА.

Н 34

Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини» / ред. кол. : Д. Васильєва, Д. Фоменюк, В. Ткачова. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. Вип. 7. 156 с.

DOI 10.25264/27.04.2022

Збірник присвячений актуальним питанням сучасних міжнародних відносин, зовнішньої політики держав світу, національної та міжнародної безпеки. У ньому представлено наукові праці студентів та аспірантів Національного університету «Острозька академія» та інших ЗВО України.

УДК 327(082)

ББК 66.4(0)

© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2022

ЗМІСТ

Беженар М. І. ЄВРОПЕЙСЬКА ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ РЕСПУБЛІКИ ПІВНІЧНА МАКЕДОНИЈА: ОСОБЛИВОСТІ, ПРОБЛЕМИ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	5
Васильєва Д. Р. ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ СЕРБІЇ ТА ЧОРНОГОРІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ	15
Гладишко А. І. «ВАКЦИННА ДИПЛОМАТІЯ» РЕСПУБЛІКИ ІНДІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	24
Глизь Д. К. ІДЕОЛОГІЧНІ ЗМАГАННЯ В СХІДНІЙ ЄВРОПІ	33
Гришук О. М. «ВАКЦИННА ДИПЛОМАТІЯ» КНР В ІНДОНЕЗІЇ	42
Ковальчук Я. Р. ДОКТРИНАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА ДЖ. БАЙДЕНА	51
Ковалюк О. С. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РУМУНІЄЮ	61
Круглик О. Ю. ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ТА ДЕГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ	69
Кутасва Д. Б. ПІВНІЧНИЙ ПОТІК-2 ЯК ДЕСТАБІЛІЗАЦІЙНИЙ ЧИННИК ДЛЯ ЄВРОПИ	76
Лопанчук Н. І. ПРОЦЕС ІНТЕГРАЦІЇ БІЛУРУСІ З РОСІЄЮ В РАМКАХ СОЮЗНОЇ ДЕРЖАВИ	88
Окулик М. Р., БОРОТЬБА США ТА КИТАЮ ЗА ГЛОБАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО У ХХІ СТ.	94
Рев'юк І. О. РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА УРОКИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	102

Свинарчук А. Р. УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКІ ВІДНОСИНИ НА ПОЧ. ХХІ СТ.: ПОЛІТИЧНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІРИ	111
Скурідіна Ю. О. СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	119
Фоменюк Д. В. ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ВИХОДУ Д. ТРАМПА З ІРАНСЬКОЇ ЯДЕРНОЇ УГОДИ	127
Хацьор Д. Р. ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НАТО В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ	133
Христик М. О. УКРАЇНА-ПОЛЬЩА: ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА	141
Ющенко А. А. ПІДТРИМКА НАТО УКРАЇНИ В ХОДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ	149

УДК 327 (4:495.6)

Беженар М. І.,
студентка 5 курсу НаУОА
Науковий керівник: Корнійчук Л. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

ЄВРОПЕЙСЬКА ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ РЕСПУБЛІКИ ПІВНІЧНА МАКЕДОНИЯ: ОСОБЛИВОСТІ, ПРОБЛЕМИ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано євроатлантичну стратегію Північної Македонії, історичний аспект вступу до НАТО, особливості та проблеми вступу до цієї організації. Також висвітлено питання вступу до ЄС – історія та основні труднощі, які виникають в процесі початку переговорів (проблема національної ідентичності в конфлікті з Болгарією). Досліджено приклад Північної Македонії для України в процесі інтеграції.

Ключові слова: Республіка Північна Македонія, НАТО, ЄС, інтеграція, національна ідентичність, Болгарія, Греція, Україна.

Bezhenar M. I.
**EUROPEAN AND EURO-ATLANTIC INTEGRATION
THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA: FEATURES,
PROBLEMS AND EXPERIENCE FOR UKRAINE**

The article analyzes the Euro-Atlantic strategy of North Macedonia, the historical aspect of joining NATO, the features and problems of joining this organization. The issue of joining the EU is also highlighted – the history and the main difficulties that arise in the process of starting negotiations (the problem of national identity in the conflict with Bulgaria). The example of North Macedonia for Ukraine in the process of integration is studied.

Keywords: The Republic of North Macedonia, NATO, EU, integration, national identity, Bulgaria, Greece, Ukraine.

Інтеграція до євроатлантичних спільнот НАТО та ЄС на сучасному етапі є стратегічною ціллю для багатьох держав. Однією з Балканських держав, яка прагне стати повноправним членом євроатлантичного товариства є Північна Македонія, яка майже відразу після здобуття незалежності задекларувала вступ до ЄС та НАТО як основні цілі зовнішньої політики. В процесі вступу країна стикнулася з багатьма проблемами, які стосувалися її національної ідентичності, але змогла подолати їх та стати членом НАТО і в майбутньому сподівається стати членом ЄС. Необхідно розглянути особливості вступу Північної Македонії до євроатлантичних спільнот, аби проаналізувати основні проблеми та використати досвід їх вирішення для прикладу інтеграції України до згаданих організацій.

Дослідженням даного питання займалися багато українських аналітичних центрів та вітчизняних науковців. Так, багато публікацій «Європейської правди» присвячені темам історичних розбіжностей Північної Македонії з Болгарією [2], [6], [10], публіцист В. Савчук досліджував тему зміни назви Північної Македонії, та зокрема впливу на цей процес референдуму 2018 року [9], зарубіжні видання висвітлювали тему вступу Північної Македонії до ЄС та основні проблеми, які виникають в даному процесі [18], [16]. Водночас, питання євроатлантичної інтеграції держави лишається малодослідженим і потребує аналізу історичної ретроспективи та основних змін, які були прийняті для наближення до членства в ЄС та НАТО, а також, який приклад у даному процесі з Північної Македонії може взяти для себе Україна.

Метою статті є аналіз процесу вступу Північної Македонії до НАТО та процесу євроінтеграції, а відповідно завданнями – простежити основні риси та проблеми, які виникали в процесі приєднання до НАТО; з'ясувати особливості євроінтеграційної політики держави; окреслити можливості використання досвіду Північної Македонії для євроатлантичної інтеграції України.

Ще зі здобуття незалежності Північна Македонія заявила, що її основні зовнішньополітичні пріоритети – членство у євроатлантичних структурах, регіональна співпраця та розвиток двостороннього і багатостороннього партнерства з міжнародними партнерами.

Якщо говорити про вступ країни до НАТО, то Північна Македонія вже у 1995 році приєдналася до програми військової співпраці НАТО «Партнерство заради миру», тоді ж країну прийняли до Ради північноатлантичного співробітництва. Вже наступного року у столиці був відкритий Офіс зв'язку, а у 1997 році – Постійне представництво в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі. У 1999 році Північна

Македонія (паралельно з Албанією) отримала План дій щодо членства в НАТО, того ж року країна долучилась до інтервенції НАТО в Союзну Республіку Югославія і отримувала допомогу від Альянсу через велику кількість біженців [13].

Після отримання Плану членства відносини НАТО-Північна Македонія розвивались стабільно – країна брала участь в операціях в Косово і надавала допомогу у 1999 році Міжнародним Силам у Косово. Також Північна Македонія сприяла Міжнародним Силам НАТО, які мали військові операції у Афганістані, Албанії та Кіпрі. Країна впевнено рухалась до набуття членства в організації [8]. У 2003 році Македонія, Албанія, Хорватія і США підписали Адріатичну хартію, яка була спрямована на набуття цими державами членства в НАТО. І хоча роль США в даному Альянсі оцінювали неоднозначно, водночас, державам вдалося приєднатися до НАТО. Так, у 2008 році, під час Бухарестського саміту НАТО Албанію та Кіпр запросили приєднатися до Альянсу, однак у бік Північної Македонії запрошення не звучало, адже Греція висунула претензії щодо назви країни і виступила категорично проти членства Північної Македонії в НАТО.

Причина суперечки з Грецією щодо назви склалася історично і корінням належить ще до часів Александра Македонського. Велика частина завойованих ним територій довгий час мала назву «Македонія», куди входив географічний регіон на південному-сході Європи. Після Першої світової війни велика частина цього регіону відійшла Греції, інша – стала частиною на той час Республіки Македонія, яка після отримання незалежності залишила назву Македонія. Грецію це не влаштовувало, адже вона вважала, що такою назвою її північний сусід намагається показати своє право на македонські землі Греції і прагне об'єднати «всю Македонію».

У 1990-х роках це питання ще не поставало так гостро і країнам вдалось домовитись – у 1992 році Греція і Македонія дійшли до компромісу щодо назви «Нова Македонія», але тоді через особисті побоювання грецького представника нова назва не була затверджена і за посередництва ООН країни погодили тимчасову назву «Колишня Югославська республіка Македонія» [11]. Питання здавалося вирішеним, поки у 2008 році Греція не почала знову апелювати до зміни назви, вимагаючи взагалі прибрати слово «Македонія», натомість замінити на «Республіка Скоп'є» або «Вардарська Республіка». Своєю чергою Північна Македонія поскаржилась на Грецію у Міжнародний Суд і у 2011 році Суд вирішив, що Греція не має права блокувати членство Македонії у будь-яких міжнародних організаціях [12].

У 2018 році у Македонії відбувся референдум, на який покладали багато надій – адже він міг би показати, чи готові громадяни змінювати назву заради вступу в євроатлантичні структури. Питання референдуму звучало так: «Ви підтримуєте членство в ЄС і НАТО, приймаючи договір між Республікою Македонією і Грецькою Республікою?». За те, щоб змінити назву, проголосували більше 90% респондентів, водночас, через дуже низьку явку громадян (більше 30%) референдум вважають таким, який не відбувся. Незважаючи на це, європейські лідери привітали результати референдуму, вважаючи його хорошим знаком, у Греції ж заявили, що результати суперечливі [9], але вже 12 червня 2018 року Греція та Македонія підписали Преспанську угоду, яка ставила крапку у суперечці двох держав щодо назви. Таким чином, Колишня Югославська республіка Македонія ставала Республікою Північна Македонія, що відкривало їй шлях до вступу в ЄС і НАТО. Угода була ратифікована у 2019 році [7].

Того ж 2018 року Північна Македонія успішно завершила переговори про вступ країни в НАТО. 6 лютого 2019 року в Брюсселі був підписаний Протокол про вступ Північної Македонії до Альянсу, при цьому були присутні всі 29 держав-членів та Генеральний Секретар. Після цього всі держави ратифікували Протокол і вже 27 березня 2020 року Північна Македонія офіційно стала членом НАТО [17].

За невеликий час перебування в НАТО Північна Македонія встигла внести свій вклад у діяльність організації. Військові беруть участь в місіях НАТО в Косово, Іраку та Афганістані, також у навчаннях з цивільного захисту, наприкінці 2021 року Північну Македонію долучили до системи повітряної поліції НАТО. Під час візиту міністра закордонних справ Північної Македонії до штаб-квартири НАТО у лютому 2021 року, сторони обговорили питання євроатлантичної безпеки, стійкість до гібридних та кібератак, ініціативу НАТО 2030 щодо зміцнення Альянсу та підготовки до саміту в Брюсселі [20].

Отже, після майже тридцятирічного шляху до НАТО Північна Македонія зрештою стала частиною організації і її зусилля для вступу не були даремними, адже країна отримала гарантії безпеки та свободи, до яких вона прагнула і за словами Міністра закордонних справ країни, членство в НАТО стане опорою для стабільності у регіоні, де досі існують осередки невизначеності [8]. Країна стала членом НАТО, хоча по факту не відповідає критеріям щодо членства, і НАТО в цьому випадку виходило більше з геополітичних інтересів, аби не дати Росії розширити свій вплив на Балканах. Окрім безпе-

кових гарантій, членство також позитивно впливає на економіку країни, що веде до збільшення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, зростання оборонного бюджету країни, підвищення іміджу країни в світі, зменшення ризиків внутрішніх конфліктів, отримання закордонної допомоги (наразі у боротьбі з пандемією, так, США і Нідерланди надали фінансову допомогу, Словенія і Норвегія – матеріальну допомогу у вигляді медичного обладнання) [8].

Шлях Північної Македонії в ЄС – не такий успішний як в НАТО, але такий же складний та суперечливий. Він починається у 2003 році, тоді відбувся саміт ЄС у Салоніках, де члени Союзу визнали Північну Македонію (а також Албанію, Боснію і Герцеговину, Хорватію, Сербію та Чорногорію) як потенційного кандидата на вступ до ЄС. Північна Македонія була першою країною в регіоні, з якою у 2001 році була підписана Угода про асоціацію (чинна з 2004 року), у 2005 році країна отримала статус кандидата. Із 2009 року Європейська Комісія рекомендувала розпочати переговори з Північною Македонією, але вони постійно відкладались. Коли у 2019 році зрештою було вирішене питання про назву з Грецією, переговори мали нарешті розпочатись, але їх відклали через заперечення Франції та Нідерландів. Заперечення Нідерландів стосувалися більше Албанії (яка також прагне вступити в ЄС) зокрема через корупцію та організовану злочинність, позиція Франції така: спочатку ЄС має зміцнити власні інституції, а потім займатися подальшим розширенням [19].

У березні 2020 року ЄС вирішив таки розпочати переговори з Північною Македонією і схвалив переглянута методологію Комісії «Посилення процесу вступу – надійна перспектива ЄС для Західних Балкан», у липні 2020 року державам представили проєкт переговорів [18]. Однак 17 листопада 2020 року Болгарія заблокувала офіційний початок переговорів, апелюючи до історичних питань про національну ідентичність, мову та належність національних героїв. Як і у випадку з Грецією, питання має глибоке історичне коріння.

Болгарія була першою країною, яка визнала незалежність Македонії, незважаючи на це, багато науковців та громадськість Болгарії не визнають окрему македонську мову та націю, як окремих від болгарської, що сформувалися після Другої світової війни. Офіційна болгарська інтерпретація історії говорить про те, що після закінчення війни у Македонії відбувались «етнічні та лінгвістичні маніпуляції», тобто це означає, що насправді слов'янські жителі Північної Македонії є болгарами, які розмовляють болгарською мовою, а «македонську» ідентичність, яку в Болгарії називають штучною, їм нав'язав комуністичний режим Тіто [1]. Претензії Болгарії також

стосуються визначних історичних подій та постатей часів Османської імперії, однією з таких історичних особистостей є Гоце Делчев, який був одним з лідерів національно-визвольного руху балканських народів проти османського панування, і Болгарія, і Македонія вважають Делчева власним національним героєм [15].

Станом на початок 2022 року суперечності між Болгарією та Македонією все ще не вирішені. Президент Болгарії Румен Радев заявив, що переговори і надалі будуть блокуватися, якщо Північна Македонія не буде дотримуватися положень договору 2017 року про «добросусідські відносини». Договір передбачав створення незалежної спеціальної комісії експертів для перегляду історичних подій та постатей до 1944 року і дати загальні вказівки щодо правильного трактування історії обома сторонами, але така ініціатива хоч і була реалізована, але не принесла бажаних результатів [2]. На Загребському саміті президент Болгарії заявив, що сторони працюють над двостороннім протоколом з шістьма основними пунктами співпраці, на тому ж саміті держави намагались вирішити питання за сприяння Німеччини та Франції, але Болгарія залишилась при своїй позиції щодо визнання «історичної правди» у відносинах [16].

Водночас, для Північної Македонії є велика надія на покращення ситуації та відновлення переговорів, адже 18 січня 2022 року нові прем'єр-міністри Болгарії та Македонії зустрілися та домовились співпрацювати для подолання спільних проблем. Прем'єр-міністр Македонії Дімітар Ковачевські та прем'єр-міністр Болгарії Кирил Петков заявили, що вони обоє налаштовані дуже оптимістично щодо подальших спільних дій та мають надію на те, що відносини між двома країнами покращаться та матимуть реальні результати [10].

Окрім проблеми з Болгарією у Північній Македонії існує також багато внутрішньополітичних проблем, які стають на заваді інтеграції. Серед них – корупція (через слабкість державних інституцій), етнічний розкол між основними етнічними групами та дискримінація цих етнічних груп (албанці, турки та роми), порушена свобода слова та ЗМІ, економічний фактор, на який вплинув економічний спад протягом першого десятиріччя незалежності, глобальна криза 2008 року та в останні роки коронавірус.

Отже, незважаючи на проблемні питання з Болгарією, у 2022 році Північна Македонія має багато шансів для продовження свого шляху на вступ до ЄС, по-перше, тому, що цього року на головування в Європейській Раді заступає Франція, і хоча вона не є великою прихильницею розширення ЄС, але обіцяє, що під час свого головування робитиме все можливе для продовження переговорів із

країнами-кандидатами на вступ у ЄС, серед яких, окрім Північної Македонії, Албанія, Сербія та Боснія і Герцеговина [14]. По-друге, Північна Македонія робить багато поступок зі свого боку, аби примиритися з Болгарією, так, у 2021 році країна погодилась вилучити написи з підручників та пам'яток про «болгарську фашистську окупацію» і готова йти на подальші компроміси (узгодити всі територіальні претензії, мовні питання та проблему македонської меншини в Болгарії) [6].

Північна Македонія підтримує євроатлантичні прагнення України. Так, у 2021 році президенти держав у телефонній розмові обговорили питання обміну досвідом щодо поглиблення співпраці в НАТО [3]. У 2020 році міністри закордонних справ держав провели телефонну розмову, яка стосувалась двосторонньої співпраці держав, міністр закордонних справ Північної Македонії запевнив українського колегу у підтримці євроатлантичних прагнень [4].

Якщо говорити про досвід Північної Македонії для України, то ми можемо багато чому повчитися з прикладу цієї балканської країни. У випадку з НАТО Північна Македонія пройшла довгий і складний шлях, повинна була поступитися національними пріоритетами і зрештою стала членом НАТО. Питання про назву вирішувалось 10 років і зрештою все закінчилось успішно. Україні це дає надію на те, що незважаючи на російську агресію, анексію Криму та окуповані території, вона може стати частиною Альянсу, хоча для цього може знадобитися не один рік. Північна Македонія зробила ставку на гарантії безпеки від західних партнерів, хоча могла принципово не змінювати назву та відмовитися від членства. Вона усвідомлювала, що в довгостроковій перспективі це матиме величезний вплив як на її безпеку, так і на економіку, що впливатиме на рівень життя народу більше, ніж збереження попередньої назви. Україні ж, по суті, на такі кроки йти не треба, але в нас загроза реальна і постійна, тому членство в НАТО для України життєво необхідне.

Якщо говорити про ЄС, то обидві країни мають схожі ситуації, але Північна Македонія має вищі шанси вступу до ЄС. Водночас, ЄС наразі мало готовий для розширення, багато країн-членів вважають, що організація, передусім, повинна вирішити внутрішні питання, а тоді займатися розширенням. Тому ЄС намагається притягнути держави-кандидати на вступ більше через економічні чинники, намагаючись поступово інтегрувати економіки нових країн до загального ринку ЄС. Досвід Північної Македонії для України показує, що слід працювати над внутрішніми реформами та наближатися до стандартів ЄС, і, навіть, якщо це не призводить в результаті до вступу, то

всеодно модернізує та трансформує державу і в далекому майбутньому дає перспективи на вступ, якщо до цього будуть готові члени ЄС та не виникатиме окремих проблем з деякими державами.

За словами Надзвичайного і Повноважного Посла України в Республіці Північна Македонія Наталії Задорожнюк, приклад Північної Македонії показує, що всі політичні сили мають бути єдині в своєму рішенні вступу в євроатлантичні структури. Необхідно проводити інформаційну роботу серед населення, аби показати, що отримає Україна в разі вступу в ЄС та НАТО. Крім того, варто співпрацювати з провідними країнами НАТО і показувати, що ми їм так само необхідні, як і вони нам. Македонія свого часу ставила акцент на співпрацю з США та Німеччиною, на сьогоднішній день на фоні загрози нападу Росії Україна робить так само [5].

Отже, Північна Македонія задекларувала євроатлантичні прагнення фактично відразу після здобуття незалежності, у 1995 році приєдналась до програми НАТО «Партнерство заради миру» і у 2001 році підписала угоду про асоціацію з ЄС. На шляху до НАТО Північна Македонія поруч із підвищенням внутрішніх стандартів змушена була вирішувати претензію від Греції щодо зміни назви. Проблема була озвучена у 2008 році і після довгих переговорів вирішена у 2018 році, що в результаті призвело до того, що у 2020 році Північна Македонія стала членом НАТО. У випадку з ЄС процес вступу триває вже більше 20 років і якщо спочатку на заваді стояли євроскептичні настрої деяких членів ЄС, то пізніше основною проблемою відкладання переговорів про вступ стала Болгарія, яка висунула претензії до Македонії щодо її національної ідентичності, а це питання буде набагато складніше вирішити. Водночас, 2022 рік відкриває нові перспективи для Північної Македонії зі зміною прем'єр-міністра Болгарії та початку головування Франції у Європейській Раді. Для України Північна Македонія – великий приклад того, як великі поступки та багаторічні зміни приносять глобальні результати. Зауважимо, що перспективним для подальших досліджень є аналіз інших зовнішньополітичних векторів держави, що сприятиме формуванню цілісної картини її зовнішньої політики та місця в регіональній системі міжнародних відносини.

Джерела та література

1. Болгарія заблокувала переговори про вступ Північної Македонії до ЄС. 17.11.2020. *DW.COM*. URL: <https://www.dw.com/uk/bolhariia-zablokuvala-perehovory-pro-vstup-pivnichnoi-makedonii-doyes/a-55635857> (дата звернення: 01.02.2022)

2. Болгарія не збирається знімати вето з переговорів про вступ Північної Македонії в ЄС. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/11/7132421/> (дата звернення: 01.02.2022)

3. Зеленський обговорив з президентом Північної Македонії довід поглиблення співпраці з НАТО. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/09/8/7127575/> (дата звернення: 03.02.2022)

4. Кабінет Міністрів України – Дмитро Кулеба заручився підтримкою Північної Македонії на шляху інтеграції України до НАТО та ЄС. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-zaruchivsya-pidtrimkoju-pivnichnoyi-makedoniyi-na-shlyahu-integraciyi-ukrayini-do-nato-ta-yes> (дата звернення: 03.02.2022)

5. Наталія Задорожнюк, посол України в Республіці Північна Македонія. *Укрінформ – актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3278953-natalia-zadoroznuk-posol-ukraini-v-respublicii-pivnitsna-makedonia.html> (дата звернення: 03.02.2022)

6. Північна Македонія погодилась прибрати згадки про “болгарських фашистів” задля вступу до ЄС. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/09/23/7128155/> (дата звернення: 03.02.2022)

7. Преспанська угода. *Free online encyclopedia*. URL: <https://amp.uk.xn----7sbiewaowdbfdjyt.pp.ua/3030265/1/prespanska-ugoda.html> (дата звернення: 10.02.2022)

8. Розширення Альянсу: що означає вступ Північної Македонії до НАТО. *Аналітичний центр ADASTRA*. URL: https://adastra.org.ua/blog/rozshirennya-alyansu-sho-oznachaye-vstup-pivnichnoyi-makedoniyi-do-nato_1 (дата звернення: 01.02.2022)

9. Савчук В. Референдум про зміну назви Македонії: підтримка понад 90%, але такий, що не відбувся. У чому справа і чого очікувати? *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29519032.html> (дата звернення: 01.02.2022)

10. Софія і Скоп'є зробили крок до розблокування переговорів про членство Північної Македонії в ЄС. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/18/7132740/> (дата звернення: 01.02.2022)

11. Суперечка щодо назви «Македонія» – як виникло македонське питання. 25.01.2019. *DW.COM*. URL: <https://www.dw.com/uk/суперечка-щодо-назви-македонія-як-виникло-македонське-питання/a-47237249> (дата звернення: 01.02.2022)

12. Суперечка щодо назви Македонії: у ЄС бачать шанс домовитися протягом двох тижнів. *Європейська правда*. URL: <https://www.>

eurointegration.com.ua/news/2018/04/24/7080923/ (дата звернення: 10.02.2022)

13. Тернистий шлях до НАТО Північної Македонії. *АрміяInform – Інформагентство Міноборони*. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/03/31/ternystyj-shlyah-do-nato-pivnichnoyi-makedoniyi/> (дата звернення: 01.02.2022)

14. Чого чекати від головування Франції в ЄС? *Урядовий Кур'єр*. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/chogo-chekati-vid-golovuvannya-franciyi-v-yes/> (дата звернення: 03.02.2022)

15. Шантаж історією: навіщо Болгарія заблокувала шлях Македонії до ЄС. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/11/9/7116280/> (дата звернення: 01.02.2022)

16. How North Macedonia's EU accession process was derailed. *TRTWorld*. URL: <https://www.trtworld.com/perspectives/how-north-macedonia-s-eu-accession-process-was-derailed-51738> (date of access: 01.02.2022)

17. NATO Membership. *Ministry of Foreign Affairs*. URL: <https://mfa.gov.mk/en/page/7/nato-relations> (date of access: 01.02.2022)

18. North Macedonia. *European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations*. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/negotiations-status/north-macedonia_en (date of access: 01.02.2022)

19. Palickova A. Divided Europe deals major blow to North Macedonia's EU accession hopes. *www.euractiv.com*. URL: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/divided-europe-deals-major-blow-to-north-macedonias-eu-accession-hopes/> (date of access: 01.02.2022)

20. Secretary General praises North Macedonia for contributions to NATO. *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_181387.htm?selectedLocale=en (date of access: 10.02.2022)

УДК 327 (282.249)

Васильєва Д. Р.,
студентка 4 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ СЕРБІЇ ТА ЧОРНОГОРІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

У статті проаналізовано євроінтеграційні шляхи Сербії та Чорногорії. Зазначено внутрішні проблеми в цих країнах і вплив зовнішніх чинників на їхні євроінтеграційні шляхи. Також наведено стримуючі фактори набуття членства Сербією та Чорногорією.

Ключові слова: інтеграція, Сербія, Чорногорія, Європейський Союз, Західні Балкани, внутрішні проблеми, зовнішні чинники впливу, КНР, Російська Федерація.

Vasylieva D. R.
**PROBLEMS OF INTEGRATION OF SERBIA
AND MONTENEGRO IN THE EUROPEAN UNION**

The article analyzes the European integration paths of Serbia and Montenegro. The internal problems in these countries and the influence of external factors on their European integration paths are noted. The deterrents to Serbia and Montenegro's membership are also presented.

Key words: integration, Serbia, Montenegro, European Union, Western Balkans, internal problems, external factors of influence, China, Russian Federation.

Сучасний світовий порядок насичений різноманітними викликами та загрозами, які потребують негайної протидії. Проблематика формування нового світового порядку привертає все більше уваги науковців та громадськості, адже змінюється роль держави на міжнародній арені, як суб'єкта міжнародних відносин, посилюється значення недержавних акторів, встановлюється новий баланс сил між ключовими гравцями. Для регулювання міжнародної безпеки застосовують нові механізми, інструменти та важелі впливу, однак

інституційна складова світопорядку, представлена міжнародними організаціями, все ще не втрачає своїх позицій. І таке потужне міжнародне об'єднання, як Європейський Союз, все більше залучається до вирішення глобальних проблем людства, усунення дестабілізуючих чинників та гарантування безпеки в регіоні Європи. Однак сьогодні зазначене об'єднання держав переживає складні часи і важливе значення на порядку денному займає інтеграція країн Західних Балкан, особливо Чорногорії та Сербії. Ці країни є кандидатами на отримання членства в ЄС та мають найбільші шанси на вступ із західнобалканської шістки. Проте, існує низка внутрішніх проблем та зовнішніх чинників впливу на євроінтеграційні шляхи цих країн, що уповільнюють процес євроінтеграції.

Дослідженням цієї тематики займалися низка вітчизняних науковців, зокрема Артюх Ю. [1], що досліджує проблеми європейської інтеграції країн Західних Балкан, та Миронова М. [2], що охарактеризувала перспективи вступу держав ЗБ до ЄС. Українські видання, зокрема “Європейська правда”, значну увагу приділяють євроінтеграційним шляхам країн ЗБ. Зарубіжні видання, як-от “Euronews”, здебільшого висвітлюють здобутки євроінтеграції країн ЗБ та сприяння інтеграційних процесів Євросоюзом. Проте, зазначена тематика є недостатньо дослідженою, адже немає праці, в якій було би комплексно висвітлено проблеми євроінтеграції саме Сербії та Чорногорії, країн, які наразі мають найбільші шанси вступу до ЄС.

Метою статті є дослідження проблем інтеграції Сербії та Чорногорії до ЄС. Задля реалізації мети варто виконати декілька завдань, як-от:

- дослідження євроінтеграційних шляхів Сербії та Чорногорії, зокрема нормативно-правової бази;
- виокремлення внутрішніх проблем у Сербії та Чорногорії і зовнішніх чинників впливу на їхні євроінтеграційні шляхи;
- визначення перспектив вступу Сербії та Чорногорії до ЄС.

Таке потужне об'єднання держав, як Європейський Союз, функціонує з 1993 року. Впродовж усієї своєї історії союз зазнавав чисельних трансформацій, інтегруючи нових членів та в більшій мірі залучаючи старих до реалізації основних цілей організації. Особливо привертає увагу процес інтеграції нових членів, що був розпочатий ще 70 років тому попередниками Європейського Союзу. Інтеграція країн Західної Європи проходила в декілька етапів, тобто в 1973, 1981, 1986, 1995, 2004, 2007, 2013 рр. До того ж, безпрецедентним був вихід 31 січня 2020 р. Великої Британії з ЄС [6]. Виняткову роль за останніх 20 років відіграє інтеграція країн Західних Балкан, тоб-

то Сербії, Чорногорії, Албанії, Північної Македонії, Боснії і Герцеговини та Косово, адже цей регіон є історично спорідненим з ЄС та географічно суміжним. До того ж, ЄС завжди прагнув об'єднати усі європейські країни під своїм "дахом". З кінця 1990-х рр. союз змінив своє байдуже ставлення до регіону на зацікавлене, тому інтеграція західнобалканських країн перебуває на порядку денному. Важливо підмітити, що хоч і кожна з країн Західних Балкан прагне стати членом ЄС, однак не всі з них мають можливість реалізувати цей намір в найближчих 3-8 років. Тому варто зосередити увагу саме на Сербії та Чорногорії, оскільки ці країни мають найреалістичніші шанси вступити в ЄС в найближчому майбутньому не лише з числа західнобалканської шістки, а й з усіх країн-кандидатів на отримання членства в ЄС.

Варто охарактеризувати історичний розвиток інтеграційного шляху Сербії та Чорногорії за допомогою нормативно-правової бази задля розуміння намагань, мотивів, перешкод вступу зазначених країн до ЄС та ефективності реалізованих дій та механізмів. Сербія була визначена потенційним кандидатом на членство в ЄС під час саміту Європейської Ради в Салоніках 2003 р.. У 2005 р. розпочалися переговори щодо Угоди про стабілізацію та асоціацію (УСА), однак в 2006 р. вони були припинені через відмову Сербії співпрацювати з Міжнародним кримінальним трибуналом щодо розслідування низки злочинів, вчинених югославськими високопоставленими особами. Наступного року їх відновили, оскільки Сербія надала зобов'язання співпраці. У 2008 р. було прийнято європейське партнерство для Сербії, встановлюючи при цьому пріоритети для подання заявки на членство, та підписано УСА. В наступному році заява була офіційно подана. В 2011 р. Європейська Комісія у своєму висновку щодо заявки Сербії на членство в ЄС надала статус кандидата. В 2012 р. статус був отриманий. Наступного року набула чинності УСА та були розпочаті переговори про вступ. В цьому ж році Європейська Рада узгодила переговорну структуру. І в 2014 р. відбулася перша Міжурядова конференція, що позначає старт переговорів щодо вступу. На сьогодні відкрито 18 розділів та тимчасово закриті 2 з них [4].

Чорногорія здобула незалежність у 2006 р., коли вийшла з Державного союзу Сербії та Чорногорії. І незважаючи на те, що країна лише ставала на шлях самостійного політичного становлення та перебувала в незадовільному економічному стані, в 2007 р. Європейська Рада ухвалила Європейське партнерство для Чорногорії та була підписана УСА. У 2008 р. новосформована країна подала заявку на членство в Європейському Союзі. Через 2 роки УСА набула чиннос-

ті та Європейська Комісія видала схвальний висновок щодо заявки Чорногорії, де зазначила 7 ключових пріоритетів, які Чорногорія повинна була виконати до початку переговорів. Після цього Європейська Рада надала їй статус кандидата. Прагнучи відкрити переговори, в 2011 р. Європейська Рада розпочала процес приєднання, підтримавши оцінку Комісії про відповідність Чорногорії критеріям членства. І вже 29 червня 2012 р. були відкриті переговори про вступ. За 8 років переговорів було відкрито 33 розділи, 3 з яких наразі тимчасово закриті [3].

Велику роль в політиці розширення сучасного ЄС має Стратегія “Достовірної перспективи розширення та посилення взаємодії ЄС із Західними Балканами” [9]. У ній ЄС підтвердив те, що він зацікавлений в інтеграції країн ЗБ, адже це є інвестицію в стабільне майбутнє Європи. В 2020 р. Європейська Комісія переглянула методологію для покращення процесу розширення ЄС, що стосується зокрема Сербії та Чорногорії, зробивши його більш надійним й передбачуваним, і запропонувала економічний та інвестиційний план для підтримки й наближення країн Західних Балкан до ЄС.

Проаналізувавши законодавчо-нормативну базу інтеграційних шляхів Чорногорії та Сербії, з першого погляду здається, що процес інтеграції просувався поступово, з подальшими покращеннями та нововведеннями. Однак насправді вони були не достатніми, щоб було досягнуто поставленої мети – вступ в ЄС. Впродовж всіх цих років була низка ситуацій та “підводних каменів”, що вказують на незацікавленість обох сторін процесу в досягненні вступу. Адже за умови цілковитої відданості ідеї вступу в союз зі сторони Сербії та Чорногорії й реального бажання надання членства цим країнам зі сторони ЄС, кількість членів об’єднання вже б давно сягала 29-ти. Тому важливого значення набуває необхідність виокремлення перешкод на інтеграційних шляхах обох країн та справжніх інтересів учасників інтеграційного процесу.

Значну роль в аналізованні проблематики посягає документ, виданий у 2020 р. під назвою «Інтеграція Західних Балкан: Завершення Майбутньої Європи» [10], що являє собою рекомендації для ЄС щодо інтеграції країн ЗБ. Завдяки ньому можна простежити проблемні моменти та прорахунки політики розширення ЄС. Участь в їх розробленні брали 7 провідних сербських аналітичних центрів та організацій громадянського суспільства, зокрема Белградський центр політики безпеки, Белградський фонд передового політичного досвіду, Центр сучасної політики, Європейський рух у Сербії, Центр європейської політики, Центр міжнародної політики та безпеки і

Комітет юристів з прав людини. В зазначеному документі окреслено рекомендації щодо реформування процесу приєднання країн ЗБ та стверджено, що ЄС без цих країн не зможе стати процвітаючим, ефективним, потужним та стабільним актором на міжнародній арені. Особливу увагу приділено саме Сербії та Чорногорії, як країнам, переговори про вступ з якими наразі тривають. Також у документі є заклик щодо термінового розширення ЄС, а не відкладання цього процесу в довгий ящик. Серед зазначених пропозицій були також включення країн ЗБ до різноманітних програм ЄС, удосконалення системи вимірювання прогресу в переговорах про вступ, запровадження голосування кваліфікованою більшістю, збільшення фінансування країн-кандидатів, заснування спільної комунікаційної програми задля пропагування спільних цінностей та єдиного бачення майбутнього. Справді, Сербія та Чорногорія не достатньо залучені в “життя” Європейського Союзу. В більшій мірі це є промахом саме ЄС, який витрачає значні ресурси на подолання зовнішніх загроз та викликів, регулювання безпекової, кліматичної, міграційної ситуації в регіоні і подекуди забуває про внутрішні перипетії. Тому всі ці рекомендації є слухними. ЄС варто однозначно більше уваги приділяти внутрішнім кризовим явищам та політиці розширення, адже це є прямим шляхом до забезпечення стабільності в регіоні Європи, до подальшого процвітання ЄС та все більшого поширення європейських цінностей та стандартів.

Очевидно, що в Сербії та Чорногорії є також багато внутрішніх проблем та кризових станів, бо ці країни вимушені нести тяжкий тягар правонаступництва Югославії (міжнародні злочини проти людства, соціальна напруженість, економічні кризи, упереджене ставлення міжнародної спільноти тощо). Впродовж десятків років ці країни прагнули покращити політичне, соціальне й економічне становище. Однак, на жаль, цього їм зробити в повній мірі не вдалося. Про це свідчать заяви ЄС щодо основних перешкод, що стоять на інтеграційному шляху Сербії до ЄС, а саме, відсутність достатнього процесу в сфері основних прав і свобод людини, нехтування верховенством права, поширення корупції та неефективна боротьба з організованою злочинністю й контрабандою. Прикладом такої заяви є “Звіт про Сербію за 2021 рік” [11]. У ньому Європейська Комісія зазначає позитивні результати у всебічному розвитку Сербії, однак, звісно ж, і вказує на недоліки та сфери, які варто вдосконалити. Наприклад, ЄК наголошує, що існує напруженість у відносинах між парламентом Сербії та політичними силами; недостатня співпраця між владою та громадянським суспільством; незначна підготовка до

реформ державного управління; політичний вплив на судову владу; неефективність у боротьбі з організованою злочинністю; відсутність свободи вираження поглядів; повільне просування структурних реформ державного управління; низька якість освіти; напружені відносини з Чорногорією; багаторічні суперечки з частково визнаним Косово та відсутність нормалізації відносин між двома суб'єктами; вчинення низки дій Сербією, що суперечили позиціям ЄС щодо зовнішньої політики. Зважаючи на ці недоліки, Сербія пройшла значний шлях трансформації, однак досі не надто успішно. Ще безліч сфер потребують реформування, реструктурування, вдосконалення та впровадження нових механізмів.

Схожі проблеми притаманні також і Чорногорії, що можемо простежити в однотипному до попереднього документі – “Звіті про Чорногорію за 2021 рік” [8]. Серед них виокремлюємо: загострення політичних розбіжностей між новою правлячою більшістю та опозицією; відсутність гармонізації виборчого законодавства; недостатня спроможність уряду впроваджувати різноманітні реформи; недосконалість правової та інституційної бази; наявність проблем із забезпеченням ефективного виконання національного законодавства про права людини; поширення корупції в багатьох сферах; присутність недоліків у системі кримінального правосуддя; значні порушення основних прав людини (дискримінація етнічних меншин, обмежені права жінок щодо участі в політичному та громадянському житті, гендерне насильство та насильство щодо дітей, етнічно та релігійно мотивовані напади); поширення дезінформації та переслідувань в мережі Інтернет; політизація медіа та ЗМІ; дефіцит транспортної інфраструктури; недостатня інтеграція з регіональними ринками та ринками ЄС; наявність міграційної проблеми. Справді, низка проблем є схожими до внутрішніх проблем Сербії, що зумовлено історичною та культурною спорідненістю країн. Спостерігаємо, що кількість проблемних кластерів є значною. Це свідчить про необхідність докладання величезних зусиль задля вирішення кризових станів, трансформації та реформування основних проблемних питань. Без цього наміри щодо членства залишаться нереалізованими.

Особливого розгляду потребує посилення впливу Росії та Китаю на Західних Балканах, а особливо, в Сербії та Чорногорії. Для аналізу варто використати робочий документ “Дилема Європейського Союзу: зростання впливу Росії та Китаю в Західних Балканах”, оприлюднений Школою глобальних досліджень імені Фредеріка С. Парді [12]. Проаналізувавши цей документ, розуміємо, що м'яка сила Російської Федерації та Китайської Народної Республіки в

поєднанні з економічною та військовою силою має значний вплив саме на Сербію та Чорногорію з усіх західнобалканських країн. РФ та КНР значно інвестують в бізнес, туристичну, банкову та енергетичну сфери, тим самим роблячи Сербію та Чорногорію економічно залежними від них. До того ж, щоденно через медіа поширюється пропаганда задля покращення ставлення жителів Балкан до РФ та КНР. В той же час, відбувається висвітлення цих держав, як кращих альтернатив Європейському Союзу. Звісно, що це має різкий вплив на ставлення сербів і чорногорців до ЄС та інтеграції в це об'єднання. Це підтверджує факт, що значна частина населення є проросійською.

Ще однією перешкодою до вступу Сербії та Чорногорії в ЄС є євроскептицизм. Це явище все більше поширюється не лише серед лідерів країн-членів та урядів ЄС, а й серед громадськості цих країн. Причинами слугують незадоволення наслідками попередніх розширень та нестабільні внутрішні перипетії в країнах ЗБ. У 2019 р. ярим євроскептиком був президент Франції Емманюель Макрон. Він наполягав на тому, що ЄС наразі немає достатньо сили та ресурсного забезпечення, щоб прийняти нових членів. Тому потрібно спочатку реформувати ЄС і згодом реалізовувати політику розширення. Такі заяви значно обурювали канцлера Німеччини Ангелу Меркель, яка довгий час наполягала на розширенні ЄС [7].

Знаковою подією задля розуміння поточного ставлення ЄС до інтеграції Сербії та Чорногорії є Саміт ЄС-Західні Балкани, що відбувся 6 жовтня 2021 р. [5]. Під час заходу лідери ЄС підтвердили свою однозначну підтримку перспективі вступу країн ЗБ в ЄС і зазначили, що вона є взаємним стратегічним інтересом. Однак не було зазначено конкретних прогнозів та цілей політики розширення ЄС. Лідери ЄС також наголосили на необхідності розвитку союзу задля можливості подальшого прийняття нових членів. Водночас лідери Сербії та Чорногорії зазначили свою відданість європейським цінностям й принципам та готовності до реалізації низки реформ.

Отже, Європейський Союз є потужним об'єднанням європейських країн, що впродовж своєї історії прагнув залучення нових членів. І особливого значення за останніх 20 років набуває інтеграція країн Західних Балкан, а саме Сербії та Чорногорії, оскільки ці країни здобули статус кандидатів та наразі мають найбільші шанси стати членами ЄС. Однак інтеграційний шлях цих країн є доволі довгим і досі не приніс бажаних результатів. Причина полягає у наявності низки проблемних питань як зі сторони країн-кандидатів, так і зі сторони ЄС. Сербія та Чорногорія зіштовхується з багатьма

внутрішніми проблемами, пов'язаними із політичною, законодавчою, судовою, економічною, соціально-культурною, релігійно-етнічною, інфраструктурною, освітньою та громадською сферами. Країни досягли вже значних результатів у процесі закриття розділів переговорів про вступ. Однак все ж вони потребують застосування ще більших зусиль та механізмів для реформування внутрішнього становища в країнах й ототожнення усіх зазначених вище сфер європейським стандартам. Повільне просування у трансформації Сербії та Чорногорії вказують на те, що вони недостатньо мотивовані та недостатньо зацікавлені у набутті членства в ЄС. До того ж, величезний вплив на формування сприйняття ЄС цими країнами мають РФ та КНР. Ці держави все більше різноманітними методами проникають в регіон ЗБ задля пропагування власних інтересів – змінити в негативному контексті ставлення країн ЗБ до політики ЄС.

Проаналізувавши вищезазначені заходи, документи, заяви тощо, можна ствердити, що ЄС справді не зацікавлений в тому, щоб прийняти членів з низкою внутрішніх негараздів, які можуть негативно вплинути на соціально-політичне та економічне становище ЄС. Він не готовий прийняти нових членів у доволі складний для нього час. Поширення євроскептицизму, наявність безлічі викликів та загроз в регіоні Європи та у світі загалом призвели до появи кризових станів усередині союзу. Він змушений більшу увагу приділяти врегулюванню зовнішніх та внутрішніх проблемних станів. Тому політика розширення ЄС не стоїть на порядку денному. Відповідно, гіпотеза щодо недостатньої зацікавленості обох сторін в інтеграції набуває підтвердження. Можна прогнозувати, що в найближчому майбутньому (2-5 років) Сербія та Чорногорія не зможуть стати членами ЄС через низку проблемних аспектів. Однак за умови докладання максимальних зусиль з обох сторін задля усунення перешкод, мета буде досягнутою. Оскільки тематика є справді актуальною та має непересічне значення, зокрема і для України, що прагне стати членом ЄС, варто приділяти більше уваги дослідженню проблем вступу Сербії та Чорногорії до ЄС.

Джерела та література

1. Артюх Ю. І. Процес європейської інтеграції країн Західних Балкан: проблеми і перспективи. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Соціологія і політичні науки. 2013. Т. 18, Вип. 2(3). С. 139-146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_sip_2013_18_2%283%29_20 (дата звернення: 03.02.2022)*

2. Миронова М. А. Еволюція політики ЄС щодо країн Західних Балкан. *Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 93 (Частина II)*. 2010. (дата звернення: 03.02.2022)

3. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations. Montenegro. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/negotiations-status/montenegro_en (date of access: 04.02.2022)

4. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations. Serbia. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/negotiations-status/serbia_en (date of access: 04.02.2022)

5. EU-Western Balkans summit, Brdo pri Kranju, Slovenia, 6 October 2021. *European Council*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2021/10/06/> (date of access: 04.02.2022)

6. History of the EU. *European Union*. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_en (date of access: 04.02.2022)

7. How Macron can strengthen the EU in the Western Balkans. *European Council on Foreign Relations*. February 24, 2021. URL: <https://ecfr.eu/article/how-macron-can-strengthen-the-eu-in-the-western-balkans/> (date of access: 07.02.2022)

8. Montenegro Report 2021. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/montenegro-report-2021_en (date of access: 06.02.2022)

9. Q&A: A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/negotiations-status/montenegro_en (date of access: 05.02.2022)

10. Recommendations for the European Union. *Integrating the Western Balkans: Completing Future Europe*. February, 20. URL: https://europeanwesternbalkans.com/wp-content/uploads/2020/02/Integrating-the-Western-Balkans-Completing-Future-Europe-converted.pdf?fbclid=IwAR06V09IjVYNLQZAH8ki_Gucw3LbXawYiIDGShAeclQay83qfKYwRCCUGmo (date of access: 04.02.2022)

11. Serbia Report 2021. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/serbia-report-2021_en (date of access: 05.02.2022)

12. Vesko Garčević. The European Union Dilemma: Russia's and China's Increasing Influence in the Western Balkans. *Pardee School of Global Studies*. May 1, 2021. URL: <https://www.bu.edu/pardee/files/2021/05/RPI01.pdf> (date of access: 06.02.2022)

УДК 327.8

Гладишко А. І.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Конопка Н. О.,
кандидат історичних наук, доцент

«ВАКЦИННА ДИПЛОМАТІЯ» РЕСПУБЛІКИ ІНДІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті висвітлено процес проведення політики «вакцинної дипломатії» Республіки Індії на сучасному етапі. Розглянуто початок пандемії Covid-19 у країні та ключові пріоритети в рамках ініціативи Vaccine Maitri. Особливу увагу приділено співробітництву Республіки Індії з іншими країнами. Досліджено чинники, які позитивно та негативно впливають на реалізацію «вакцинної дипломатії» Республіки Індії.

Ключові слова: Республіка Індія, «вакцинна дипломатія», пандемія Covid-19, співробітництво, міжнародні відносини.

Hladyshko A. I. **VACCINE DIPLOMACY OF THE REPUBLIC OF INDIA** **AT THE PRESENT STAGE**

The article highlights the process of conducting the policy of “vaccine diplomacy” of the Republic of India at the present stage. The start of the Covid-19 pandemic in the country and the key priorities of the Vaccine Maitri initiative are discussed. Particular attention is paid to the cooperation of the Republic of India with other countries. Factors that positively and negatively affect the implementation of “vaccine diplomacy” of the Republic of India have been studied.

Key words: the Republic of India, “vaccine diplomacy”, Covid-19 pandemic, cooperation, international relations.

XXI століття вдало називають «епоєю дипломатії», хоча з 2019 року це вже радше «ера вакцинної дипломатії», коли країни почали використовувати вакцину для того, щоб покращити відносини з іншими країнами або мати на них вплив. Одне з чільних місць серед таких країн посідає Республіка Індія – країна, яка за даними ауди-

торської компанії Deloitte [30] і до пандемії забезпечувала близько 65% світового ринку вакцин та заробила для себе репутацію «світової аптеки». Особливо Республіка Індія зайняла лідируючі позиції у цьому секторі після того, як почала постачати антиретровірусні препарати проти СНІДУ/ВІЛу у африканські країни за низькими цінами. Саме тому з початком пандемії Covid-19 вона змогла не тільки забезпечити ліками власне населення, але і зміло використовувати їх у рамках «вакциної дипломатії».

Республіка Індія – найбільша країна Південної Азії та в багато чому визначає життя всього регіону. Актуальність теми зумовлена початком «вакциної дипломатії» Республіки Індії у 2021 році, перетворенням її на одну з країн-лідерів у цій сфері та постійною появою нових штамів вірусу Covid-19, що дозволяє країні і у 2022 році продовжувати свою політику надання вакцини іншим країнам.

«Вакциної дипломатії» Республіки Індії присвячено лише окремі розділи у книгах зарубіжних науковців. Зокрема, Н. Пенг наголошує на «вакциної дипломатії» як на інтеграційному чиннику держав в Гімалайському регіоні [6]. П. Сатъянада розкриває розвиток економіки Республіки Індії під час пандемії Covid-19 та початок імпорту вакцини [9]. П. Хотез аналізує запобігання наступним епідеміям шляхом впровадження «вакциної дипломатії» та всебічної співпраці країн [10]. Своєю чергою, вітчизняні розробки з цієї теми майже відсутні і стосуються лише вакцинації від Covid-19 загалом або сучасної «м'якої сили» країни. А. Реука, О. Карчевська розкривають зміст сучасної «м'якої сили», в тому числі «вакциної дипломатії» як сучасної зовнішньополітичної стратегії держав [8, 119-124]. М. Віраг та ін. акцентують увагу на сучасному стані вакцинації від Covid-19 [3, 56-62]. Більшість інформації щодо «вакциної дипломатії» Республіки Індії та реалізації ініціативи Vaccine Maitri розміщена на сайті Міністерства закордонних справ Республіки Індії [27] та порталах іноземних агентств новин.

Проаналізувати особливості «вакциної дипломатії» Республіки Індії на сучасному етапі допомогла офіційна інформація, розміщена на сайті Міністерства закордонних справ Республіки Індії, яка включала в себе інформацію про започаткування та реалізацію ініціативи Vaccine Maitri [27] та офіційна інформація на сайті Всесвітньої організації охорони здоров'я про перебіг Covid-19 всередині країни та «вакцину дипломатію» [22]. Електронні ресурси у вигляді сайтів з публікаціями допомогли дати бачення «вакциної дипломатії» Республіки Індії, а особливо охарактеризувати окремі періоди та висвітлили співпрацю з іншими країнами. Місцеві та міжнародні га-

зети, зокрема *The Hindu*, *The Times of India*, *India Today* та *Reuters*, звернули увагу на події в Республіці Індії та допомогли з'ясувати їх особливості.

Метою статті є дослідження «вакциної дипломатії» Республіки Індії на сучасному етапі.

Для досягнення мети було передбачено такі завдання:

- проаналізувати початок пандемії Covid-19 у Республіці Індії та започаткування ініціативи *Vaccine Maitri*;
- визначити ключові пріоритети та охарактеризувати співпрацю з іншими країнами в рамках ініціативи;
- визначити чинники, що позитивно та негативно впливають на «вакцину дипломатію» Республіки Індії.

Регіон Південної Азії та його найбільша країна – Республіка Індія з 2015 року демонструє високі темпи зростання, ставши однією з найбільших економік світу [4]. В розпал пандемії, розвиток не тільки не пішов на спад, але і продовжує показувати позитивні тенденції, завдяки притоку іноземного капіталу. В основному це пояснюється експортом фармацевтичних препаратів та започаткуванням «вакциної дипломатії» – «м'якої сили» Республіки Індія. Це стало логічним наслідком давніх традицій медицини цієї країни, високого розвитку технологій та дешевої робочої сили.

Перші випадки Covid-19 у світі були зареєстровані у грудні 2019 року, коли хворі були виявлені в Ухані (КНР). Проте, в Республіці Індії перший випадок був офіційно зареєстрований 30 січня 2020 року у штаті Керала. За повідомленням індійського новинного порталу *India Today*, ним виявився студент, який навчався в Уханському університеті та нещодавно повернувся додому [24]. Його одразу помістили на карантин, проте нові випадки хвороби почали з'являтися і у інших штатах. Вже 24 березня 2020 року прем'єр-міністр Республіки Індії Нарендра Моді під час виступу на телебаченні оголосив про запровадження 3-тижневого карантину, однак поширення захворювання було вже не зупинити. У вересні того ж року World Health Organisation у своєму звіті інформувала про більше, ніж 3 млн хворих [22]. Ситуація змінилась вже у 2021 році, коли 2 січня 2021 року Республіка Індія схвалила виробництво власної вакцини від коронавірусу *Covaxin*, створеної компанією *Bharat Biotech* та спільну вакцину *AstraZeneca Oxford (Covishield)*, розроблену фармацевтичною компанією *AstraZeneca* під контролем Оксфордського університету [16].

20 січня 2021 року уряд Республіки Індії започаткував ініціативу *Vaccine Maitri (Vaccine Frandship)* – гуманітарну ініціативу, яка мала

забезпечити країни з низьким рівнем доходу вакциною від Covid-19. Вакцина почала розповсюджуватись безкоштовно, першою чергою, серед країн-стратегічних партнерів Республіки Індії в регіоні та острівних держав Індійського океану. За даними аналітичного центру «Борисфен Інтел», протягом 2021 року країна надала допомогу 20 країнам та експортувала більше 6 млн доз [2]. (див. таблицю 1)

Таблиця 1

**Країни, які отримали вакцину Covishield
від Республіки Індії у перші місяці реалізації програми.
(Згідно даних Незалежного аналітичного центру геополітичних
досліджень Борисфен Інтел)**

№	Країни-отримувачі	Кількість доз
1	Народна Республіка Бангладеш	2 млн
2	Республіка Союзу М'янма	1,7 млн
3	Демократична Соціалістична Республіка Шрі-Ланка	500 тис.
4	Ісламська Республіка Афганістан	500 тис.
5	Королівство Бутан	150 тис.

Завдяки цьому Республіка Індія налагодила співпрацю з країнами-стратегічними партнерами. Наприклад, з Мальдівською Республікою. Країна завжди перебувала під впливом Республіки Індії, проте відносини частково погіршились, коли Мальдівська Республіка та КНР оголосили про будівництво Спільної станції спостереження за океаном [15]*. З початком «вакциної дипломатії», Мальдівська Республіка з вдячністю прийняла від Республіки Індії 100 тис. доз та пообіцяла відновити співпрацю [26]. Інший приклад – Республіка Союзу М'янма. Країна, яка межує з Індією та Китаєм, отримала у подарунок більше 1 млн доз вакцини. Країни одразу домовились про розширення співпраці у галузі безпеки [21].

Майже одночасно з початком безкоштовної передачі препарату, Республіка Індія почала укладати контракти та поширювати вакцину на комерційній основі. Зокрема, таким чином вакцини отримали: Федеративна Республіка Бразилія – 2 млн [14], Республіка Марокко – 6 млн [28], Україна – 700 тис. [1] та інші. Продаж вакцини також позитивно вплинув на відносини з іншими країнами. Ще у 2020 році

* У 2017 році Мальдівська Республіка підписала 20 Ключових домовленостей з Китайською Народною Республікою, які стосувалися всебічної співпраці країн. 8 та 11 пункт Домовленостей присвячені будівництву Спільної станції спостереження за океаном [25].

відносини між Республікою Індією та Канадою погіршилися через політичні протести у Республіці Індії*. Проте, через зриви поставок вакцини з інших країн, прем'єр-міністр Канади Джастін Трюдо у лютому 2021 року звернувся до Нарендри Моді з проханням надати вакцину. Під час розмови, прем'єр-міністри запевнили один одного в своїй прихильності до демократії, домовилися про нормалізацію відносин та постачання вакцини Covishield [23].

Однак, у березні 2021 року Республіка Індія була змушена припинити поставки вакцин у інші країни, оскільки зіштовхнулася із спалахом хвороби всередині країни [17]. Припинення експорту було пов'язано з низьким рівнем вакцинації населення Індії та зростаючим внутрішнім попитом. Лише у листопаді 2021 року, коли Республіка Індія досягла 50% вакцинованих хоча б першою дозою, вона, під тиском Всесвітньої організації охорони здоров'я, відновила поставки, проте вже в менших масштабах [20] та продовжує надавати вакцину і у 2022 році. Зокрема, 1 січня 2022 року Республіка Індія надіслала 5 млн доз вакцини Covaxin у Кабул як «подарунок людям Ісламської Республіки Афганістан» та планує доставити ще 500 тис. у найближчі тижні [12].

Існує декілька чинників, які позитивно впливають на просування «вакцинної дипломатії» Республіки Індії та її успіх. По-перше, це наявність технологій світового рівня, які незважаючи на високу якість, коштують набагато дешевше, порівняно з США, Державою Ізраїль та Європою. По-друге, країна має розвинену фармацевтичну галузь та, навіть не в часи пандемії, забезпечувала близько 50% світових поставок вакцин [19]. По-третє, вакцина, вироблена в Республіці Індії, може зберігатись за вищого температурного режиму – 2-8°C, у той час як Moderna та Pfizer – лише за мінусової температури, що робить вакцину Covishield та AstraZeneca Oxford простішою для транспортування та зберігання у країнах, що розвиваються [13]. По-четверте, велику частину вакцин від Covid-19 Республіка Індія надає безкоштовно, хоча це і стосується більше країн-стратегічних партнерів. По-п'яте, Республіка Індія уклала угоду з Африканською

* У грудні 2020 року в Республіці Індії почалися повстання фермерів, пов'язані з новими законами, прийнятими у вересні того ж року, які на їх думку призведуть до отримання меншого прибутку. На думку населення Республіки Індії, закони зачіпали найбільш важливий сектор економіки – сільгосподарський, тому почали протести. На це відреагував прем'єр-міністр Канади Джастін Трюдо та запропонував свою підтримку, проте його коментарі були названі «непотрібним втручанням» та «непроінформованістю», а протест охопив і провінції Канади [18].

групою у рамках СОТ, яка дозволяє тимчасово відмовитись від форм інтелектуальної власності (ТРИПС*) на продукти, технології, методи та засоби виробництва вакцин та гарантує, що ліки будуть більш дешевими для регіону [31]. Все це дозволяє Республіці Індії – одній з головних країн – центрів медицини, досить вільно проводити «вакцину дипломатію» та залучати все більше країн на свій бік, особливо сусідів та стратегічних партнерів.

Свою чергою, з чинників, які негативно впливають на «вакцину дипломатію» Республіки Індії можна відмітити: періодичні спадахи Covid-19 всередині країни, що зумовлює попит на вакцину та затримує поставки закордон. За звітним Всесвітньої організації охорони здоров'я від 12 січня 2022 року, протягом 24 годин було зареєстровано більше 1 млн випадків, що в 5 разів перевищує результати попереднього тижня [22]. Окрім цього, більшість країн Європи не визнають вакцину Covishield, що спричиняє не тільки відмову у купівлі, але і обмеження для в'їзду подорожуючим, які вакциновані нею.

Враховуючи поширення пандемії Covid-19, Республіка Індія стала не єдиною країною, яка впровадить «вакцину дипломатію». Китайська Народна Республіка розпочала її у 2020 році, коли були розроблені 3 вакцини: CoronaVac від компанії Sinovac Biotech, Vero від компанії Sinopharm та Convidecia від компанії CanSino Biologics [5]. Маючи менші можливості для виробництва, на сьогодні країна уклала контракти та доставила вакцину у більше ніж 50 країн світу [11]. Ще один приклад – Російська Федерація, яка у серпні 2020 оголосила про розробку вакцини, а через півроку британський медичний журнал *Lancet* оцінив ефективність Спутника-V у 91,6% [29]. Протягом року країна підписала угоди з 30 країнами, першою чергою з Латинською Америкою, країнами Близького Сходу та деякими країнами Центрально-Східної Європи [11].

Таким чином, Республіка Індія, яка і до пандемії Covid-19 вважалася країною з розвиненими медичними технологіями, з початком пандемії одразу зайняла лідируючі позиції серед країн, які почали проводити «вакцину дипломатію» та наразі у неї є всі шанси продовжувати проводити свою політику, оскільки пандемія Covid-19 продовжується і тенденція до вакцинації тільки зростає майже в усіх країнах світу. Високий рівень фармацевтичних технологій, низька

* Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) – міжнародна угода в рамках Світової організації торгівлі, яка була укладена 6 грудня 2005 року та спрямована на визнання та захист інтелектуальної власності [7].

ціна, зберігання при вищій температурі – дають змогу країні не тільки безкоштовно розповсюджувати Covishield та AstraZeneca Oxford серед країн-стратегічних партнерів у Південній Азії та Індійському океані, але і укладати комерційні договори та постачати вакцину в країни Африки, Європи, Північної та Південної Америки. Таким чином, вивчення «вакцинної дипломатії» Республіки Індії та прогнозування її перспектив є актуальною темою для подальших досліджень.

Джерела та література

1. В Україні зареєстрували вакцину AstraZeneca, вироблену в ЄС. *Міністерство охорони здоров'я України*. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/v-ukraini-zareestruvali-vakcinu-astrazeneca-viroblenu-v-es> (дата звернення: 12.01.2022)

2. Вакцина як інструмент м'якої сили Індії – Борисфен Інтел. *Борисфен Інтел*. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/vakcina-yak-instrument-myakoi-sili-indii/> (дата звернення: 12.01.2022)

3. Віраг М. та ін. Аналіз сучасних даних вакцинації від COVID-19 та перспективи вакцинації населення України. *Україна. Здоров'я нації*. 2021. 1 (63). С. 56–62.

4. Міністерство економіки України -> Країни (Звіти) -> Огляд торговельної політики Індії. *Міністерство економіки України*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=10b0cb31-7071-43a3-80b0-570f7e4e2f53> (дата звернення: 12.01.2022)

5. Наскільки ефективними є китайські вакцини від COVID-19. January 29, 2021. *DW.COM*. URL: <https://www.dw.com/uk/naskilky-efektyvnymy-ye-kytayski-vaktsyny-vid-covid-19/a-56373917> (дата звернення: 19.01.2022)

6. Пенг Н. Перетинаючи Гімалаї: буддистські зв'язки, регіональна інтеграція та суперництво великих держав. *Springer Nature*, 2021. 203 р.

7. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України (щодо імплементації законодавства до вимог багатосторонньої Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) СОТ): Постанова Верхов. Ради України від 05.04.2005 р. № 2510-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2510-15#Text> (дата звернення: 19.01.2022)

8. Реука А., Карчевська О. «М'яка сила» як основа зовнішньополітичної стратегії сучасних держав. *Перспективи розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація*. 2021. С. 119–124.

9. Сатьянада П. Індія 2020: ми виграли як країна. Notion Press, 2021. 104 с.

10. Хотез. П. Запобігання наступній пандемії: вакцинна дипломатія в час антинауки. JHU Press, 2021. 208 с.

11. Эра «вакциной дипломатии»: как Индия, Китай и Россия наращивают влияние. *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/ru/publications/20222398-era-vakcinnoj-diplomatii-kak-indiya-kitaj-i-rossiya-narashchivayut-vliyanie> (дата звернення: 19.01.2022)

12. 5 lakh doses sent in first vaccine aid after Kabul fell, more soon. *The Indian EXPRESS*. URL: <https://indianexpress.com/article/india/india-covaxin-doses-afghanistan-covid-19-7701125/> (date of access: 13.01.2022)

13. All Indian COVID-19 vaccines have to be stored at 2-8 degrees Celsius: DBT. *Business Today*. URL: <https://www.businesstoday.in/industry/pharma/story/all-indian-covid-19-vaccines-have-to-be-stored-at-2-8-degrees-celsius-dbt-283727-2021-01-06> (date of access: 13.01.2022)

14. Brazil to suspend Indian COVID-19 vaccine deal as graft claims probed. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/world/india/brazil-suspend-indian-vaccine-deal-graft-allegations-probed-2021-06-29/> (date of access: 12.01.2022)

15. China's ocean observatory in Maldives sparks fresh security concerns. *The Times of India*. URL: <https://timesofindia.indiatimes.com/india/chinas-ocean-observatory-in-maldives-sparks-fresh-security-fear/articleshow/63072040.cms> (date of access: 14.01.2022)

16. Correspondent S. Coronavirus | India approves COVID-19 vaccines Covishield and Covaxin for emergency use. *The Hindu*. URL: <https://www.thehindu.com/news/national/drug-controller-general-approves-covishield-and-covaxin-in-india-for-emergency-use/article33485539.ece> (date of access: 12.01.2022)

17. Exclusive: India delays big exports of AstraZeneca shot as infections surge, sources say. *Reuters*. URL: https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-india-vaccine-excl/exclusive-india-delays-big-exports-of-astrazeneca-shot-as-infections-surge-sources-say-idUSKBN2BG29X?fbclid=IwAR12SEEQZhK-0J-kR0te1Y3OfsDAuPMugP4u01a_fxo3ghh7gVTuI-13f40 (date of access: 12.01.2022)

18. Here's why farmers in India are protesting and why Canadians are concerned. *Global NEWS*. URL: <https://globalnews.ca/news/7506676/india-farmer-protests-explained/> (date of access: 14.01.2022)

19. India – Pharmacy of the World. *IPMA*. URL: <https://www.ipma.ua/news/events/1670/> (date of access: 14.01.2022)

20. India could ship vaccines to COVAX in a few weeks, say sources. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/world/india/india-could-ship-vaccines-covax-few-weeks-say-sources-2021-11-09/> (date of access: 12.01.2022)

21. India gives 1 million COVID-19 vaccine doses to Myanmar. *The Hindu*. URL: <https://www.thehindu.com/news/national/india-gives-1-million-covid-19-vaccine-doses-to-myanmar/article38015840.ece> (date of access: 14.01.2022)

22. India Situation Reports. *World Health Organisation*. URL: [https://www.who.int/india/emergencies/coronavirus-disease-\(covid-19\)/india-situation-report](https://www.who.int/india/emergencies/coronavirus-disease-(covid-19)/india-situation-report) (date of access 14.01.2022)

23. India to ship COVID-19 vaccines to Canada as diplomatic tension eases. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-canada-idUSKBN2AF0KA> (date of access: 13.01.2022)

24. Kerala reports first confirmed coronavirus case in India. *India Today*. URL: <https://www.indiatoday.in/india/story/kerala-reports-first-confirmed-novel-coronavirus-case-in-india-1641593-2020-01-30> (date of access: 12.01.2022)

25. Key Agreements signed between the Maldives and China. *THE PRESIDENT'S OFFICE REPUBLIC OF MALDIVES*. URL: <https://presidency.gov.mv/Press/Article/18529> (date of access: 14.01.2022)

26. Maldives' president thanks India as New Delhi's COVID vaccine gift reaches Male. *WION*. URL: <https://www.wionews.com/india-news/maldives-president-thanks-india-as-new-delhis-covid-vaccine-gift-reaches-male-358000> (date of access: 12.01.2022)

27. Ministry of External Affairs, Government of India. URL: <https://www.mea.gov.in/index.htm> (date of access: 12.01.2022)

28. Morocco Receives 4 Million Doses Of AstraZeneca Vaccine From India. *NDTV.com*. URL: <https://www.ndtv.com/india-news/morocco-receives-4-million-doses-of-astrazeneca-vaccine-from-india-2368595> (date of access: 12.01.2022)

29. Safety and efficacy of an rAd26 and rAd5 vector-based heterologous prime-boost COVID-19 vaccine: an interim analysis of a randomised controlled phase 3 trial in Russia. *The Lancet*. URL: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(21\)00234-8/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(21)00234-8/fulltext) (date of access: 19.01.2022)

30. The Indian pharmaceutical industry: The 'pharmacy of the world'? – Thoughts from the Centre. *Deloitte UK blogs*. URL: <https://blogs.deloitte.co.uk/health/2020/03/the-indian-pharmaceutical-industry-the-pharmacy-of-the-world.html> (date of access: 12.01.2022)

31. Waiver from certain provisions of the TRIPS Agreement for the Prevention, Containment and Treatment of COVID-19: of 25.05.2021 no. IP/C/W/669/Rev.1. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Waiver_from_certain_provisions_of_the_TRIPS_Agreement_for_the_Prevention,_Containment_and_Treatment_of_COVID-19 (date of access: 13.01.2022)

УДК 327 (438)

Глизь Д. К.,
студентка 5 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

ІДЕОЛОГІЧНІ ЗМАГАННЯ В СХІДНІЙ ЄВРОПІ

У роботі представлено складну ситуацію в Східній Європі, де, борючись, співіснують дві ідеології: проросійська та проєвропейська. Виявлено суспільні проблеми внаслідок такого суперечливого співіснування. Також у статті розглядаються не лише неформальна суспільна підтримка проросійських чи проєвропейських ідей, а і комплексна перебудова зовнішньої політики східноєвропейських держав та вплив сучасних тенденцій на виборчий процес в них. Досліджується тяжіння кожної з держав регіону до європейського чи російського вектору зовнішньої політики. Окрім того, прогнозується подальша розстановка сил на теренах Східної Європи.

Ключові слова: Східна Європа, Європейський Союз, Росія, посткомуністична Європа, ідеологічний вплив, партійний лобізм, громадянське суспільство, розширення НАТО, Східне партнерство.

Hlyz D. K.

IDEOLOGICAL COMPETITION IN EASTERN EUROPE

The article presents a difficult situation in Eastern Europe, where two ideologies coexist: pro-Russian and pro-European. As a result of such contradictory coexistence are revealed the social problems. The article also considers not only informal public support for pro-Russian or pro-European ideas, but also a comprehensive restructuring of the foreign policy of Eastern European countries, and the impact of current trends on the electoral process within them. The attraction of each of the states of the region to the European or Russian vector of foreign policy is studied. In addition, a further deployment of forces in Eastern Europe is forecasted.

Key words: Eastern Europe, European Union, Russia, Post-Communist Europe, ideological influence, party lobbism, civil society, NATO extension, Eastern Partnership.

Дисидент та перший президент Чеської Республіки Вацлав Гавел вірив, що політика – це не лише технології чи маніпуляції, але й постійна боротьба за цінності та ідеали, віра в людську силу змінити суспільство, відбудувати справді об'єднану Європу та позбутися суперечностей, що розколюють східноєвропейські держави зсередини. Східна Європа – територія боротьби між двома ідеологіями. Кожну її державу спіткала схожа доля та випробування тоталітарною системою, від якої вдалось звільнитись та яка сильно закарбувалось в житті цих держав. Україна, Молдова, Грузія ще на шляху до Європейського Союзу, а Чехія, Словаччина, Угорщина, Польща, Румунія та інші вже стали його частиною. Та ці держави не позбулись ідеологічної суперечності, що змінює та перенаправляє вектори внутрішньої та зовнішньої політик. Актуальність проблеми полягає в тому, що тепер нова Східна Європа, що ще не увійшла до євроатлантичних структур, є полем боротьби євразійської ідеології Російської Федерації та ліберальної ідеології Європейського Союзу.

Дослідженням розвитку держав Східної Європи та ідеологічного протистояння Росії та ЄС на її теренах займались такі науковці: А. Ческін та А. Качуєвські [13], Д. Аверре [11], Е. Адеммер [8], Н. Попеску [19], Т. Касьє [12], Т. Сидорук [5], О. Снігир [6], а також Український кризовий медіа-центр [3].

Метою статті є аналіз стану ідейного тяжіння східноєвропейських суспільств та впливу Європейського Союзу та Російської Федерації на ці держави.

Для досягнення цього у роботі передбачається виконання таких завдань:

- проаналізувати інструменти впливу ЄС та РФ на держави регіону;
- дослідити ідеологічні засади політики ЄС та Росії в Східній Європі;
- охарактеризувати ситуацію та тенденції в східноєвропейських суспільствах;
- спрогнозувати потенціал входу держав Східного партнерства до євроатлантичних інтеграцій.

Ідеологічне змагання, особливо в Європі, мало закінчитися після холодної війни. Існують два основні пояснення, чому цього не сталося. Перший говорить про те, що менталітет холодної війни зберігається, оскільки колишні радянські еліти не визнали своєї поразки. В результаті вони не прийняли сучасні, західні цінності. Ця невдача призвела до «розриву цінностей», який заважає прогресу.

Друге пояснення говорить про те, що менталітет часів холодної війни зберігається, оскільки західні еліти відмовилися розглядати розпад Радянського Союзу як «врегулювання шляхом переговорів», якщо використовувати фразу колишнього американського посла США в СРСР Джека Ф. Метлока. Західні еліти відмовилися визнати внесок Росії в припинення холодної війни, щоб зайняти домінуюче становище у відносинах із нею. Це домінування проявляється у так званому «розриві цінностей», який західні еліти використовують для просування власних політичних та економічних інтересів [15].

І хоч об'єднана Європа не хотіла вірити в силу послабленої після розпаду СРСР Росії, її вплив в 1990-х на теренах Східної Європи був однозначним. Однак лідерство перейшло до Європейського Союзу після розширення 2004 та 2007. Тому ці дві вищезгадані позиції здаються досить далекими одна від одної, але ідеологічна конкуренція ще залишається, незважаючи на кінець холодної війни. Тепер панівна ідея пострадянського об'єднання була замінена прагненням демократичних змін та приєднанням до блоку західних держав, що однак не означало однозначну перемогу проєвропейського вектору [5].

Наступними кроками двох блоків було вироблення довгострокової стратегії щодо Східної Європи. Росія вже мала таку платформу – СНД. Та її діяльність була досить кволою, щоб «вберегти» учасників від нових про-європейських рухів у цільових країнах. Європейський Союз в цьому випадку спочатку створив спільну політику щодо держав-сусідів (Європейська політика сусідства) та вже потім з ініціативи східноєвропейської Польщі в 2009 році поглибив її до програми Східного партнерства [6]. Її членами стали Україна, Грузія, Молдова, Азербайджан, Вірменія та Білорусь, Росія ж від запрошення відмовилась. Першою з шістки учасниць вийшла в 2021 році Білорусь у відповідь на європейські санкції [1]. Російська Федерація на протигагу ЄС перейшла від Співдружності Незалежних Держав до проєкту євразійської інтеграції, створивши спочатку Митний союз у 2010 р., а потім і Євразійський економічний союз в 2015 р.

Незважаючи на те, що до початку 2010-х років Російська Федерація підтримувала ідею «спільного економічного простору від Владивостока до Лісабону», а Європейський Союз прагнув до інтегрованого європейського економічного простору, який би включав і Росію [13], обидві політики є «як геополітичні, так і ексклюзивні проєкти» [12]. Одна заснована на ліберальних політичних та економічних принципах, друга – на національній відмінності, рівності та консервативній «суверенній демократії».

Разом з економічною глобалізацією, перспектива розширення ЄС у 1990-х роках з наступним встановленням нових східних кордонів ЄС у 2004 та 2007 роках викликала ідею «перетворення бар'єрів у мости та сприяння співпраці» [9]. Спочатку Європа «в значній мірі задовольнилася сидінням склавши руки і покладаючись на «магнетизм» своєї моделі» [18] і «самоочевидний характер» своєї нормативної сили [12] – ресурс, який став наріжним каменем європейської ідентичності. Зіткнувшись із зростанням напористості Росії, ЄС запровадив більш конкретні механізми для просування своєї цивілізаційної місії. Наприклад, у 2015 році Європейський Союз створив робочу групу East StratCom, яка є частиною Європейської служби зовнішніх дій, якій доручено «розробити комунікаційні ресурси та кампанії, зосереджені на роз'ясненні політики ЄС та просуванні європейських цінностей у східному сусідстві. ЄС також бере участь в медійних проектах цих країн. Інша ініціатива, «залучення без визнання», має на меті збалансувати вплив Росії в державах шляхом соціальної і культурної співпраці та зміцнення довіри [14].

Паралельно із зусиллями Європи завоювати довіру східноєвропейського суспільства «м'якими» методами Росія вдається до рішучих дій «власними руками» повернути зовнішньополітичний курс України. Таким чином, на думку А. Макаричова і А. Яцика [16], анексія Криму є уособленням злиття геополітичної та біополітичної стратегій, «євразійства – як сукупності переважно геополітичних ідей, орієнтованих на правління територій, та російського світу – як переважно біополітичних ідей, що ґрунтуються на захисті уявної транстериторіальної спільноти російськомовних, які нібито мають спільну макроідентичність». «Русский мир» уявляють як «сімейну органічну спільноту, яка підтверджує цивілізаційну самодостатність Росії» [17]. Російська цивілізація сконструйована як нормативно вища перед Заходом, а також підкреслюється її особлива відповідальність перед людьми на пострадянському просторі. У «проміжному» цей біополітичний проект стикається з біополітичною проекцією ЄС, яка базується на його нормативній силі, що обіцяє «краще життя для людей». Таким чином виникає цивілізаційне зіткнення [9]. Сам міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров чітко пояснює дискурс «цивілізаційне зіткнення»: «Можна спостерігати два основних підходи. По-перше, що світ поступово, через прийняття західних цінностей, перетворюється на Великий Захід. Це свого роду варіація на тему «кінець історії». Інший підхід – і це те, що ми пропагуємо – зводиться до того, що конкуренція стає справ-

ді глобальною і набуває цивілізаційного виміру, тобто цінності та моделі розвитку самі також стають предметом конкуренції» [4].

Європейський Союз, як вже вище згадувалось, обрав класично офіційно оформлену та бюрократичну форму співпраці, поглибивши спільну політику сусідства регіональними підходами, наприклад, Східне партнерство, Союз для Середземномор'я. Беручи до уваги шість держав Східного партнерства, три з них обрали просування глибших відносин з Європейським Союзом, так Грузія, Україна та Молдова мають підписані Угоди про асоціацію та Поглиблені і всеохоплюючі зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Вони активно співпрацюють з НАТО, проводять спільні військові навчання та прагнуть досягнути стандартів Альянсу. В цих державах також діють Центри інформації та документації НАТО в Україні та Молдові, Навчальний центр НАТО в Грузії, які проводять програми з підтримки та фінансування проєктів з розвитку громадянського суспільства в цих державах. Схожий центр був відкритий і в Азербайджані, але починаючи з 2011 року темпи співпраці між НАТО та Азербайджаном різко знизилися. 25 травня Баку вступив до «Руху неприєднання», який, як відомо, об'єднує країни, які проголосили основою свого зовнішньополітичного курсу неучасть у військово-політичних блоках та угрупованнях. Можна припустити, що в таких умовах перспектива входження Азербайджану в НАТО є малоімовірною. Протилежна ж ситуація відбувається в країнах, де помітний сильний вплив Російської Федерації: Вірменії та Білорусі. В цих державах особливо активно діє Росія через політичну еліту, медіа, інтернет-ресурси та інше. Ці держави входять в Митний союз ЄАЕ, проводять спільні військові навчання, наприклад, Кавказ-2020 та Захід-2021 [7].

І хоч російський вплив має слід в кожній з східноєвропейських країн, як і в проєвропейських Грузії (проросійська партія «Альянс патріотів Грузії») та Україні (Опозиційна платформа – За життя), але вони знаходяться в перманентній опозиції щодо лідируючих проєвропейських партій. На відміну від Грузії, Молдови та України, політичні еліти у Вірменії, Азербайджані та Білорусі мають проросійські авторитарні риси.

Російська пропаганда активно використовує слабкі сторони країни, наприклад, в Молдові невирішену ситуацію із Придністров'ям та сепаратистські настрої у Гагаузській автономії. В Україні намагаються спекулювати на темі національних меншин «русинів» та «гагаузів» [3]. Наступним питанням спекуляції в Україні та Молдові є утиски російської мови або ж так званий «мовний геноцид». В Молдові діють російські канали «НТВ», «Перший канал», «Росія».

В Україні ж все менш явно: є джерела, що очевидно ретранслюють викривлену інформацію («РІА новости»), а є ті, що все менше ви-кликають довіру з точки зору незалежності джерел («Факти», «Обозреватель»). Іншим російським більш прихованим агентом є православні інститути, а саме Молдовська митрополія та Українська православна церква (Московського патріархату) [2].

Демократична криза в Білорусі – нова перемога російської політики «вимушеної дружби». Криза почалася після невдалих президентських виборів 9 серпня 2020 року, які спричинили масові вуличні протести проти президента Олександра Лукашенка. За підтримки Росії білоруський режим жорстоко придушив мирні протести, затримавши тисячі людей, встановивши суворий контроль над ЗМІ та ув'язнивши опозиціонерів (або примусивши їх покинути країну). Ці дії мали передбачуваний ефект: придушення громадських протестів та ліквідацію організованої політичної опозиції.

Окрім когнітивних підходів, Російська Федерація використовує енергетичні важелі впливу: чи то узалежнюючи держави регіону від російських енергоносіїв, чи то створюючи енергетичні блокади та «обходи», як наприклад, Північний потік-2. Апогеєм російської політики сили є патерналістський підхід до руйнації єдності Грузії, України та Молдови військовими конфліктами та сепаратизмом, окрім того спостерігається залучення Росії в конфлікт у Нагірному Карабаху, хоча тут більшу роль відіграє Туреччина, оскільки Москва ніколи не брала на себе зобов'язань захищати вірменські позиції в регіоні [19].

Імперіалістичні цілі Російської Федерації, які досягли найвищої точки в Україні, з самого початку спантеличили західних аналітиків. Майже ніхто не передбачав вторгнення Росії до Криму, відверту військову та фінансову підтримку «повстанців», за російською риторикою, на сході України чи подальшу анексію. Навіть сьогодні деякі аналітики вважають, що основною метою Путіна залишаються територіальні придбання, і вбачають будь-яке уповільнення темпів російських військових досягнень або ознаки готовності визнати статус «замороженого конфлікту» в межах нинішніх ліній припинення вогню як лише перевірку на готовність Заходу до реалізації російського бачення світоустрою [17]. Як ми бачимо, семирічна «латентна» війна призвела до рішучих погроз третьою світовою війною, як тільки ймовірність вступу України до євроатлантичного Альянсу зросла.

Перемога західних політичних та економічних ідеалів в Україні, а також те, що Україна, хоча й повільно, але чітко просувалася по шляху, який пройшли раніше такі країни, як Польща та республі-

ки Балтії, є серйозною загрозою для позиції Путіна в самій Федерації. З одного боку, російські націоналісти вбачають в успіху України – «втрату» землі, контролювати яку, на їхню думку, місія Росії. З іншого – ліберали вбачають в цьому свідчення того, що західні ідеї можуть працювати і в православному та слов'янському середовищі. Український успіх дестабілізує Путінську Росію, а Путінська Росія повинна дестабілізувати Україну, щоб забезпечити провал Кієва [10].

В основі суперечки між Європейським Союзом і Росією лежить несумісність того, як вони розуміють суверенітет проміжних держав. Хоча Європейський Союз підтримує їхній демократичний перехід і готовий зміцнити їхню демократичну стійкість, щоб уникнути шкідливого впливу Росії, Кремль визнає лише їхній обмежений суверенітет, оскільки вони є частиною «зони привілейованих інтересів» Російської Федерації. Інтереси Брюсселя і Москви протилежні і несумісні.

Західні спостерігачі схильні дивитися на сучасну європейську політику через призму ліберальних інтернаціоналістів та інституціоналістів. Можна з упевненістю припустити, що в Москві ж віддають перевагу старішим аналітичним інструментам і що російські дипломати розглядають Європу в класичних термінах силової політики. Таким чином, дестабілюючи ситуацію в «зоні власних інтересів», Росія відволікає проєвропейських сусідів від євроатлантичної інтеграції на такі базові речі, як захист суверенітету та державних кордонів. З точки зору Кремля, це спосіб змусити безпосередніх сусідів та Захід переглянути свої політичні та економічні домовленості з урахуванням інтересів російських.

Джерела та література

1. Білорусь відповіла на санкції ЄС: призупиняє участь у Східному партнерстві, забороняє в'їзд єврочиновникам, далі буде ще. *Hromadske*. 2021. URL: <https://hromadske.ua/posts/bilorus-vidpovila-na-sankciyi-yes-prizupinyaye-uchast-u-shidnomu-partnerstvi-zaboronyaye-vyizd-єvrochinovnikom-dali-bude-she> (дата звернення: 26.01.2022)

2. Деструктивний вплив Росії на країни Європи: наслідки та прогнози розвитку ситуації. *АрміяInform*. 2021. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/07/02/destruktyvnyj-vplyv-rosiyi-na-krayiny-єvropy-naslidky-ta-prognozy-rozvytku-sytuaciyi/> (дата звернення: 17.02.2022)

3. Інструменти російської пропаганди у країнах Східної Європи – однакові – дослідження. *Український кризовий медіа-центр*. 2017. URL: <https://uacrisis.org/uk/53099-information-warfare> (дата звернення: 01.02.2022)

4. Лавров рассказал о попытках разрушить цивилизационную самобытность народов. *Lenta.ru*. 2021. URL: <https://lenta.ru/news/2021/11/24/lavrovnarod/> (дата звернення: 06.02.2022)

5. Сидорук Т. Східна Європа як поле геополітичної конфронтації між Росією і Європейським Союзом. *Зовнішня політика і міжнародні відносини*. URL: <https://politologia-rdgu.rv.ua/images/pan13/47.pdf> (дата звернення: 23.01.2022)

6. Снігир О. Національний інститут стратегічних досліджень. Ініціатива ЄС «Східне партнерство»: перспективи ефективної реалізації та можливості для України. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-09/Shidne_partn-se670.pdf (дата звернення: 05.02.2022)

7. Як Росія намагається впливати на країни Східної Європи. *Deutsche Welle*. 2016. URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%8F%D0%BA-%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%8F-%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D1%94%D1%82%D> (дата звернення: 23.01.2022)

8. Ademmer, Esther, Laure Delcour, and Kataryna Wolczuk. “Beyond Geopolitics: Exploring the Impact of the EU and Russia in the ‘Contested Neighborhood.’” *Eurasian Geography and Economics*. 2016. (1): 1–18. doi:10.1080/15387216.2016.1183221.

9. Alexander Vershbow. “U.S.-Russian Relations After The Duma Election: Where Do We Go From Here?” *Carnegie Endowment for International Peace*. (January 8, 2004)

10. As Russia menaces Ukraine, eastern European countries grow nervous. *The Economist*. 2022. URL: <https://www.economist.com/europe/2022/02/05/as-russia-menaces-ukraine-eastern-european-countries-grow-nervous> (дата звернення: 16.02.2022)

11. Averre, Derek. “Competing Rationalities: Russia, the EU and the ‘Shared Neighbourhood.’” *Europe-Asia Studies*. 2009. (10): 1689–1713. doi:10.1080/09668130903278918.

12. Casier, Tom. “EU–Russia Relations in Crisis: The Dynamics of a Breakup.” In *EU-Russia Relations in Crisis: Understanding Diverging Perceptions*, edited by Joan Debardeleben and Tom Casier, 13–29. 2018. New York: Routledge.

13. Cheskin, Ammon, and Angela Kachuyevski. “The Russian-Speaking Populations in the Post-Soviet Space: Language, Politics and Identity.” *Europe-Asia Studies*. 2019. (1): 1–23. doi:10.1080/09668136.2018.1529467.

14. Cristian Nitoiu & Monika Sus. Introduction: The Rise of Geopolitics in the EU’s Approach in its Eastern Neighbourhood, *Geopolitics*. 2019. 24:1, 1-19, DOI: 10.1080/14650045.2019.1544396.

15. Jack F. Matlock, Jr., *Super-power Illusions: How Myths and False Ideologies Led America Astray – And How to Return to Reality*. 2010. New Haven: Yale University Press.

16. Makarychev, Andrey, and Alexandra Yatsyk. “Biopower and Geopolitics as Russia’s Neighborhood Strategies: Reconnecting People or Reaggregating Lands?” *Nationalities Papers*. 2017. (1): 25–40. doi:10.1080/00905992.2016.1248385.

17. Milosevich Mira. Russia’s Westpolitik and the European Union. *The Center for Strategic and International Studies*. 2021. URL: <https://www.csis.org/analysis/russias-westpolitik-and-european-union> (дата звернення: 16.02.2022)

18. Popescu, Nicu, and Andrew Wilson. *The Limits of Enlargement-lite: European and Russian Power in the Troubled Neighbourhood*. 2009. London : European Council of Foreign Relations.

19. Walter Russell Mead. Eastern Europe and the Return of Geopolitics. *Center for International Relations and Sustainable Development*. 2021. URL: https://www.cirsd.org/en/horizons/horizons-autumn-2015--issue-no5/eastern-europe-and-the-return-of-geopolitics?__cf_chl_f_tk=YvW3M3f4fLxfCIPdhnLLPjYeCg7TPmcSzI8CMsYgw4-1642556697-0-gaNycGzNF30 (дата звернення: 16.02.2022)

УДК 327

Гришук О. М.,
студент 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Конопка Н. О.,
кандидат історичних наук, доцент

«ВАКЦИННА ДИПЛОМАТІЯ» КНР В ІНДОНЕЗІЇ

У статті проаналізовано причини та передумови виникнення «вакцинної дипломатії» КНР в Індонезії. Особливу увагу відведено зростанню регіонального впливу Китаю, та посиленню співробітництва вищезазначеної держави з Індонезією. Досліджено роль Індонезії як об'єкта геополітичних інтересів Китаю та США. Окрім того, у статті зроблено акцент на посиленні протистояння КНР та США в час пандемії у регіоні Південно-Східної Азії.

Ключові слова: КНР, Індонезія, США, «вакцинна дипломатія», пандемія, вакцини, Південно-Східна Азія.

Hryshchuk O. M.

CHINESE VACCINE DIPLOMACY IN INDONESIA

In article, reasons and prerequisites of occurrence Chinese vaccine diplomacy in Indonesia are analyzed. Particular attention is paid to the rising of Chinese impact in region and its strengthening of collaboration with Indonesia. The role of Indonesia as the subject of geopolitical interests of China and USA is studied. Besides that, the article focuses on strengthening of confrontation between China and USA in South – East Asia during the pandemic.

Key words: China, Indonesia, “vaccine diplomacy”, pandemic, vaccines, South – East Asia.

Дослідження «вакцинної дипломатії» є надзвичайно актуальним для світової наукової думки, адже зумовлене змінами, які відбулися в міжнародній політиці внаслідок охоплення світу пандемією COVID-19. За останні роки Китай стабільно збільшує свою присутність в Південно-Східній Азії. Розглядаючи Індонезію, як ключового партнера в регіоні, Китай прагне зміцнити свій вплив у державі.

США, вбачаючи загрозу у зростанні присутності Китаю у регіоні, вживають заходи спрямовані на зміцнення двосторонніх відносин з Індонезією. Таким чином, Індонезія опиняється в центрі геополітичного протистояння Китаю і США, де «вакцинна дипломатія» стала одним із інструментом КНР збільшення своєї ваги в Індонезії та регіоні вцілому.

На сучасному етапі проблема «вакцинної дипломатії» КНР є добре вивченою серед українських науковців. Вікторія Вдовиченко, доцентка Київського університету ім. Б. Грінченка, у своєму дослідженні зазначає, що «вакцинна дипломатія» Китаю разом із підконтрольними ЗМІ дозволяє просувати нарративи про «провали» західних демократій та руйнування прав людини. Олександр Краєв, експерт ради зовнішньої політики «Українська призма», вважає, що «вакцинна дипломатія» актуалізується, роблячи політичну сторону поставок вакцин більш важливою. Іноземні науковці, такі як А. Коберецька та М. Коберецький у своїй статті «Коронавірусна дипломатія: Китайська підтримка медикаментами і її дипломатичні наслідки», розглядають «вакцинну дипломатію», як специфічну форму китайської «м'якої сили». П. Хотез у своїй статті «Відновлення вакцинної дипломатії» акцентує увагу на потребі формування державами чіткої стратегії «вакцинної дипломатії» для подолання пандемії. Леонід Гамза у своїй статті «Пандемія COVID-19 як фактор зовнішньої і внутрішньої політики Китаю» розглядає «вакцинну дипломатію» як невід'ємну складову сучасної зовнішньої політики КНР.

Метою статті є аналіз особливостей «вакцинної дипломатії» КНР в Індонезії. Досягнення мети передбачає визначення таких завдань: провести аналіз передумов «вакцинної дипломатії» КНР в Індонезії; оцінити ступінь ефективності застосування стратегії в Індонезії, проаналізувати перспективи «вакцинної дипломатії» КНР у регіоні.

Незаперечним фактом є те, що у 2020 році світ трансформувався. Карантинні обмеження COVID-19 вплинули на функціонування різних галузей життя людини, функціонування суспільства, міжнародних відносин та дипломатії. Спалах пандемії змусив майже повністю зупинити міжнародну торгівлю та глобальну політичну взаємодію [2]. Дипломатія, як зазначає *The Economist*, в порівнянні із іншими професіями, змінилася найбільше [12]. Дипломати були змушені швидко пристосуватися до нових інструментів дистанційної роботи, і вступити в еру так званої «цифрової дипломатії». Держави, крім викликів з якими вони стикнулися як актори міжнародних відносин, отримали нові можливості для поширення свого впливу.

Фактично, з самого початку пандемії, в кінці 2019 року, Китай відіграє помітну роль у поширенні медичних товарів. Із поставкою понад 10 млн масок у Чеську республіку, Китай розпочав так звану «дипломатію масок». Сі Цзіньпін, лідер Китаю, в березні 2020 року заявив про поставку масок до ще низки європейських країн. Згодом, про аналогічні плани заявили і представники провідних китайських компаній Alibaba Group і Huawei [10].

Забезпечення медичними ресурсами слугувало засобом отримання підтримки, як мас, так і еліт тих держав, куди надходили медичні ресурси. Масове пожертвування масок і медикаментів лікарням допомогло реабілітувати імідж Китаю. Забезпечення відносно стабільних мереж постачання медикаментів і надання фінансової підтримки показало переваги центрального урядового планування КПК (Комуністичної партії Китаю). Свої дії Китай називав «реакцією на виклики глобального лідерства» та «наданням допомоги братам, сестрам, друзям» [10].

24 серпня 2020 року Лі Кецянь, прем'єр-міністр КНР, пообіцяв пріоритетний доступ до китайських вакцин В'єтнаму, Камбоджі, Лаосу та ще низці країн Південно-Східної Азії. Наступного дня китайський виробник вакцин Sinovac оголосив, що співпрацює з індонезійською компанією PT Bio Farma для дистрибуції вакцини CoronaVac, що проходить випробування в Індонезії [16]. Таким чином, «дипломатія масок» знайшла логічне продовження у «вакцинній дипломатії». На Всесвітньому економічному форумі у Давосі, що тривав з 25 по 29 січня 2021 року, прозвучала низка докорів на адресу Євросоюзу, США, Канади і Великобританії, через те, що вони скупчили всі дефіцитні вакцини від COVID-19 для потреб власного населення, в той час як менш впливові держави мусили очікувати поставок вакцин. Генсек ООН Антоніо Гутерреш таку поведінку держав назвав «вакцинним націоналізмом» [17]. Він також зазначив, що «вакцинний націоналізм» рухається на «повній швидкості», змушуючи бідних людей спостерігати за підготовкою до щеплень у деяких багатих країнах, і замислюватися, чи вони самі взагалі зможуть бути вакцинованими» [17].

Росія, Індія та Китай, вбачаючи в ситуації, що склалася, додаткову можливість розширити власний вплив, почали наввипередки змагатися за можливість поставки вакцин менш розвинутим державам. Поставка вакцин у країни з низьким або середнім доходом стало для Китаю наскільки пріоритетним завданням, що за підрахунками гонконгського видання *South China Morning Post*, уже станом на 9 лютого 2021 року, Китай надіслав близько 46 млн доз вакцини

Coronavirus іншим державам, тоді як для власних громадян було витрачено лише 40,52 млн доз. Хуан Яньчжун, глобальний експерт із охорони здоров'я в Американському аналітичному центрі Ради з міжнародних відносин, вважає, що це пов'язано із успіхом Китаю у контролі над спалахом COVID-19 на своїй території. За рахунок цього потреба у вакцинації була зменшена [14].

Вакцини від COVID-19 стали додатковим інструментом отримання впливу на міжнародній арені. Китай це чудово усвідомив. І хоча офіційно КНР заявляє про те, що борючись з пандемією, вона не прагне до будь-яких геополітичних цілей, не має ніяких міркувань щодо політичних інтересів, і не має жодних політичних мотивів, вплив такої «м'якої сили» Китаю помітний [1]. По-особливому помітний він у Південно-Східній Азії. Цей регіон завжди був предметом геополітичних інтересів Китаю. Це й не дивно, враховуючи географічне розташування КНР. Із створенням ініціативи «Один пояс – один шлях» зацікавленість Китаю у регіоні помітно зростає. Вищезазначена ініціатива спрямована на побудову інфраструктурних і торгових мереж, що повинні з'єднати частини Азії (в тому числі Південно-Східної), Африки та Європи. Китайські політики, з самого початку утворення ініціативи, розглядали регіон як стратегічний. Тут зіграли ключову роль не тільки близькість південних провінцій Китаю до регіону, але й економічні зв'язки із державами регіону та регіональною групою АСЕАН [4].

Ключовою країною цього регіону є Індонезія, яка є найбільшою за площею та ресурсами. У жовтні 2013 року саме в Індонезії Сі Цзіньпін представив «дорожній» компонент ініціативи – «Морський шовковий шлях 21 століття» [13]. Варто відзначити, що КНР співпрацює із Індонезією та іншими країнами регіону задля узгодження цілей ініціативи із цілями національного розвитку. У рамках такого співробітництва проводяться конференції та форуми, до яких залучають не лише політиків, а й науковців та представників бізнесу. Ініціатива користується широкою підтримкою лідерів країн Південно-Східної Азії. «Один пояс – один шлях» відповідає попиту інвестування в інфраструктуру регіону. Азійський банк розвитку, зокрема, оцінює цей попит у суму 2,8 трильйона доларів до 2030 року [13].

Фактично, з 2013 року Китай став головним торговельним партнером Індонезії. Починаючи з цього часу китайські компанії інвестували понад 12,7 млрд доларів в індонезійські проекти, пов'язані з нікелем та сталлю [13]. У 2019 році між державами була підписана угода про розрахунки у місцевій валюті. Її наслідком стало розши-

рення використання китайського юаня в Індонезії. Три промислові парки Weda Bay, Morowali, Qingshan є прикладом співпраці між державами. Такі проекти Weda Bay Industrial Bank як мідеплавильний завод і завод з виробництва сульфату нікелю, передбачають співпрацю транснаціональних корпорацій держав. В індустріальному парку Morowali запланована реалізація літійового проекту – будівництво заводу PT ChengTok Lithium Indonesia. Реалізація цього проекту коштуватиме 350 млн доларів [13]. Індустріальний парк Qingshan був профінансований китайськими банками. У цьому парку, починаючи з 2019 року, працює понад 35 тис. індонезійських працівників. Станом на 2021 рік, Китай був головним експортним напрямом Індонезії із показником у 16% від загального експорту країни, а загальна вартість торгівлі Індонезії із Китаєм перевищила 78,5 млрд доларів [13].

Налагодивши тісну економічно-торгівельну співпрацю із Індонезією, Китаю було важливо закріпити позитивне сприйняття Китаю серед індонезійської влади та широкої громадськості. КНР скористалася можливістю підкріпити позитивний імідж в Індонезії за допомогою поставок вакцин, нехай ще неповністю клінічно протестованих [11].

Станом на кінець вересня 2021 року понад 80% вакцин, які отримала Індонезія з-за кордону, були китайськими. На відміну від західних вакцин від COVID-19, які вимагають зберігання в низьких температурах, китайський Sinovac можна зберігатися у стандартних холодильниках при температурі від 2 до 8 градусів за Цельсієм. Враховуючи той факт, що закупівлі вакцин проти COVID-19 потребують значного фінансування, виділяти кошти на додаткове обладнання для зберігання вакцин таким державам як Індонезія складно [15].

Фактично, багатьом індонезійцям було запропоновано вибір: «або китайська вакцина, або взагалі без неї» [6]. Так, ситуацію, що склалася, описувала Параміта Нінгрум, доктор філософії з європейських досліджень, викладач міжнародних відносин в Університеті Біна Нусантара в Джакарті [9].

Незважаючи на те, що західні ЗМІ, такі як *The New York Times*, писали про критичні оцінки ефективності китайських вакцин серед індонезійців, дії індонезійської влади радше говорять про інше [7]. Уряд дозволив використовувати уже четверту китайську вакцину ZF2001 у країні, виготовлену китайською компанією Chongqing Zhifei Biological Products. У результаті успішно проведеної «дипломатії вакцин» в Індонезії, Китай заручився її підтримкою із ключових політичних питань. Зокрема, у жовтні 2021 року міністр закордонних справ Індонезії Ретно Марсуді підтримала заяву Вана І, який

заявляв про «серйозне занепокоєння» щодо тристороннього пакту безпеки AUKUS [13]. Це тристоронній оборонний пакт, утворений США, Великобританією та Австралією, який передбачає створення автономних озброєнь на основі обчислювальної техніки, квантових технологій та штучного інтелекту. Китай розцінює цей пакт і «наміри Австралії провести закупівлю підводних човнів надзвичайно безвідповідальними» [8]. Також, прем'єр-міністр Китаю, Чжао Лінцзянь заявив, що це «посилило гонку озброєнь у регіоні» [8].

США, усвідомлюючи, стрімке зростання впливу КНР через «вакцину дипломатію» у регіоні, спробували зміцнити стратегічне партнерство із Індонезією. У серпні 2021 року державний секретар США Ентоні Блінкен розпочав новий «стратегічний діалог» з Джакартою для обговорення безпеки Південного-Китайського моря. Це спроба нагадати Джакарті про низку конфліктних ситуацій Китаю та Індонезії біля островів Натуна, у 2016 та 2020 роках [20]. Вперше, конфліктна ситуація виникла у 2016 році, коли китайський корабель берегової охорони спробував завадити затриманню індонезійцями китайського човна за незаконний вилов риби. Ця ситуація викликала обурення зі сторони Джакарти і спричинила невдоволення серед політиків Індонезії [20].

У 2020 році ситуація повторилася, коли китайські рибальські судна разом із супроводом берегової охорони, заходили у межі виняткової економічної зони Індонезії біля островів Натуна. На ці території також претендує і КНР. Внаслідок інциденту, було викликано посла Китаю та направлено військові кораблі із винищувачами F-16 для патрулювання регіону. Напруженість впала лише тоді, коли китайські кораблі змінили своє місце дислокації і перемістились за межі виняткової економічної зони Індонезії [21].

Пам'ятаючи про вищезазначені інциденти, керівництво Індонезії прийняло пропозицію Е. Блінкена про проведення спільних військових навчань CARAT (Cooperation Afloat Readiness and Training) у листопаді 2021 року за участю 3 тис. військовослужбовців [19]. Окрім цього, США безкоштовно надіслали Індонезії 8 млн доз вакцини та понад 65 млн доларів на боротьбу із пандемією [19]. Наступного місяця на офіційному сайті Державного департаменту США був опублікований інформаційний бюлетень від 12 грудня 2021 року, в якому зазначалося, що США та Індонезія тільки зміцнюють стратегічне партнерство [17]. Повідомлялося, що США вже надали 25 млн вакцин народу Індонезії та надалі будуть збільшувати об'єми постачання вакцин. Водночас, США заохочуватимуть американські компанії інвестувати в економіку Індонезії та підтримувати рішучі

зусилля Індонезії щодо захисту своїх морських володінь, активності КНР у Південно-Китайському морі, зокрема в індонезійській винятковій економічній зоні навколо островів Натуна [17].

Станом на 5 лютого 2022 року вірусом COVID-19 в Індонезії захворіло 4,446,694 особи. Із них видужали 4,161,987 осіб, померло – 144,453 [5]. Індонезія знаходиться на 17 місці за кількістю інфікованих серед держав світу. На тлі зростання кількості інфікувань новим штамом вірусу Omicron, індонезійський уряд прискорив виконання власних національних програм вакцинації. При загальному населенні в 273,5 млн осіб, понад 186,01 млн індонезійців вже отримали першу дозу вакцини, а 130,12 млн – другу. Прагнучи повністю вакцинувати 208,2 млн осіб, уряд отримав 321,5 млн доз. Уряд ухвалив рішення про проведення вакцинації бустерною (третьою) дозою вакцини. Для цього використовуватимуть вакцину Sinopharm [5].

Отже, починаючи з 2013 року Китай почав розцінювати Індонезію як головного партнера в рамках ініціативи «Один пояс – один шлях». КНР інвестувала в індонезійську економіку, і прагнула закріпити позитивний імідж в державі. «Вакцинна дипломатія» стала додатковою можливістю для КНР посилити власний вплив та підкріпити імідж у найбільшій країні Південно-Східної Азії – Індонезії. США, реагуючи на зростання впливу Китаю в Індонезії, розпочали процес зміцнення двосторонніх відносин із Джакартою. Індонезія, на сьогодні, активно бореться з пандемією. У зв'язку із поширенням нового штаму Omicron, індонезійський уряд посилює національні програми вакцинації, використовуючи китайську вакцину.

У короткостроковій перспективі і цілком можливо в довгостроковій, «вакцинна дипломатія» стане одним із головних інструментів «м'якої сили» Китаю. Можна також очікувати подальше збільшення впливу КНР в Індонезії та регіоні. В постковідний період, «вакцинна дипломатія» КНР не втратить актуальності. Очевидно, що Китай продовжуватиме використовувати цю стратегію як ефективний інструмент здійснення впливу на інші держави.

Джерела та література

1. Гончарук А. Соціалізм із китайською специфікою в боротьбі з коронавірусом. *Україна-Китай*. 2020. №1 (19). С. 8-13.
2. Вплив пандемії COVID-19 на міжнародні відносини: ключові тенденції. URL: <http://www.polukr.net/uk/blog/2020/04/vpliv-pandemii-covid-19-namiznarodni-vidnosini/> (дата звернення: 04.02.2022)
3. Китайський «Один пояс і шлях» у Південно-Східній Азії між пригодами та нерівностями. URL: <https://theasanforum.org/chinas-belt->

and-road-in-southeast-asia-between-boons-and-bumps/ (дата звернення: 04.02.2022)

4. Комліченко А. А. Південно-Східна Азія як стратегічний регіон у зовнішньополітичній стратегії КНР. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2020. 3(1). С. 180-187.

5. Коронавірус в Індонезії. Поточна статистика по коронавірусу на 5.02.2022. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/geography/indonesia/Sinopharm> (дата звернення: 05.02.2022)

6. «Ні холодній війні!», або 8 головних меседжів «віртуального Давосу». URL: <https://mind.ua/publications/20221460-ni-holodnij-vijni-abo-8-golovnih-mesedzhiv-virtualnogo-davosu> (дата звернення: 04.02.2022)

7. As Chinese Vaccines Stumble, U.S. Finds New Opening in Asia. URL: <https://www.nytimes.com/2021/08/20/business/economy/china-vaccine-us-covid-diplomacy.html> (дата звернення: 04.02.2022)

8. Australia's nuclear sub deal 'gravely undermines regional peace' says China. URL: <https://www.theage.com.au/world/asia/australia-s-nuclear-sub-deal-gravely-undermines-regional-peace-says-china-20210916-p58sbk.html> (дата звернення: 04.02.2022)

9. China's COVID-19 Vaccine Diplomacy Reaches 100-Plus Countries. URL: <https://www.voanews.com/a/china-s-covid-19-vaccine-diplomacy-reaches-100-plus-countries/6233766.html> (дата звернення: 04.02.2022)

10. China's mask diplomacy. By shipping medical supplies to European countries, China is seeking to boost its image as a responsible global leader. URL: <https://thediplomat.com/2020/03/chinas-mask-diplomacy/> (дата звернення: 04.02.2022)

11. Coronavirus: Confusion over efficacy of Chinese vaccines. URL: <https://www.dw.com/en/coronavirus-confusion-over-efficacy-of-chinese-vaccines/a-57181029> (дата звернення: 04.02.2022)

12. Diplomacy has changed more than most professions during the pandemic. URL: <https://www.economist.com/international/2021/04/29/diplomacy-has-changed-more-than-most-professions-during-the-pandemic> (дата звернення: 04.02.2022)

13. Explaining China's relationship with Indonesia, its gateway to Southeast Asia. URL: <https://supchina.com/2021/12/02/explaining-chinas-relationship-with-indonesia-its-gateway-to-southeast-asia/> (дата звернення: 04.02.2022)

14. India impact? China steps up COVID-19 vaccine diplomacy even as it lags behind in domestic jabs. URL: <https://www.financialexpress.com/world-news/india-impact-china-steps-up-covid-19-vaccine-diplomacy-even-as-it-lags-behind-in-domestic-jabs/2195356/> (дата звернення: 04.02.2022)

15. Some nations using China's vaccines are battling outbreaks. So do they work?. URL: <https://www.smh.com.au/world/asia/some-nations->

relying-on-china-s-vaccines-are-battling-outbreaks-so-do-the-vaccines-work-20210706-p5878h.html (дата звернення: 04.02.2022)

16. Southeast Asia's Coming COVID-19 Vaccine Windfall. URL: <https://thediplomat.com/2020/09/southeast-asias-coming-covid-19-vaccine-windfall/> (дата звернення: 04.02.2022)

17. The United States-Indonesia Relationship. URL: <https://www.state.gov/the-united-states-indonesia-relationship/> дата звернення: 04.02.2022)

18. UN chief warns 'vaccine nationalism' is moving at full speed. URL: <https://apnews.com/article/health-coronavirus-pandemic-antonio-guterres-africa-united-nations-f02e0245d56259040643abe37e564fd0> (дата звернення: 04.02.2022)

19. U.S., Indonesia begin bilateral exercise CARAT Indonesia. URL: <https://www.cpf.navy.mil/News/Article/2828555/us-indonesia-begin-bilateral-exercise-carat-indonesia/> (дата звернення: 04.02.2022)

20. Why Is China Pressing Indonesia Again Over Its Maritime Claims? URL: <https://www.rand.org/blog/2020/01/why-is-china-pressing-indonesia-again-over-its-maritime.html> (дата звернення: 04.02.2022)

21. Will Indonesia's South China Sea Policy Change Amid China's Assertiveness? URL: <https://thediplomat.com/2016/03/will-indonesias-south-china-sea-policy-change-amid-chinas-assertiveness/> (дата звернення: 04.02.2022)

УДК 327

Ковальчук Я. Р.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Конопка Н. О.,
кандидат історичних наук, доцент

ДОКТРИНАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА ДЖ. БАЙДЕНА

Стаття присвячена висвітленню особливостей зовнішньополітичної доктрини президента США Дж. Байдена. У статті проаналізовано основні положення доктринального документу «Тимчасові стратегічні настанови у сфері національної безпеки» (*Interim National Security Strategic Guidance*), подано приклади реалізації доктрини, зокрема в умовах протистояння з головним конкурентом – Китаєм, та зростання активності Російської Федерації.

Ключові слова: США, доктрина, національна безпека, Дж. Байден, КНР, Російська Федерація.

Kovalchuk Y. R.

DOCTRINAL DESIGN OF THE US FOREIGN POLICY UNDER JOE BIDEN'S PRESIDENCY

The article is devoted to the peculiarities of the foreign policy doctrine of US President J. Biden. The article analyzes the main provisions of the doctrinal document «*Interim National Security Strategic Guidance*», gives examples of the doctrine, in particular in the face of the main competitor – China, and the growing activity of the Russian Federation.

Key words: USA, doctrine, national security, J. Biden, PRC, Russian Federation.

Актуальність дослідження зумовлена статусом США як ключового гравця на міжнародній арені та зміною адміністрації у Білому Домі. Аналіз нової доктрини США важливий для кращого розуміння зовнішньополітичного курсу чинного президента, який безпосередньо впливатиме на перебіг подій у світі.

Тема доктринального оформлення зовнішньої політики США за президентства Дж. Байдена у роботах українських вчених представлена недостатньо. Попри це, цінними є праці М. Белескова [3], в яких детально проаналізовано ключові положення «Тимчасових стратегічних настанов у сфері національної безпеки» адміністрації Дж. Байдена, подано приклади реалізації зовнішньополітичної доктрини президента, описано принципи, цілі адміністрації Дж. Байдена у сферах національної безпеки та оборони. У своїй праці «Тимчасові стратегічні настанови у сфері національної безпеки» адміністрації Дж. Байдена: ключові положення» М. Белесков зазначає, що у доктринальному документі простежується вплив концепції «м'якої сили», що передбачає опору на дипломатію та союзи у зовнішній політиці США.

А. Харченко зосереджується на аналізі доктрини «лідерства задньої лінії», яку, на його думку, Дж. Байден успадкував від Б. Обами [9]. Автор стверджує, що роль США у світі буде слабшати, адміністрація нового президента буде зосереджуватися на регіоні Південно-Східної Азії, а також на окремих кластерних справах у відносинах із Росією. При цьому у зовнішній політиці США будуть діяти менш прямолінійно, через своїх союзників. С. Ковальчук на сторінках «Європейської правди» аналізує рівень протистояння Вашингтона та Пекіна. Зокрема, авторка зазначає, що американо-китайське протистояння не обмежується масштабами Азійсько-Тихоокеанського регіону [5]. О. Шамшур виокремив основні параметри американської дипломатії «за Байденом» за перші шість місяців діяльності нової адміністрації, із урахуванням завершення операції в Афганістані [8].

Американський дослідник Х. Е. Альварес у своїй праці «Biden's International Law Restoration» [12] представив вісім основних зовнішньополітичних тенденцій у доктрині президента. К. С. Чівіс у статті «Biden's Forthcoming National Security Strategy: Making It Real» описує еволюцію стратегій США з нацбезпеки від 1986 року, коли вони були передбачені законом Голдвотера-Ніколса [14]. Дж. Аллен та К. Брошак у виданні «Brookings» опублікували своє бачення перших 100 днів президентства Дж. Байдена. Зокрема, автори описали специфіку американського лідерства у світі на етапі сучасності [11]. Також важливою є аналітична праця американського дипломата В. Тейлора, де визначається місце України у доктрині Дж. Байдена [24].

Метою статті є аналіз доктринального оформлення зовнішньої політики США за президентства Дж. Байдена.

Уряди США зобов'язані регулярно публікувати стратегії національної безпеки (NSS). Шляхом публікації доктринальних документів вони декларують принципи та напрямки зовнішньої політики США. 3 березня 2021 року адміністрація Дж. Байдена опублікувала на сайті Білого Дому документ під назвою «Тимчасові стратегічні настанови у сфері національної безпеки» (Interim National Security Strategic Guidance) [18]. Документ постулює поновлення політики активного залучення у справи світу для розв'язання спільними зусиллями ключових проблем та викликів задля відродження американської могутності. Саме такий підхід має дозволити США ефективно протидіяти КНР.

Держсекретар Ентоні Блінкен представив стратегію 3 березня 2021 року у своїй першій зовнішньополітичній промові у Вашингтоні [10]. Документ окреслює основні вектори у сферах зовнішньої політики, національної безпеки і оборони. Цей документ діятиме до часу публікації «Стратегії національної безпеки». Про це йдеться в передмові, яку підписав 46-й президент США.

Документ має 24 сторінки, складається з передмови, вступу, опису безпекового середовища, переліку пріоритетних заходів та висновків. Така структура дає можливість повномірно розкрити питання, яким чином адміністрація Дж. Байдена планує реалізувати політику у сферах зовнішньої політики, національної безпеки і оборони до завершення напрацювання постійних програмних документів. Цей документ має загальний зміст і його реалізація залежить від розробки вказівок, наданих у супровідних документах, таких як, наприклад, «Національна військова стратегія» (National Military Strategy) [14].

Передмова, вступ і опис безпекового середовища дають можливість зрозуміти загальну концепцію зовнішньої політики нової президентської адміністрації та безпосередньо умови реалізації цієї концепції. У документі зазначається, що транснаціональний характер більшості загроз і викликів сучасності робить безпеку США дедалі більш залежною від безпеки решти світу, а також вимагає активізації США на міжнародній арені. Йдеться про нестабільність та загрози всередині країни та виклики у світі, зокрема про зміну клімату та пандемію. «Світовий порядок перебуває у процесі активних перетворень, насамперед, через зміну балансу сил на користь авторитаризму. Ми стикаємось зі світом наростаючого націоналізму, відступаючої демократії, зростаючого суперництва із Китаєм, Росією та іншими авторитарними державами, а також технологічною революцією, яка змінює всі аспекти нашого життя», – йдеться у документі [3]. Все це у сукупності спонукає США проводити ак-

тивну політику на міжнародній арені, спираючись на власні ресурси, а також на нові партнерства. Саме таким чином США можуть захистити національні інтереси в умовах конфронтації авторитарної та демократичної моделей.

У розділі про безпекове середовище наголошується на тому, що світ вступив в епоху побудови нового світового порядку. За таких умов США, згідно з баченням адміністрації Дж. Байдена, не ставлять собі за мету відновлення того світопорядку, який встановився після Другої світової війни чи в результаті Холодної війни. Натомість, США будуть активним учасником побудови нової моделі устрою світу, спираючись на принципи демократії і права людини, дипломатію і союзи, підтримання балансу сил та м'яку силу. Йдеться також про оновлення системи глобального управління для вирішення наявних проблем і суперечностей, які привели до кризи старого порядку. США мають стати рушійною силою цього процесу. «Росія рішуче прагне посилити свій глобальний вплив і зіграти руйнівну роль на світовій арені. І Пекін, і Москва докладають значних зусиль аби стримати США та перешкодити нам захищати наші інтереси та інтереси наших союзників у всьому світі», – наголошують автори документа. Тобто у документі Росія охарактеризована як країна, що планує посилити свою роль на світовій арені. При цьому її порівнюють із комуністичним Китаєм.

Центральне місце стратегії – пріоритети адміністрації, які полягають у тому, щоб не дозволити Китаю зайняти провідні позиції за всіма геополітичними напрямками. У документі Китай називають «єдиним конкурентом, потенційно здатним об'єднати свою економічну, дипломатичну, військову і технологічну міць для тривалого виклику стабільній і відкритій міжнародній системі» [18]. У зв'язку з цим, реалізація стратегії дозволить США «здобути перемогу у конкуренції із Китаєм або будь-якою іншою країною».

До кінця 2021 року адміністрація намагалася відновити відносини із ключовими союзниками та позиціонувати себе як центрального гравця у боротьбі з глобальною кризою [23]. «2021 був роком переходу. Президент Байден замінив поривчастість Трампа прагматизмом і реалізмом. Є краще розуміння того, чим насправді є політика США», – сказав Аль-Джазірі Пі Джей Кроулі, колишній помічник держсекретаря США з державних зв'язків при президенті Баракі Обамі. Ці, як і деякі інші кроки, новий уряд презентував у контексті подолання похибок Дональда Трампа. Проте деякі вектори зовнішньої політики Байдена виявилася схожими із попередніми. Адміністрація Байдена зберегла протекціоністські тарифи, значно

посиливши стратегічні й ідеологічні акценти у протистоянні із Китаєм. Саме необхідність подолання китайської конкуренції стала одним із основних аргументів Дж. Байдена у просуванні його соціально-економічних ініціатив. Фактично, інтереси США змістилися у бік Азійсько-Тихоокеанського регіону [11]. На даному етапі США намагається згуртувати європейських та азійських союзників проти китайського впливу, сфокусуватися на оборонних угодах. Потенційний стримуючий союз для Китаю в регіоні – Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), яка об'єднує Філіппіни, Малайзію, Індонезію, Сінгапур, Таїланд, Бруней Даруссалам, В'єтнам, Лаос, М'янму та Камбоджу, адже держави-члени також бачать у Китаї загрозу своїй безпеці. Президент Дж. Байден заявив про створення союзу за участю Австралії, Індії та Японії для протидії Китаю в Індійсько-Тихоокеанському регіоні [7]. Ефективність регіонального утворення залежатиме від ефективності індо-американських відносин. Варто зазначити, що США все більше зближуються з Індією на протипагу своєму колишньому союзнику Пакистану (який є давнім союзником Китаю).

Адміністрація Байдена переглянула першу фазу торговельної угоди із Китаєм. Ця угода була підписана у січні 2020 року (тобто ще за президентства Дональда Трампа) та фактично припинила існуючу торговельну війну між Вашингтоном та Пекіном. Угода вводила окремі митні збори на низку американських та китайських товарів та регулювала обсяги закупівлі по окремих групах товарів [5]. Тим часом Дж. Байден відкинув звинувачення Пекіна про те, що Вашингтон веде «нову холодну війну» з азійською наддержавою.

Розділ про пріоритети у сфері національної безпеки починається із чіткого окреслення національних інтересів і ключових цілей політики, реалізація яких дозволить задовольнити інтереси США. До національних інтересів автори документа відносять:

- захист безпеки американських громадян у широкому розумінні;
- розширення економічного процвітання і можливостей;
- реалізація і захист демократичних цінностей.

До ключових цілей зовнішньої політики, імплементація яких дозволить забезпечити інтереси, відносять:

- захист і розвиток джерел могутності США, до яких належать економіка, сектор національної безпеки і оборони, демократія;
- баланс сил в ключових регіонах, унеможливлення того, щоб вороги загрожували США та їх союзникам чи переважали у стратегічних регіонах;

- забезпечення провідної ролі і розвитку стабільної міжнародної системи, збудованої на союзах, партнерстві, інституціях і правилах.

Для реалізації відповідних цілей і завдань адміністрація Дж. Байдена зосереджується на дипломатії і партнерствах, що є наскрізною темою документа [20]. Як зазначив політолог Руслан Бортник, доктрина Байдена – це стара доктрина Обама, яка називалася «лідерство задньої лінії» [9]. Йдеться про те, що США продовжують залишатися світовим лідером, але у різних регіонах діють переважно через своїх союзників (Німеччину, Ізраїль, Бразилію, Індію, Японію, Корею та ін.). Окремо відзначається ефективність такої стратегії у минулому. Враховуючи зазначене, адміністрація Дж. Байдена продовжить вести активну політику на Близькому та Середньому Сході, зважаючи на загрози тероризму та Іран, проте зробить її менш мілітаризованою, адже будь-яке втручання має відповідати американським інтересам та цінностям. 1 травня 2021 року США та НАТО почали офіційно виводити своїх військових з Афганістану. Дж. Байден вирішив дотримуватися досягнутої із талібами домовленості про остаточне виведення американського військового контингенту. Натомість, президент має намір продовжувати підтримку афганського народу, ефективно використовувати міжнародний вплив, домагатися дипломатичних контактів, щоб запобігти хаосу і нестабільності. У короткому розпорядженні Дж. Байдена, опублікованому на сайті Білого дому, йдеться про те, що Держдепартамент США може витратити до 500 млн доларів з Фонду екстреної допомоги біженцям і мігрантам на «непередбачені, термінові потреби біженців, жертв конфлікту та інших осіб, які опинилися в небезпеці у нинішній ситуації в Афганістані» [26].

Під час виступу на 76-й сесії Генасамблеї ООН Дж. Байден заявив, що США далі прагнуть, щоб Іран не отримав доступу до ядерної зброї та будуть готові повернутися до повного виконання «Спільного всеосяжного плану дій» (JCPOA), відомого також як Іранська ядерна угода.

Також адміністрація Дж. Байдена декларує бажання повернутися до активної роботи у структурах глобального управління для вирішення таких пріоритетних проблем, як реагування на зміну клімату та пандемію COVID-19. США повернулися у Паризьку угоду із кліматичних змін та організували (онлайн) глобальний саміт, присвячений цій проблематиці [15]. Окремо наголошується на тому, що США знову повертаються до активної роботи у рамках системи ООН.

Роблячи наголос на союзах і дипломатії, розробники документа не забувають і про воєнний фактор, зокрема про сили спеціальних

операцій у плані кризового реагування і протидії тероризму. Окремо в документі йдеться про збереження пріоритету протидії розповсюдженню зброї масового знищення та попередження гонки озброєнь.

Для України документ має позитивний характер. У ньому зазначається важливість прав людини та демократичних принципів, готовність США сприяти розвитку і безпеці інших країн, розвивати партнерські відносини із іншими країнами для протидії існуючим і новим загрозам. Загалом це формує базу для поглиблення двосторонніх відносин стратегічного партнерства між Україною і США та реалізації українських національних інтересів. Окрім того, у листопаді 2021 року міністр закордонних справ України Д. Кулеба та державний секретар США Е. Блінкен підписали у Вашингтоні нову «Хартію стратегічного партнерства Україна-США» [27]. «Зміцнення спроможності України захищатися від загроз її територіальній цілісності та поглиблення інтеграції України до євроатлантичних інституцій є взаємопов'язаними пріоритетами», – зазначено у тексті нової хартії.

Одним із зовнішньополітичних пріоритетів адміністрації Дж. Байдена є встановлення «стратегічної стабільності» з Росією. На відеозустрічі з Путіним 7 грудня Дж. Байден попередив про серйозні наслідки, якщо Росія вирішить вторгнутися в Україну. Однак він сказав, що одностороннє застосування сили «для протистояння російському вторгненню в Україну не є плановим», зазначивши, що східноєвропейська країна не є членом НАТО, і США не будуть мати юридичного зобов'язання втручатися.

Таким чином, документ «Тимчасові стратегічні настанови в сфері національної безпеки» є першою загальною декларацією щодо принципів, цілей і намірів адміністрації Дж. Байдена у сфері зовнішньої політики. Доктрині Байдена характерна зосередженість на проблемах внутрішнього розвитку; прагматизм і небажання втручатися військово, особливо у гарячих точках; опора на співробітництво із традиційними союзниками. Демократія і права людини залишаються ключовими рушійними силами. Проте лише економічні інструменти та дипломатія будуть основними методами для досягнення цих цілей. Документ також вперше чітко дає розуміння щодо принципів, цілей і напрямків роботи федерального уряду США у сферах національної безпеки та оборони, поки не будуть розроблені і опубліковані «Стратегія національної безпеки» та окремі галузеві стратегії.

2021 рік був непростим для Дж. Байдена. З огляду на зовнішньополітичні виклики США, зокрема посилення Китаю, політичну нестабільність на Близькому Сході та загрозу вторгнення Росії в

Україну, Вашингтону доведеться діяти рішуче. США будуть продовжувати захищати права і свободи в світі дипломатичними і економічними методами. Проте Дж. Байден та його адміністрація насамперед будуть зорієнтовані на відновленні внутрішніх процесів у країні, які безпосередньо впливатимуть на зовнішню політику держави.

Джерела та література

1. Адміністрація Байдена оприлюднила стратегію національної безпеки. *Юридична Газета Online*. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/administraciya-baydena-oprilyudnila-strategiyunacionalnoyibezpeki.html> (дата звернення: 08.02.2022)

2. Байден в ООН: Штати не допустять, щоб Іран отримав ядерну зброю. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3319592-bajden-v-oon-stati-ne-dopustat-sob-iran-otrimav-adernu-zbrou.html> (дата звернення: 08.02.2022)

3. Белесков М. М. Тимчасові стратегічні настанови у сфері національної безпеки адміністрації Дж. Байдена: ключові положення. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-03/timchasovi-strategichni-nastanovi-v-sferi-nacionalnoi-bezpeki.pdf> (дата звернення: 01.02.2022)

4. Дмитро Кулеба: Хартія стратегічного партнерства на десятиріччя вперед закріпить підтримку України з боку США. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kulebahartiya-strategichnogo-partnerstva-na-desyatirichchya-vpered-zakripitpidtrimku-ukrayini-z-boku-ssha> (дата звернення: 08.02.2022)

5. Ковальчук С. Жорсткий діалог з Пекіном: як Байден змінює відносини США та Китаю. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/03/31/7121547/> (дата звернення: 09.02.2022)

6. На угоду Росії й Китаю Байден збирається відмовитися від доктрини попереджувального ядерного удару. Європа та Азія налякані. *Financial Times*. URL: <https://espresso.tv/na-dogodu-rosii-y-kitayu-baydenzbiraetsya-vidmovitися-vid-doktrini-poperedzhuvalnogo-yadernogo-udaru-evropa-ta-aziya-nalyakani-financial-times> (дата звернення: 01.02.2022)

7. У Вашингтоні пройшов перший «Саміт четвірки» США, Австралії, Індії та Японії. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-samit-chetvirky/3147779.html> (дата звернення: 09.02.2022)

8. Шамшур О. Що таке «доктрина Байдена», і як не опинитися по той бік «огорожі». *ZN.UA*. URL: <https://zn.ua/ukr/international/shcho-take-doktrina-bajdena-i-jak-ne-opinitisja-po-toj-bik-ohorozhi.html> (дата звернення: 30.01.2022)

9. Харченко А. Что означает новая доктрина Байдена для Украины и мира. *EXPUS.EU*. URL: <https://de.exrus.eu/object-id613b451bc20dd249bf3bdad4> (дата звернення: 08.02.2022)

10. A Foreign Policy for the American People Speech. *U.S. Department of State*. URL: <https://www.state.gov/a-foreign-policy-for-the-american-people/> (дата звернення: 01.02.2022)

11. Allen J.R., Broschak C. The first 100 days: What does President Biden's approach to the world look like so far. *Brookings*. URL: <https://www.brookings.edu/blog/fixgov/2021/04/23/the-first-100-days-what-does-president-bidens-approach-to-the-world-look-like-so-far/> (дата звернення: 03.02.2022)

12. Alvarez Jose' E. Biden's International law restoration. URL: <https://www.nyuilp.org/wp-content/uploads/2021/04/NYI205.pdf> (дата звернення: 07.02.2022)

13. Biden's defense and national security strategies will make or break US response to global challenges. *Australian Strategic Policy Institute*. URL: <https://www.aspistrategist.org.au/bidens-defence-and-national-security-strategies-will-make-or-break-us-response-to-global-challenges/> (дата звернення: 02.02.2022)

14. Chivis C. S. Biden's forthcoming national security strategy: making it real. *Carnegie Endowment for International Peace*. URL: <https://carnegieendowment.org/2021/11/10/biden-s-forthcoming-national-security-strategy-making-it-real-pub-85734> (дата звернення: 01.02.2022)

15. Davenport C., Friedman L. Biden Cancels Keystone XL Pipeline and Rejoins Paris Climate Agreement. *New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2021/01/20/climate/biden-paris-climate-agreement.html> (дата звернення: 07.02.2022)

16. Drezner D. W. Let's grade the Biden administration's interim strategic guidance. *The Washington Post*. URL: <https://www.washingtonpost.com/outlook/2021/03/08/lets-grade-biden-administrations-interim-strategic-guidance/> (дата звернення: 02.02.2022)

17. Erwin S. Biden's first strategic guidance sets broad national security priorities. *Space News*. URL: <https://spacenews.com/bidens-first-strategic-guidance-sets-broad-national-security-priorities/> (дата звернення: 03.02.2022)

18. Interim National Security Strategic Guidance. *The White House*. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf> (дата звернення: 01.02.2022)

19. Jones P. Towards a Biden Doctrine: US National Interest or Global Commitment. *RUSI*. URL: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/towards-biden-doctrine-us-national-interest-or-global-commitment> (дата звернення: 01.02.2022)

20. Mehta A. Biden national security guidance calls to increase diplomacy, downplay nukes, end Afghanistan conflict. *Defense News*. URL: <https://www.defensenews.com/pentagon/2021/03/03/biden-national-security-guidance-calls-to-increase-diplomacy-downplay-nukes-end-afghanistan-conflict/> (дата звернення: 03.02.2022)

21. Memorandum on Improving the Cybersecurity of National Security, Department of Defense, and Intelligence Community Systems. *The White House*. (дата звернення: 05.02.2022)

22. Overfield C. Biden's National Security Strategy Is Starry-Eyed About U.S. Allies. *Foreign Policy*. URL: <https://foreignpolicy.com/2021/05/14/biden-national-security-strategy-us-allies-partners/> (дата звернення: 02.02.2022)

23. Stepansky J. US foreign policy in 2021: Key moments in Biden's first term. *ALJAZEERA*. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/12/24/us-foreign-policy-in-2021-key-moments-in-bidens-first-term> (дата звернення: 01.02.2022)

24. Taylor W. B. The Biden Doctrine Should Start from Ukraine. *United States Institute of Peace*. URL: <https://www.usip.org/publications/2021/09/biden-doctrine-should-start-ukraine> (дата звернення: 02.02.2022)

25. Tirpak J.A. Strategy & Policy. *Airforce Magazine*. URL: <https://www.airforcemag.com/article/strategy-policy-17/> (дата звернення: 03.02.2022)

26. Transcript of Biden's Speech on the U.S. Withdrawal From Afghanistan. *The Washington Post*. URL: <https://www.nytimes.com/2021/08/31/us/politics/transcript-biden-speech-afghanistan.html> (дата звернення: 03.02.2022)

27. U.S.-Ukraine Charter on Strategic Partnership. *U.S. Department of State*. URL: <https://www.state.gov/u-s-ukraine-charter-on-strategic-partnership/> (дата звернення: 09.02.2022)

28. Ullman H. Biden's defense and security strategies need specifics. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/bidens-defense-and-security-strategies-need-specifics/> (дата звернення: 01.02.2022)

УДК 327 (477:498)

Ковалюк О. С.,
студент 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Корнійчук Л. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РУМУНІЄЮ

У статті розглянуто особливості та основні проблеми двосторонніх відносин між Україною та Румунією на сучасному етапі. Також висвітлюються перспективи міждержавного співробітництва, зокрема у таких сферах як торговельно-економічна та безпекова.

Ключові слова: Україна, Румунія, двосторонні відносини, національні меншини, співпраця, безпека, економіка.

Kovaliuk O. S.
**PROBLEMS AND PROSPECTS OF RELATIONS
BETWEEN UKRAINE AND ROMANIA**

The article considers the features and main problems of bilateral relations between Ukraine and Romania at the present stage. Prospects for interstate cooperation are also highlighted, in particular in such areas as trade and economic and security.

Key words: Ukraine, Romania, bilateral relations, national minorities, cooperation, security, economy.

Зважаючи на досить позитивну динаміку міждержавного співробітництва останнім часом, вивчення українсько-румунських відносин є досить актуальним на сьогодні. Хоча між країнами були деякі непорозуміння, за останні роки вони намагаються налагодити конструктивний діалог у різних сферах. Україні важлива співпраця з Румунією з погляду вивчення позитивного досвіду отримання членства в ЄС та НАТО, а також, враховуючи спільні інтереси у Чорноморському регіоні, досить протяжний міждержавний кордон, перспективи у торговельно-економічних відносинах. Румунія засуджує анексію Криму та виступає проти агресії на сході України. Держава розуміє, що якщо Росія здійснить напад на Україну, то в небезпеці

опиняться і її громадяни, тому спільно з Україною проводить військові навчання оборонного характеру, здійснює допомогу в протидії російській агресії.

Окремі аспекти українсько-румунських відносин знайшли висвітлення у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема питання національних меншин у двосторонніх взаєминах вивчали Т. Рендюк, Ю. Тищенко та Г. Ерман. Торговельно-економічна взаємодія стала предметом наукових розвідок Т. Зосименко, В. Черторижського, С. Солодкого та І. Ракеру. Також у дослідженні оборонної сфери співпраці цінною є праця М. Штекеля. Однак вивчення саме проблем та перспектив двосторонніх відносин не знайшло широкого висвітлення, а тому потребує окремої уваги.

Метою статті є дослідження проблем та перспектив відносин між державами. Завданнями статті є:

- окреслити особливості двосторонніх відносин України та Румунії на сучасному етапі;
- з'ясувати проблемні аспекти співробітництва;
- визначити, які сфери є найбільш перспективними для співпраці.

Слід підкреслити, що відносини між Україною та Румунією наприкінці ХХ ст. були досить неоднозначними. З одного боку, країни мають досить міцну співпрацю у різних сферах, а з іншого – непорозуміння та, в деяких випадках, навіть і конфлікти.

Міждержавний активний політичний діалог розпочався ще з дев'яностих років із визнанням незалежності, встановленням дипломатичних відносин, підписанням базового договору в 1997 році («Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією») [6]. Цей документ був досить важливим для обох країн, адже Румунія прагнула вступити в НАТО, тому для неї цей документ був як демонстрація відсутності територіальних претензій до України. Щодо України, то їй також потрібно було вирішити питання кордонів.

Однак, якщо говорити про 1990-ті роки, то вони були доволі проблемними через конфлікт навколо острова Зміїний, що мав продовження на початку 2000-х років. Зокрема, після підписання Договору 1997 року, розпочались переговори щодо розподілу морського простору на Чорному морі, але до 2004 року так і не вдалося дійти згоди. У вересні 2004 року Румунія звернулася до Міжнародного суду ООН із позовом проти України. Причиною став острів Зміїний, що розташований в 35 кілометрах від узбережжя в територіальних водах України. Позиція Румунії полягала в тому, що острів Зміїний був незаконно відібраний урядом СРСР. Острів став частиною СРСР

у 1948 році. Румунія визнала цю територію українською тільки через 11 років, а також заявляла, що цей острів насправді є не островом, а скелею. Але у 2007 році Україна розбудувала туристичну і господарську інфраструктуру. Втім, ситуацію не було вирішено і в лютому 2009 року суд виніс рішення, визнавши Зміїний островом, проте досить малим, щоб врахувати його при визначенні делімітаційної лінії. У рішенні було визначено лінію виключно економічної зони між державами [4].

Щодо другого десятиліття XXI століття, то аналітики відзначають деяку позитивну динаміку у відносинах. Свідченням цього може бути взаємна зацікавленість держав в різних сферах. Також Україна прийняла зовнішньополітичну стратегію, де згадала Румунію як важливого політичного партнера. Зокрема у пункті 116 йдеться про те, що встановлення відносин з такими державами як Румунія є вагомим чинником стабільності у деяких регіонах [17]. Серед інтересів України щодо Румунії можна виділити енергетичну безпеку, підтримку санкцій, що були запровадженні ЄС стосовно Росії, підтримку інтеграції України в ЄС та НАТО, а також підтримку безпеки на Чорному морі. Серед інтересів Румунії щодо України є імплементація Угоди про асоціацію з ЄС, також обмеження стратегічно-військової переваги Росії на сході України, Придністров'ї та в Криму.

Водночас, є проблема, що пов'язана із захистом національних меншин. Ця проблема триває з 1990-х років, однак і до сьогодні залишається актуальною. Загострення непорозуміння між державами виникло у 2017 році саме через мовне питання. Воно було пов'язане із підписанням Україною освітнього закону. Увагу Румунії привернуло саме положення про навчання мовою національних меншин, що не передбачалось у середній школі. Румунська сторона засудила прийняття цього закону і наголосила на порушенні прав національних меншин. На знак незгоди президент Румунії Клаус Йоханніс скасував свій візит до України 2017 року [8].

У 2018 році відбулась зустріч державного секретаря Міністерства закордонних справ Румунії Денуца Некулеєску та заступника міністра закордонних справ України Василя Боднара [11]. Результатом цієї зустрічі стала помітна позитивна динаміка між обома сторонами. Також сторони погодились щодо необхідності пошуку компромісу у питанні забезпечення освітніх прав національних меншин у обох державах.

У червні 2020 року відбулась телефонна розмова між міністром закордонних справ України Дмитром Кулебою та міністром закор-

донних справ Румунії Богданом Ауреску. У результаті цієї розмови, дві сторони погодились активізувати діалог, що стосується прав національних меншин, також продовжити VII засідання змішаної українсько-румунської комісії з питань забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин, і відновити переговори щодо укладання Протоколу про співробітництво в галузі освіти між Міністерством освіти і науки України та Міністерством національної освіти Румунії [2].

Варто зазначити, що проблеми з питань прав національних меншин виникали не лише стосовно мови, а й культури та освіти. Наші громадяни відчувають значний асиміляційний тиск, який пов'язаний із мовою та культурними особливостями. Також виникають проблеми з національними меншинами в Україні у тих ситуаціях, коли в школах, що знаходяться на території держави, румунською мовою викладають більше, ніж українською. Тобто є школи, в яких більша половина учнів не пройшли навіть мінімального бар'єру зі знання української мови [15].

Однак, попри різні протиріччя та непорозуміння, відносини між Україною та Румунією мають досить перспектив для розвитку. Із 2014 року відбулись значні зміни у міждержавній взаємодії двох країн. Станом на сьогодні між Україною та Румунією підписано понад 50 двосторонніх договірно-правових документів та міжнародних угод, що регулюють відносини у різних сферах регіональної та міждержавної взаємодії. Румунія стала першою державою ЄС, що ратифікувала Угоду про асоціацію з Україною. Також Румунія засуджувала агресивні дії Росії стосовно України та підтримувала Євромайдан. Сьогодні держава підтримує територіальну цілісність, суверенітет та незалежність України. У 2015 році була підписана Угода про малий прикордонний рух [1]. Це досить важлива угода, що давала змогу людям, які проживають у 30-кілометровій зоні біля кордону з Румунією пересуватись до Румунії без віз.

Відносини активізувались після початку воєнної агресії з боку Росії стосовно Криму та східної частини України. Румунія розуміє, що після окупування Росією Криму, з'являється велика небезпека й для неї, адже країна розташована недалеко від Криму. Також є певні безпекові ризики через те, що Росія проводить військові навчання на території Чорного моря, що також може бути загрозою. Щоб забезпечити безпеку у Чорноморському регіоні, що є пріоритетом для України і Румунії, держави проводять спільні навчання. Зокрема, у 2021 році з 28 вересня по 1 жовтня проходили військові навчання на Дунаї, у місті Тульча, що в Румунії [20].

Варто зазначити, що Румунія бере участь у моніторинговій місії на території України. До того ж вона є третьою з країн (після США та Великої Британії), за кількістю учасників, відряджених на цю місію ОБСЄ. Тобто Румунія розуміє, що, якщо виникне небезпечна ситуація в Україні, то небезпека загрожує і їй, і ЄС. Також уряд Румунії підтримує санкції, запроваджені ЄС проти Росії. Румуни допомагали військовим, пораненим у ході антитерористичної операції, що значно покращує уявлення українців про румунів. У 2014 році держава надала Україні допомогу у сфері кібербезпеки. Враховуючи те, що 20% кіберпідрозділу Європолу є саме румунськими спеціалістами, це свідчить про їхню високу кваліфікацію [1].

Окрім того, важливою складовою відносин між Україною та Румунією є торговельно-економічне співробітництво. За даними Державної служби статистики України, у січні-серпні 2021 року обсяг товарообігу між Україною та Румунією становив 1 517,4 млн дол., коли в період січень-вересень 2020 року було 1 204,5 млн дол. Це свідчить про позитивну динаміку. Основними товарами українського експорту були чорні метали, електричні машини, деревина і вироби з деревини, руди, шлаки, взуття та мінеральні палива. Основними товарами імпорту є: електричні машини, деревина, паливні матеріали, реактори ядерні, котли, засоби наземного транспорту крім залізничного, пластмаси та літальні апарати [16]. Окрім того, Румунія входить до десятки країн ЄС з найбільшим імпортом українських товарів.

Також між досліджуваними державами існує і транскордонне економічне співробітництво. Воно характеризується позитивною динамікою, що пов'язана із реалізацією важливих для держав інфраструктурних проєктів, розширенням споживання в обох країнах, а також тим, що стратегія румунських компаній передбачає присутність на ринках України.

Транскордонне співробітництво між державами відбувається здебільшого через Спільні операційні програми. Наприклад, у 2016 році стартувала програма «Україна-Румунія 2014-2020». Також «Румунія-Україна-Молдова 2007-2013», що була реалізована у рамках програми Європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП) 2007-2013 років із загальним бюджетом 1,1 млрд євро. Також у рамках ЄІСП було створено програму «Україна-Угорщина-Словаччина-Румунія» з бюджетом 68,638 млн євро [19].

7-8 вересня 2020 року Дмитро Кулеба здійснив робочий візит до Румунії та зустрівся з прем'єр-міністром Румунії Людовіком Орбаном, а також провів переговори з міністром закордонних справ

Румунії Богданом Ауреску. Найголовнішою темою переговорів був саме розвиток економічного співробітництва, аналогічно було і при зустрічі з Людовіком Орбаном. Також під час переговорів з Богданом Ауреску було обговорено плани співпраці у сфері енергетики. Особливо про експорт електроенергії, видобуток природного газу та ін. [5].

На даний момент тенденція відносин між Україною та Румунією є досить позитивною. Між країнами відбувається політична співпраця. Наприклад, 4 листопада 2021 року заступник керівника Офісу Президента України Ігор Жовква, перебуваючи з візитом у Румунії, провів робочі консультації з Денуцом Некулеску. Під час цієї зустрічі було обговорено розвиток безпечної ситуації на сході України, реалізацію європейських планів України та енергетичну безпеку регіону. Також було відзначено позитивні тенденції у двосторонній співпраці, зокрема у торговельно-економічному напрямі. У результаті сторони домовились активізувати роботу над проектом двосторонньої політичної декларації [10]. Цей візит був важливим, адже реалізація європейських планів для України є одним із пріоритетів, враховуючи те, що Румунія є державою-членом ЄС.

Отже, відносини між Румунією і Україною були досить неоднозначними. Проблеми із захистом прав національних меншин, а також із островом Зміїний заважали позитивній динаміці та ефективному політичному діалогу. Однак, незважаючи на це, з початку 2014 року після агресії з боку Росії, відчутна позитивна динаміка відносин. Спільні безпекові виклики у Чорноморському регіоні, підтримка Румунією інтеграційних прагнень України, розвиток відносин у торговельно-економічній та безпековій сферах, свідчать про те, що Румунія є важливим партнером України, а динаміка співробітництва між державами свідчить про зацікавленість сторін у поглибленні двосторонньої співпраці. Перспективою до подальшого дослідження є вивчення співробітництва держав у енергетичному секторі, безпекових відносин в Чорноморському регіоні, а також культурно-гуманітарної співпраці держав.

Джерела та література

1. Аудит зовнішньої політики: Україна-Румунія. Київ, 2016. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Aud_Ukr_Rom_ukr_net.pdf (дата звернення: 02.02.2022)
2. Вдячні Румунії за підтримку територіальної цілісності та суверенітету України, – Дмитро Кулеба. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/>

dmitro-kuleba-vdyachni-rumuniyi-za-pidtrimku-teritorialnoyi-cilisnosti-ta-suverenitetu-ukrayini (дата звернення: 02.02.2022)

3. Герасимчук С. Оцінка зовнішньої політики України 2018: Румунія. *Портал зовнішньої політики*. URL: <http://fpp.com.ua/otsinka-zovnishnoyi-polityky-ukrayiny-2018-rumuniya/> (дата звернення: 02.02.2022)

4. Губенко Д. Україна програла суперечку про шельф навколо Зміїного. *Тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/Publication/1631> (дата звернення: 03.02.2022)

5. Дмитро Кулеба: Україна та Румунія створюють робочу групу з енергетики задля втілення амбітних проєктів. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-ta-rumuniya-stvoryuyut-robochu-grupu-z-energetiki-zadlya-vtilennya-ambitnih-proektiv> (дата звернення: 03.02.2022)

6. Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_003#Text (дата звернення: 01.02.2022)

7. Договірно-правова база між Україною та Румунією. URL: http://ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain/?country=rom (дата звернення: 01.02.2022)

8. Ерман Г. Як Україні та Румунії вирішити мовну суперечку. *BBC Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42664117> (дата звернення: 02.02.2022)

9. Зосименко Т. Україна – Румунія. *Українська призма*. URL: <http://prismua.org/ukraine-romania-2/> (дата звернення: 04.02.2022)

10. Ігор Жовква у Бухаресті обговорив євроатлантичні перспективи України та розвиток українсько-румунських відносин. URL: <https://www.president.gov.ua/news/igor-zhovkva-u-buharesti-obgovoriv-jevroatlantichni-perspekt-71437> (дата звернення: 04.02.2022)

11. МЗС: Україна і Румунія шукатимуть компроміс щодо освіти меншин. *Європейська правда*. 13 квітня 2018. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/04/13/7080348/> (дата звернення: 02.02.2022)

12. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 01.02.2022)

13. Рамкова конвенція про захист національних меншин. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055 (дата звернення: 01.02.2022)

14. Рендюк Т. Г. Українці Румунії: Національно-культурне життя та взаємовідносини з владою. Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. 150 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5826-6/978-966-02-5826-6.pdf> (дата звернення: 02.02.2022)

15. Тищенко Ю., Круглашов А. М., Бакальчук В. О., Дубова С. В., Нечаєва-Юрійчук Н. В. Румунська та молдовська національні меншини

в Україні: стан, тенденції та можливості співпраці. Збірник наук.-експерт. матеріалів. Київ: НІСД, 2019. 112 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-09/dopovid_rum_mold_menshyny_druk.pdf (дата звернення: 01.02.2022)

16. Торговельно-економічне співробітництво. URL: <https://romania.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/202-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-rumunijeju> (дата звернення: 03.02.2022)

17. Указ Президента України №448/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> (дата звернення: 04.02.2022)

18. Україно-румунські відносини сьогодні переживають розквіт – експерти, дипломати. *Ukraine Crisis*. URL: <https://uacrisis.org/uk/44465-romania> (дата звернення: 04.02.2022)

19. Черторижський В. Оцінка економічних відносин (економічного середовища) українсько-румунського транскордонного регіону. *Вісник львівського університету*. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/7700/7685> (дата звернення: 04.02.2022)

20. Штекель М. Кордон між Україною та Румунією. Можливий противник перетворився на союзника. *Радіо Свобода*. 29 вересня 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/romania-ukraine-riverine-means-politics/31484105.html> (дата звернення: 04.02.2022)

21. Chifu I. The relations between Romania and Ukraine during the age of the need for The Strategic Partnership. *POLIS*. Vol VI. №4(22). 2018. URL: [http://revistapolis.ro/relatiile-romano-ucrainene-in-epoca-nevoii-parteneriatului-stragic/](http://revistapolis.ro/relatiile-romano-ucrainene-in-epoca-nevoii-parteneriatului-strategic/) (дата звернення: 03.02.2022)

22. Fati S. Amiciția României și Ucrainei în fața frontului rusesc. *DW*. 17.01.2022. URL: <https://www.dw.com/ro/inamici%C8%9Biarom%C3%A2niei-%C8%99i-ucrainei-%C3%AEn-fa%C8%9Ba-frontului-rusesc/a-60444248> (дата звернення: 03.02.2022)

УДК 327

Круглик О. Ю.,
студент 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ТА ДЕГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

У статті проаналізовано прецеденти дезінтеграційних та деглобалізаційних процесів у сучасному світі, причини та їх наслідки. Особливу увагу відведено виходу Великобританії із Європейського Союзу та тарифній політиці адміністрації Дональда Трампа. Описано причини, наслідки та вплив цих процесів на міжнародну арену.

Ключові слова: США, Брексит, Китай, Європейський Союз, Великобританія, торгівельна війна, дезінтеграція, деглобалізація.

Kruhlyk O. Y.
**DISINTEGRATION AND DEGLOBALIZATION
PROCESSES IN THE MODERN WORLD**

The article analyzes the precedents of disintegration and deglobalization processes in the modern world, causes and their consequences. Particular attention was paid to Great Britain's withdrawal from the European Union and the Donald Trump administration's Tariff Policy. The causes, consequences and impact of these processes on the international arena are described.

Key words: USA, Brexit, China, European Union, Britain, trade war, disintegration, deglobalization.

Актуальність дослідження дезінтеграційних та деглобалізаційних процесів у сучасному світі важко применшити. Країни все частіше надають перевагу політиці закритості. Поява у 10-х роках XXI ст. головних прецедентів на ствердження дезінтеграційних та деглобалізаційних процесів дає підстави вважати цю тему актуальною та глибоко недослідженою. На основі двох згаданих прецедентів можливо виявити причини цих процесів та дослідити їх.

Ця тема є малодослідженою, із авторів можна виділити Г. І. Гебу та його статтю «Вплив дезінтеграційних процесів в Європі на Брексит», С. С. Ніколаєнка та його працю «Брексит: можливі причини та наслідки виходу Великобританії з ЄС». Також це О. А. Довгаль та Г. В. Довгаль та їхня праця «Деглобалізаційні тенденції у сучасній світовій торгівлі в умовах нестабільності».

Метою дослідження цієї теми є висвітлення дезінтеграційних та деглобалізаційних процесів у сучасному світі, а саме розкриття таких прецедентів, як: Брексит та тарифна політика адміністрації Дональда Трампа та їх вплив на міжнародну арену.

Потрібно погодитись, що у 10-20-х роках ХХІ ст. глобалізаційні та інтеграційні процеси у світі стали повільнішими, а в деяких регіонах стали протилежними, тобто деглобалізаційними та дезінтеграційними. Звісно, найяскравішим проявом деглобалізаційних процесів стала політика США під час президентства Дональда Трампа, а саме під час 2018-2020 років, так звана «тарифна політика Дональда Трампа» та ізоляціоністська політика США. Найбільшим дезінтеграційним прецедентом є вихід Великої Британії із Європейського Союзу у грудні 2020 року. Розбираючи причини деглобалізаційних та дезінтеграційних процесів, потрібно прямо звертатись саме до цих прецедентів.

Брексит

Розглядаючи причини виходу Великобританії з ЄС, важливо виділити, що Великобританія завжди специфічно ставилась до європейської інтеграції. Велика Британія виділялась географічно, не будучи причетною до континентальної Європи, також економічними та політичними ознаками. Сполучене Королівство завжди було проти, щоб ЄС перетворювався із Союзу в щось більше, тобто федеративну державу. Перетворити ЄС у щось більше, ніж звичайний союз, прагнуть науковці, яких називають єврооптимістами або єврофедералістами. Британія ніколи не хотіла позбавлятися частини свого національного суверенітету на перевагу таких наднаціональних інституцій, як Європейський Суд та Європарламент. Також показником незалежності Британії є відмова від єдиної валюти ЄС. Тут можемо виділити причину дезінтеграції як втрату власного обличчя на міжнародній арені.

Потрібно розуміти, що Британія – не єдина країна ЄС, яка має євроскептиків, також євроскептичні погляди є і у Данії та Швеції, які однаково до Британії не стали впроваджувати єдину валюту – євро. Євроскептики негативно стверджували про євроінтеграцію і під час

кризи 2008 року. Саме після цього відсоток підтримки скептиків виріс у Британії.

Також на Брексит вплинули і внутрішні проблеми Європейського Союзу, зокрема боргова криза у Греції, яка розпочалась у 2010 році, коли зовнішній борг Греції перевищив 180% від її ВВП [1]. В той час Греція була близька до дефолту, що могло дуже негативно вплинути як на євровалюту, так і на економіку Європейського Союзу в цілому. Через це в ті роки навіть обумовлювались сценарії виходу Греції з ЄС, так званий Грексит [5]. Таким чином, економічне об'єднання ЄС було не тільки економічно сильнішим, але й більш економічно вразливим.

Звісно, досліджуючи причини Брекситу, неможливо оминати проблему мігрантів, з якими зіткнулись країни Центральної та Південної Європи. Прихильники Брекситу у Великій Британії використовували саме цей аргумент, як головний. 75 % опитаних прихильників Брекситу назвали головною причиною саме імміграційну кризу в ЄС [2]. Британії вдалось оминати проблему іммігрантів поза ЄС, але туди приїжджали багато іммігрантів із східних країн ЄС, які вступили у союз у 2004 році.

Євроскептики наводили ще один аргумент для Брекситу, стверджуючи що наднаціональні інституції є недостатньо демократичними. Лише Європарламент обирається всім народом ЄС, але не Європейська Комісія (ЄК) та Рада ЄС. Це факт, що ці інституції правлять долями людей в ЄС, але не можуть цими людьми напряму контролюватись та обиратись. Це викликає обурення євроскептиків, які називають ці брюссельські інституції занадто забюракритизованими. Кажучи так, вони мають на увазі, що Британія після виходу з ЄС стане більш демократичною, адже якщо народу не сподобається політик всередині Сполученого Королівства, вони завжди зможуть провести дострокові вибори та змінити того чи того політика [3].

Ці всі причини стали головними у прийнятті рішення 23 червня 2016 року, коли 52% населення Британії проголосували за вихід з ЄС та 1 лютого 2020 року Британія припинила членство в ЄС.

Наслідки Брекситу

Потрібно відзначити, що за перший рік після Брекситу економіка Сполученого Королівства зазнала втрат. Всім підприємцям, які працюють на експорт, потрібно адаптуватись під нові правила торгівлі [7]. Втрати зазнали підприємства, які, зі слів Бориса Джонсона, прем'єр-міністра Великої Британії, «дуже залежать від дешевої робочої сили». При цьому він зауважує, що це більше пов'язано саме із пандемією Covid-19, а не із Брекситом. Під час експортних

та імпорتنих поставок з проблемами зіштовхнулись саме малі та середні постачальники, у великих справи йшли набагато краще. Борис Джонсон стверджує, що все стане краще, коли всі пристосуються до нових правил [14].

Беручи за приклад дезінтеграційного процесу саме Брексит, можна продублювати загальні проблеми на всі інші країни. Причинами дезінтеграційних процесів у світі можна назвати такі:

1) *Країни втрачають власне обличчя.* Країни, приєднуючись до наднаціональних об'єднань, позбуваються частинки власного суверенітету, жертвуючи ним заради економічного розвитку. Країни стають неспроможними вести окрему зовнішню політику із власними напрямками.

2) *Економічно сильніші об'єднання є економічно вразливішими.* На прикладі ЄС може прослідкувати цю проблему: Греція, яка ледь не стала жертвою дефолту, могла нанести великі втрати економіці не тільки власній, а й усього об'єднання.

3) *Всі союзи прагне контролювати одна країна або група країн.* Як ми можемо бачити, найбільш економічно розвиненні країни розширюють власні погляди на весь союз. На прикладі ЄС – це Франція та Німеччина, які керуються лише власними інтересами у зовнішніх справах. Це сталось тому, що саме ці країни є найбільш економічно розвиненні та можуть тримати у власній периферії членів союзу менш економічно розвинених.

4) *У наднаціональних об'єднаннях немає єдиної спільної політики.* Так можна стверджувати, якщо ми говоримо про багатонаціональні об'єднання. Кожна країна на міжнародній арені керується власними інтересами. Таким чином, у важливих справах зазвичай немає спільного рішення. Таку проблему можна простежити в ЄС.

Тарифна політика Дональда Трампа. Ще під час виборів у президенти Дональд Трамп стверджував, що торгівля із Китаєм не є вигідною. Загалом така думка виникла через поступове збільшення торгового дефіциту у торгівлі з Китаєм у 2017 році до \$375 мільярдів [9]. Загалом, торгівельна конфронтація почалась саме із розслідування крадіжки інтелектуальної власності Штатів Китаєм. Після цього в березні 2018 року Дональд Трамп прийняв до втілення план обмеження китайських інвестицій до США, а саме в тих секторах, в яких американські інвестори не можуть інвестувати в Китай. Таким чином, таке регулювання дає змогу збалансувати притік і витік інвестицій у рівні. Тоді ж у березні адміністрація Трампа заявила, що вводить 25% мито на сталь та 10% на алюміній, який імпортується в США [12].

На цей крок Китай відповів своїм збільшенням мита на фрукти та продукти, які виробляються з фруктів, і експортуються із США на 10%, свинина та продукти із свинини на 25% [8].

Вже у квітні адміністрація Трампа пригрозила, що введе 25% мито на 1300 найменувань товарів з Китаю. Причиною є нечесна торгівля та крадіжка інтелектуальної власності [11]. Натомість Китай закликав членів СОТ разом протистояти протекціоністській політиці Трампа [13].

4 травня 2018 року завершилися дводенні переговори США-Китай, які стали безрезультатними. Повідомлялось, що США прагне від Китаю скоротити торговий дефіцит щонайменше на \$200 мільярдів. Таке протистояння закінчилось, коли 15 січня 2020 року Дональд Трамп підписав «першу фазу» торговельної угоди з Китаєм. Вона зберігає більшу частину введених мит. «Сьогодні ми робимо важливий крок, який ніколи раніше не робився з Китаєм у напрямку майбутнього справедливої та взаємної торгівлі з Китаєм», – сказав Трамп на церемонії в Білому домі [10].

Таким чином, можемо стверджувати, що головною причиною торговельної війни між Китаєм та США є саме нечесна торгівля, яку можна прослідкувати не тільки у відносинах США та Китаю, але й в багатьох двосторонніх відносинах. Це і можна назвати однією із основних причин деглобалізаційних процесів у світі.

І сьогодні продовжується схожа політика США вже за президентства Джо Байдена. Ще в січні 2021 року речниця Білого дому заявила, що адміністрація Байдена має намір вести справи з Китаєм з «позиції сили», на що представники Китаю відповіли однаково.

Також тарифна політика торкнулось і ЄС. Коли у березні 2018 року адміністрація Трампа ввела 25% мито на сталь та 10% на алюміній для Китаю, Росії та Японії, це почало діяти і для ЄС, але з 1 червня того ж року. На це в ЄС відповіли зустрічним мито на широкий ряд американських товарів на загальну суму в \$2,8 мільярда [4]. Звісно це суперечить основам, на яких базується партнерство ЄС та США. Досить вдало це описала Ангела Меркель на Мюнхенській доповідь у 2017 році, під час турне Дональда Трампа по ЄС. «Часи, коли ми могли повністю покласти на інших, у певному сенсі, минули. Це те, що я відчула в останні кілька днів», – зауважила Ангела Меркель [6].

Базуючись на цьому, можна виокремити основну причину деглобалізаційних процесів – втрата довіри.

Отже, в результаті вивчення двох прецедентів (вихід Британії з ЄС та торговельні війни за президентства Дональда Трампа, які про-

довжуються і до зараз) ми можемо вважати, що глобалізаційні та інтеграційні процеси в сучасному світі сповільнюються, а на їх місце приходять дезінтеграційні та деглобалізаційні процеси. Також важливо відзначити, що до цих причин, які описані вище, потрібно додати також пандемію Covid-19, яка слугувала причиною до закриття кордонів та обмеження торгівлі. Варто зауважити, що саме країни з потужними економіками можуть дозволити собі проводити власну незалежну політику, а країни, чия економіка не є впливовою, надалі повинні залишатись прихильниками економічної інтеграції.

Підводячи підсумки проведеної роботи, потрібно звернути увагу на такі мінуси інтеграції. Під час інтеграції, на прикладі ЄС, розвинені країни повинні втрачати частину своєї економічних надбань на користь інших членів союзу, чия економіка не може порівнятися із власною. Країни втрачають незалежну політику та частину контролю власної країни. Економічна галузь країни стає більш вразливою через інших членів союзу, які мають власні проблеми, на прикладі Греції. Мінус глобалізації – під час торгівлі зазвичай одна сторона отримує більше, як на прикладі США та Китаю.

Виходячи із всіх описаних аспектів, вважаю, що в довгостроковій перспективі дезінтеграційні та деглобалізаційні процеси у світі будуть наявні та ставатимуть усе частішим проявом світової політики.

Джерела та література

1. Greece recorded a Government Debt to GDP of 205.60 percent of the country's Gross Domestic Product in 2020. *Trading economic*. 2020. URL: <https://tradingeconomics.com/greece/government-debt-to-gdpr> (дата звернення: 10.02.2022)

2. Hall R. How the Brexit campaign used refugees to scare voters. *The world*. 2016. URL: <https://theworld.org/stories/2016-06-24/how-brexit-campaign-used-refugees-scare-voters> (дата звернення: 10.02.2022)

3. Rankin J. Is the EU undemocratic? *The Guardian*. 2016. URL: <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/13/is-the-eu-undemocratic-referendum-reality-check> (дата звернення: 10.02.2022)

4. Британський міністр: торгова війна стала б «катастрофою» для США. *Європейська правда*. 2018. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2018/06/26/7083657/> (дата звернення: 10.02.2022)

5. Вихід Греції з єврозони – Greek withdrawal from the eurozone. URL: https://uk.wikijaa.ru/wiki/greek_withdrawal_from_the_eurozone#Background (дата звернення: 10.02.2022)

6. Горбулін В. Криза довіри: у пошуках нового фундаменту стійких альянсів. *ZN,UA*. 2018. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/kriza-doviri-u>

poshukah-novogo-fundamentu-stiykih-alyansiv-272302_.html (дата звернення: 10.02.2022)

7. Калмиков О. Чим закінчилось історичне розлучення Британії з Євросоюзом. *BBC*. 2020. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55445360> (дата звернення: 10.02.2022)

8. Китай увів підвищені мита на 128 товарів із США. *УНІАН*. 2018. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/10064543-kitay-uviv-pidvishcheni-mita-na-128-tovariv-iz-ssha.html> (дата звернення: 10.02.2022)

9. Матвійчук Н. Торговельна війна між США та Китаєм: які країни отримують вигоду? *Аналітичний центр ADASTRA*. 2019. URL: <https://adastra.org.ua/blog/torgovelnna-vijna-mizh-ssha-ta-kitayem-yaki-krajinim-otrimuyut-vigodu> (дата звернення: 10.02.2022)

10. США і Китай підписали першу фазу торгової угоди, перервавши торгову війну. *Економічна правда*. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/01/15/655851/> (дата звернення: 10.02.2022)

11. США пригрозили Китаю ввести мита на 1300 товарів. *УНІАН*. 2018. URL: <https://www.unian.ua/economics/industry/10067744-ssha-prigrozili-kitayu-vvesti-mita-na-1300-tovariv.html> (дата звернення: 10.02.2022)

12. Торгова війна розгортається: ЄС вдарив митами по товарах з США. *BBC*. 2018 URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-44572467> (дата звернення: 10.02.2022)

13. Торгова війна США та Китаю набирає обертів. *УНІАН*. 2018. URL: <https://www.unian.ua/economics/industry/10067822-torgova-viyna-ssha-ta-kitayu-nabiraye-obertiv.html> (дата звернення: 10.02.2022)

14. Юськів К. Рік після Brexit. Головні проблеми Британії та ЄС. *Корреспондент.net*. 2020. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/4432893-rik-pislia-Brexit-holovni-problemy-brytanii-ta-yes> (дата звернення: 10.02.2022)

УДК 327(4)

Кутаєва Д. Б.,

студентка 2 курсу НаУОА

Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,

кандидат історичних наук, старший викладач

ПІВНІЧНИЙ ПОТІК-2 ЯК ДЕСТАБІЛІЗАЦІЙНИЙ ЧИННИК ДЛЯ ЄВРОПИ

У статті проаналізовано вплив проекту по розширенню активного газогону в Балтійському морі «Північний потік-2» на стан взаємовідносин між державами Європейського Союзу та Російською Федерацією. Розглянуто поточний стан єдності європейських країн та проблеми, які виникали в процесі будівництва і його завершення. А також, нарощування Росією свого впливу та підвищення вразливості держав ЄС до гібридного втручання.

Ключові слова: «Північний потік-2», ПП-2, «Газпром» Україна, Німеччина, РФ, ЄС, газопровід, транзит газу, газогін.

Kutaieva D. B.

NORD STREAM 2: AS A DESTABILIZING FACTOR FOR EUROPE

The article analyzes the impact of the Nord Stream project on the expansion of the active gas pipeline in the Baltic Sea on the state of relations between the states of the European Union and the Russian Federation. The current state of unity of European countries and the problems that arose during the construction and its completion are considered. Also, Russia's increasing influence and increasing the vulnerability of EU states to hybrid intervention.

Key words: Nord Stream 2, PP-2, Gazprom, Ukraine, Germany, Russia, EU, gas pipeline, gas transit, gas pipeline.

Ситуація навколо газового проекту «Північний потік 2» щоденно змінюється. Він став ще однією сторінкою в історії, де зіткнулись інтереси великих держав, а саме: США, Росії, Німеччини, Польщі та України. Це стало викликом для єдності блоку, поділивши країни на

два табори. На сьогодні майже немає досліджень з цього питання, адже щодня ситуація набирає обертів, до того ж багато статей, публікацій, досліджень містять фальшовану, неправдиву інформацію, яка є в інтересах РФ. Ця робота пояснює роль ФРН та РФ у просуванні проєкту «Північний потік-2», аналізує зміни у відносинах та позиціях держав ЄС та як вони змінилися по завершенню будівництва газогону ПП-2.

Проблему великого впливу проєкту «Північний потік-2» на стан взаємовідносин усередині ЄС та поза його межами, а також можливі наслідки після завершення будівництва газогону, вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні експерти. Варто відзначити українських вчених, однією з яких є О. Белькова, яка у своїй роботі проаналізувала ризики, що має врахувати ЄС [1]. Проблему російського газового шантажу та місце України в ньому, нову енергетичну кризу та які зміни принесе «Північний потік-2» для України та ЄС аналізували Ю. Панченко [10] й О. Зеркаль [4]. До зарубіжних дослідників цього питання можна віднести теж багатьох, в основному німецьких та американських вчених: С. Ціммерман [35] досліджував зв'язок проєкту з російсько-українською кризою та наслідки. Л. Кукман [23] у своїй статті вивчала чому російський газопровід так розділяє Захід. Дж. Харпер [27] – автор статті з можливими переможцями у спірному питанні щодо «Північного потоку-2».

Проаналізувати проблему дестабілізації у відносинах й єдності держав Європейського Союзу внаслідок впливу «Північного потоку-2» найбільше допомогли дослідження зарубіжних аналітичних центрів: Європейський центр з протидії гібридним загрозам (Hybrid CoE) [20], Центр «Нова Європа» [22] та Центр стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) [34]. Також, загальне бачення з позицій щодо питання сформувалося завдяки інтерв'ю політиків, президентів й журналістів. Місцеві та міжнародні газети та журнали: «УНІАН», «Українська призма», «Made for minds», «Рубрика», «Главком», «Gazeta.ua» та інші, детально звертали увагу на розгортання подій та будівництва газогону, що дало змогу охарактеризувати окремі аспекти та особливості змін між залученими країнами, а також висвітлити проблеми й загрози для України та держав ЄС загалом.

Мета статті: проаналізувати збільшення впливу агресивної гібридної політики РФ на держави Європейського Союзу внаслідок початку роботи «Північного потоку-2», а також, вивчити формування інтересів та позицій причетних країн, можливі наслідки та загрози.

Завдання статті: проаналізувати проєкт «Північний потік-2» як виклик для єдності ЄС, визначити роль Російської Федерації в започаткуванні й подальшому просуванні роботи газогону й впливу на характер взаємовідносин між державами ЄС та РФ, розгляд мотивів збільшення політичної ваги Росії у Європі за рахунок постачання природного газу й нафти новим магістральним газопроводом «Північний потік-2».

«Північний потік-2» є провідним інструментом економічного впливу на європейські держави і продовженням газопроводу «Північний потік», який був запланований у 2005 році під керівництвом федерального канцлера Герхарда Шредера і фінансується з 2011 року, що веде з Росії безпосередньо до Німеччини. За «Північним потоком-2» стоїть російське державне об'єднання «Газпром» як єдиний власник, яке також понесе заплановані загальні витрати у розмірі 9,5 млрд євро [28]. Будівництво другого трубопроводу через Балтійське море має передусім політичні причини, а також через те, що інші транспортні шляхи через країни транзиту можуть бути заблоковані.

Значна залежність європейських ринків від російського газу надала можливість Москві використовувати енергоресурси як важелі впливу. Особливо це стало очевидно у 2009 році, коли Росія перекрила транзит газу до країн Європи через українські газопроводи. Газова криза тривала два тижні, у результаті чого від палива були відрізані Словаччина, Румунія, Австрія, Хорватія, Польща та Чехія. Головною метою Москви тоді було, переконати Європу в необхідності побудови газопроводів в обхід України, показавши тим самим, що Київ є ненадійним партнером в питанні транзиту палива. Газова криза 2009 року стала одним з основних приводів для будівництва «Північного потоку-1», а вже в 2014 році Росія знову застосувала той самий метод, розгорнувши другу «газову війну» проти України, що стало однією з передумов для розгортання будівництва «Північного потоку-2», який і став тим основним важелем в гібридній політиці Російської Федерації проти України й загалом взаємовідносин між державами Європейського Союзу.

Впродовж довгого часу ЄС активно імпортував російський газ і нафту, тоді як Росія історично залежала від європейських інвестицій, технологій і ринків. Але, до того ж, Європейському Союзу довелося зіштовхнутися із залежністю від російського природного газу, і саме з цієї причини РФ вирішила скерувати ситуацію з паливом у Європі на свою користь. При побудові масштабних інфраструктурних проєктів газопостачання в країни Європи питання економічної

доцільності відходить на другий план. Передусім, Росія керується політичними цілями. Зокрема проєкт може у майбутньому використовуватися як засіб «невійськового стримування» у разі виникнення загострень у відносинах Росії з іншими країнами.

Загалом «Північний потік-2» має значний вплив на європейські газові потоки. Німеччина відіграватиме більш значущу роль як транзитна країна для російського газу, тоді як транзитні потоки газу через Польщу та Україну в майбутньому значно зменшаться. Проте потоки газу через Україну необхідні у разі похолодання, зменшення імпорту ЗПГ до Європи або порушення роботи інших трубопроводів. Проте в Україні «Північний потік-2» називають «енергетичною зброєю» Кремля. Газогін посилить залежність європейців від російського газу, позбавить Україну доходів від транспортування палива.

Головними прихильниками ПП-2 у Європі виступають Німеччина та Австрія. «Газпром» і його партнери по проєкту, німецька «Wintershall» і австрійська «Omv», в більшій мірі акцентували увагу на зростанні енергетичних потреб Європи. До прикладу, через падіння видобутку палива на шельфі Північного моря та Нідерландах. Проте нині в Європі споживання газу скорочуються швидше, ніж його видобуток. Таким чином, проєкт «Північний потік-2» став засобом політичного впливу на провідних європейських акторів, зокрема Німеччину та Францію. Можна зазначити, що практично ПП-2 став своєрідним хабарем «нормандцям» [3]. Саме тому, у Берліні проєкт так впевнено описують як суто економічний, який не містить ніякої політики чи геополітики.

Для ФРН економічні вигоди від газопроводу є не такими значними, як для РФ, але все ж залишаються досить відчутними. Таким чином, німецька економіка може розраховувати на постійне стале постачання газу, а німецькі паливні компанії, залучені до проєкту, такі як «E.ON», отримали свої вигоди від співпраці з «Газпромом» та надію на розробку газових родовищ у Сибірі. Також, Німеччина, зі свого боку, розглядає «Північний потік-2» у фінансовому плані як проєкт, від якого вона отримає значну економічну вигоду за рахунок України, яка наразі отримує дохід за транзит газу, і за рахунок можливостей бізнесу країн-членів Європейського Союзу, які мали надію отримати прибутки від «Південного потоку». Однак паралельно цьому Ангела Меркель спробувала заспокоїти країни, які не входять до Європейського Союзу, оголосивши Україні, що Росія повинна підписати нову довгострокову транзитну угоду з Києвом, і пообіцявши США, що Європа придбає більше скрапленого газу, в чому вони були дуже зацікавлені [13].

Відразу по завершенню будівництва «Північного потоку-2» виникли певні труднощі навіть з країнами-прихильницями будівництва. Призупинення сертифікації ПП-2 сталося на тлі нового напруження між ЄС, зокрема Німеччиною та Росією, через кризу з мігрантами на кордоні Білорусі та Польщі, а також повідомлень про концентрацію російських військ на кордоні з Україною. Німеччина засумнівалась у тому, що даний газогін не є політичним, а суто економічним проектом РФ. Тому, сертифікацію «Північного потоку-2» було відкладено, адже вона можлива лише в разі реєстрації газопроводу в юридичній формі відповідно до німецького законодавства. Наразі ж «Nord Stream 2 AG» зареєстрований у Швейцарському кантоні Цуг [9].

Проблема в тому, що після закінчення будівництва ПП-2 вирішили не змінювати «прописку», а натомість заснувати дочірню компанію, яка б відповідала лише за питання, що стосуються газогону на території Німеччини. Вона ж має стати власником німецької ділянки потоку. Тож сертифікацію відклали до часу, поки до цієї дочірньої компанії не перейдуть основні фонди та персонал. Після чого регулятор повинен перевірити відповідність документів компанії вимогам німецького енергетичного законодавства. Про що вже повідомив німецьке міністерство економіки та енергетики та Європейську комісію.

Крім усього вищезазначеного, «Північний потік-2» порушує орієнтовану на ринок енергетичну політику ЄС, яка вимагає повного розділення трубопроводів і видобутку газу, оскільки ПП2 повністю належить «Газпрому», виробнику та постачальнику газу. Відомо, що «Газпром» весь час виступав проти політики ЄС щодо розділення та маркетизації, віддаючи перевагу довгостроковим контрактам «бери або плати» протягом десятиліть, і, звісно, його монополізації. Союзниками «Газпрому» в Європі були лише чотири уряди – Австрії, Бельгії, Німеччини та Нідерландів (інколи, Франції), а також п'ять великих енергетичних компаній – австрійські «OMV», німецькі «Wintershall та Uniper», «Royal Dutch Shell» та французькі «Engie» [19]. Європа суттєво ризикувала і дала можливість низці країн і великим енергетичним компаніям поставити під загрозу її національну безпеку, геополітичні цілі, енергетичну політику та політику щодо клімату.

Президент Польщі Анджей Дуда вважає, що угода США та Німеччини щодо «Північного потоку-2» означає однозначну перемогу РФ. Його ж пресекретар заявляв, що угода із США щодо закінчення будівництва ПП-2 – це порушення Німеччиною європейської солі-

дарності в галузі загальної енергетичної політики [5]. Крім того, міністр закордонних справ Польщі Збігнєв Рау у спільній заяві разом з українським колегою Дмитром Кулебою назвав проєкт «Північного потоку» причиною безпекової кризи та наголосив, що Польща разом з Україною протидіятиме запуску газогону [7]. Від самого початку Польща намагалася переконати американських і європейських союзників, що цей проєкт допомагає Росії озброюватись. Тим паче, що Росія є державою, яка має дуже багато можливостей в ділянці зброї та палива, тому Польща від початку виступала проти цього проєкту.

Водночас, загроза ПП-2 відкриває можливість для Польщі стати потужним газовим хабом у Європі. Тобто можливість використовувати ресурс норвезького газу для транспортування. Це, також, дозволить і Україні зберегти транзит газу, оскільки ми, як держава-сусід, зможемо закачувати норвезький газ в українські газові сховища. Проте за словами Анджея Дуди під час загальних дебатів на 76-й сесії Генеральної асамблеї ООН: «Російський газ піде до Західної Європи, що принесе агресору ще більше мільярдів та повну безпорадність або навіть байдужість до того факту, що Україна наразі перебуває у ще більшій небезпеці» [12]. Також, Польща вважає, що вплив ФРН в ЄС є надмірним, натомість, німці все ж займають більш високі посади в інституціях ЄС. Цю ж ідею підтримує Іспанія та Італія.

Італія виступила проти цього проєкту, хоча її уряд також обговорював можливість італійських інвестицій в трубопровід. Пізніше країна почала наполягати на тому, щоб отримувати газ не через Німеччину, а саме через Україну. До того ж, ще у 2015 році Італія звинувачувала Єврокомісію у застосуванні подвійних стандартів, коли Комісія не відхилила проєкт будівництва другого газогону, як це в свій час було зроблено з «Південним потоком» [31]. Це був проєкт, який перетворив би Італію на енергетичний центр в Середземномор'ї. Саме з цієї причини Італія скаржилася на вплив Німеччини в Єврокомісії і закликала до рівності в межах ЄС.

Проєкт газопроводу «Північний потік-2» неодноразово стикався із перешкодами з боку керівників країн Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини (Вишеградська четвірка), а також країн Балтії, Балкан, і України. Ще у березні 2016 року вісім держав у Центральній та Східній Європі підписали лист на адресу голови Європейської Комісії, у якому йшлося про те, що «Північний потік-2» є перш за все геополітичним, а не комерційним проєктом, і який спрямований

проти ЄС, а також і те, що російський газопровід становить ризик для енергетичної безпеки країн регіону [33].

Та це ще не всі висунуті звинувачення проти ПП-2. Один з головних, але проігнорованих аспектів, є загроза для навколишнього середовища, яка виникла через проєкт. Під час будівництва трубопроводу часто відбувалися витoki шкідливих речовин, площа поширення яких досягнула десятків кілометрів квадратних. Проте про аварії та витoki на будівництві не повідомлялося ані країнам басейну Балтійського моря, ані міжнародним установам. Лише після початку протестів «Nord Stream 2 AG» визнав свою відповідальність. Крім того, була загроза пошкодження захоронень арсеналів хімічної зброї, а будівництво газопроводу могло пошкодити їх, що ставило під загрозу морську флору та фауну [26].

Найбільше запуск «Північного потоку-2» загрожує Україні, не лише з економічної точки зору, а й з геополітичної. Це означає втрату контракту з РФ на транзит газу, а це кілька мільярдів доларів доходу на рік, що можна прирівняти до 2% ВВП країни [16]. Контракт про транзит газу через Україну ще діятиме до 2024 року, проте шансів укласти новий транзитний контракт з Росією вкрай небагато, доки В. Путін залишається при владі. Крім того, запуск «Північного потоку-2» усуне стратегічно важливий фактор для України – стримування російської агресії, оскільки Москва не боїтиметься руйнації газової інфраструктури, яка постачає паливо на європейські ринки. Через два місяці після призупинення процесу сертифікації «Північний потік-2» став одним із найсильніших інструментів впливу Заходу на прийняття Росією рішень щодо військових дій в Україні.

Взагалі залежність Європи від імпорту російського газу може збільшитися в найближчій перспективі через зниження видобутку європейського газу. «Північний потік-2» призведе до збільшення поставок газу та різкого тиску на ціни, але вплив може бути тимчасовим, якщо Росія відмовиться від своїх транзитних контрактів через Україну, коли термін їх дії закінчиться у 2024 році. Щоб зменшити свою залежність від РФ Європа насамперед повинна відновити зусилля щодо створення стратегічних запасів газу, щоб доповнити ті, які зберігаються газовими операторами. Оскільки імпорт і споживання газу зростають, має сенс зберігати додаткові резерви, які можна було б вивільнити у разі перебоїв у постачанні. Додаткові запаси можуть надходити зі стратегічного резерву газу, подібного до стратегічного нафтового резерву США. Також, ЄС слід прискорити розвиток низьковуглецевого палива. Їх залежність від російського газу як частки європейського споживання газу буде меншою

загрозою, оскільки Європа перейде на нові поставки відновлюваної енергії. Європейські країни повинні працювати над скороченням переходу від викопного палива, надаючи стимули для виробництва відновлюваних джерел енергії та підвищуючи енергоефективність транспорту, виробництва та житлових будинків. Підтвердженням цього нині є економічна ситуація, що склалася в Україні на тлі будівництва «Північного потоку-2». Це підкреслює невідкладність дій з міркувань енергетичної безпеки, а також кліматичних та зовнішньополітичних.

Тож «Північний потік-2» не лише став загрозою для навколишнього середовища та економіки України, він став причиною суперечок та незгод між європейськими державами, розділивши світ на два блоки: прихильники та критики запуску проєкту. Лінія поділу визначає країни-інвестори: Німеччину, Австрію, Францію і Нідерланди з одного боку, і нинішні країни транзиту в Центральній і Східній Європі, а також країни Балтії – з іншого. За межами Європи США також рішуче виступали проти проєкту та довгий час не могли дійти спільних домовленостей. У рамках ЄС практично виникла чітка лінія поділу між тими, хто розглядає ПП-2 як суто комерційний проєкт, і тими, хто вбачає в ньому приховані політичні мотиви. Рішення добудувати газопровід створило додаткові енергетичні, військові та політичні загрози і для України, і для Центральної Європи. Водночас, воно збільшило можливості Росії чинити деструктивний вплив на безпекову ситуацію в Європі, до того ж, збільшило і змогу поглиблювати чи керувати розбіжностями між державами ЄС. Крім того, «Північний потік», який був запущений ще у 2011 році, досі не виправдав себе економічно. Справа в тому, що ціна транзиту газу через «Північний потік» є вищою, ніж вартість транзиту палива через Україну [8].

Трубопровід «Північний потік-2» не має комерційного сенсу. Оскільки поставки російського газу в Європу навряд чи суттєво збільшаться, немає потреби в додаткових газопроводах з Росії до Європи. ПП-2 має дві цілі: геополітику та сумнівні бізнес-інтереси. Ні те, ні інше не прийнятно. Геополітична мета полягає в тому, щоб сприяти військовим діям Росії в Україні та Білорусі, політично відрізати Німеччину від ЄС та Сполучених Штатів, а також корумпувати важливих представників німецької та австрійської еліти.

Варто також зазначити, що «Північний потік-2» став істотним та фактичним доказом, що великі компанії та корпорації часом мають більше влади у своїх руках, ніж політичні інститути. Таким чином, можна впевнено стверджувати, що створені розбіжності всередині

ЄС та в рамках трансатлантичного союзу внаслідок будівництва потоку чітко показують, що Російській Федерації все ж таки вдалося нанести шкоду європейському братерству, чого і добивалися з самого початку появи ідеї відкриття ще одного «Північного потоку». Руйнівний вплив позначився на виробленні позитивних спільних позицій, врахуванні інтересів союзників і виявленні солідарності усередині союзу. Зокрема, це створило сприятливі умови для нарощування Росією свого впливу та підвищило вразливість європейських держав до гібридного втручання.

Серед усіх можливих сценаріїв дослідників й аналітиків про подальший розвиток подій довкола будівництва та запуску проекту «Північний потік-2» справдився саме той, де сертифікацію газогону відтермінують у результаті негараздів із реєстрацією проекту, супротиву низки країн Європи або ж тиску економічних санкцій. Найбільш дієвим механізмом для подальшого стримування запуску ПП-2 у даному випадку могли б стати санкції проти режиму В. Путіна з опцією їхнього посилення на випадок використання газогону для здійснення політичного тиску.

Обхід України різко зменшив важелі впливу країни на Росію та зменшив її доходи. Проте Європа та Німеччина залежать від російського газу. Цей нинішній конфлікт оголює вразливі місця, а це означає, що «Північний потік-2» став одночасно стримуючим фактором війни в Україні і варіантом покарання у разі його виникнення.

Джерела та література

1. Белькова О. Перевірка солідарності: які ризики «Північного потоку-2» має врахувати ЄС. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2021/12/9/7131309/> (дата звернення: 09.02.2022)

2. Газпром заявив про завершення будівництва «ПП-2». *Українська Енергетика*. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/hazprom-zaiavyv-pro-zavershennia-budivnytstva-pp-2> (дата звернення: 08.02.2022)

3. Гончар М., Мартинюк В. Нормандська перегазовка по-кремлівськи. *Дзеркало тижня*. URL: https://zn.ua/ukr/internal/normandska-peregazovka-ro-kremlivski-330617_.html (дата звернення: 10.02.2022)

4. Зеркаль О. Залишити Європу без газу: місце України у ціновому шантажі РФ. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2021/10/7/7128732/> (дата звернення: 09.02.2022)

5. Масний В. Угода про завершення «Північного потоку». Як реагують в Україні та світі. *Суспільне | Новини*. URL: <https://suspijne.media/149603-ugoda-pro-zaversenna-pivnicnogo-potoku-ak-reaguut-v-ukraini-ta-sviti/> (дата звернення: 10.02.2022)

6. Меркель: Європа не має права розривати відносини з Росією. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47263986> (дата звернення: 05.02.2022)

7. Міністерство закордонних справ України: Спільна заява міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби та міністра закордонних справ Польщі Збігнева Рау щодо Північного потоку – 2. URL: <https://mfa.gov.ua/news/spilna-zayava-ministra-zakordonnih-sprav-ukrayini-dmitra-kulebi-ta-ministra-zakordonnih-sprav-polshchi-zbignyeva-rau-shchodoprivnichnogo-potoku-2> (дата звернення: 10.02.2022)

8. Найт Б. Історія «Північного потоку»: «дитя» Шредера й Путіна та «близнюк», народжений Меркель. 27.07.2021. *DW.COM*. URL: <https://www.dw.com/uk/istoriia-pivnichnoho-potoku/a-58648983> (дата звернення: 09.02.2022)

9. Німеччина відклала сертифікацію «Північного потоку-2». Що це означає. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59305653> (дата звернення: 10.02.2022)

10. Панченко Ю. Російський газовий шантаж: що змінить для України та ЄС нова енергетична криза. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/10/29/7129592/> (дата звернення: 09.02.2022)

11. «Північний потік-2»: хто за будівництво газопроводу та які ризики для України. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2018/08/14/infografika/polityka/pivnichnyj-potik-2-xto-budivnyctvo-hazoprovodu-ta-yaki-ryzyky-ukrayiny> (дата звернення: 05.02.2022)

12. Президент Польщі на Генасамблеї ООН заявив про несправедливе ставлення країн півночі Європи до України. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/769451.html> (дата звернення: 10.02.2022)

13. Сидоржевський М. Меркель: «Північний потік-2» не повинен поставити Україну в скрутне становище. 22.07.2021. *DW.COM*. URL: <https://www.dw.com/uk/merkel-pivnichnyi-potik-2-ne-povunen-postavytu-ukrainu-v-skrutne-stanovyshche/a-58589241> (дата звернення: 09.02.2022)

14. Солонина Є. «Північний потік-2»: затримка запуску, санкції та шанси для України. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/gas-ukrayina-rosiya-tranzyt-nordstream-2-ssha-sanktsiyi/31589375.html> (дата звернення: 05.02.2022)

15. Солонина Є. «Північний потік-2»: події прискорюються. Експерти говорять про 3 сценарії. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/pivnichnyi-potik-2-podii-pryskorylysia-svit-na-rozdorizhzi/31264377.html> (дата звернення: 07.02.2022)

16. Солонина Є. Чому «Північний потік-2» є дуже небезпечним для України? Пояснюємо. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/why-northern-stream-2-is-so-dangerous-for-ukraine/>

radiosvoboda.org/a/yakshcho-pivnichnyi-potik-2-dobuduiut-piat-zahrozdliia-ukrainu/31274975.html (дата звернення: 06.02.2022)

17. Угода про завершення «Північного потоку». Як реагують в Україні та світі. *Суспільне | Новини*. URL: <https://suspilne.media/149603-ugoda-pro-zaversenna-pivnicnogo-potoku-ak-reaguut-v-ukraini-ta-sviti/> (дата звернення: 03.02.2022)

18. Як зупинити «Північний потік-2»: виклики та ризики для енергетичної безпеки України. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/gaspoint/2021/06/30/674756/index.amp> (дата звернення: 07.02.2022)

19. Assenova M. Europe and Nord Stream 2: myths, reality, and the way forward. 2018. June. p. 54. URL: https://1f3d3593-8810-425c-bc7f8988c808b72b.filesusr.com/ugd/644196_b9e177c280bd461fa92ea5ea9f1d5ec.pdf (date of access: 06.02.2022).

20. Assessing Energy Dependency in the Age of Hybrid Threats. *Hybrid CoE*. URL: <https://www.hybridcoe.fi/publications/assessing-energy-dependency-in-the-age-of-hybrid-threats/> (date of access: 08.02.2022)

21. Astrasheuskaya N. Nord Stream 2 applies for third Baltic Sea route in two years. 15.04.2019. *Financial Times*. URL: <https://www.ft.com/content/8c665f36-5f7d-11e9-a27a-fdd51850994c> (date of access: 05.02.2022)

22. Atrophy of Trophies. How Can Ukraine Take Advantage of the Vulnerabilities of Russian Policies in the EU?. *New Europe Center*. URL: <http://neweurope.org.ua/en/analytics/atrofiya-trofeyiv-yak-ukrayina-mozhe-skorystatys-vrazlyvnyy-storonamy-rosijskoyi-polityky-u-yes/> (date of access: 15.02.2022)

23. Cookman L. Nord Stream 2: Why Russia's pipeline to Europe divides the West. *Aljazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/amp/news/2022/1/25/ukraine-russia-what-is-nord-stream-2-and-why-is-it-contentious> (date of access: 08.02.2022)

24. Danielsson A. European debate on Nord Stream 2. *University of Helsinki*. 2019. URL: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/302864/Danielsson_Annette_Pro_gradu_2019.pdf (date of access: 08.02.2022)

25. Dempsey J. Judy Asks: Should Germany Dump Nord Stream 2? Can it? 14.06.2018. *Carnegie Europe*. URL: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/76597> (date of access: 07.02.2022)

26. Fotyga A. Lack of Commission action regarding the ecological disaster created by the controversial Nord Stream 2 project. *European Parliament*. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/P-9-2019-002535_EN.html (date of access: 07.02.2022)

27. Harper J. Nord Stream 2: Who wins, who loses?. *DW.COM*. URL: <https://amp.dw.com/en/nord-stream-2-who-wins-who-loses/a-60223801> (date of access: 08.02.2022)

28. Nord Stream 2 – Wie abhängig ist Deutschland von russischem Erdgas? *Deutschlandfunk*. URL: <https://www.deutschlandfunk.de/nord-stream-2-gas-kritik-abhaengig-100.html> (date of access: 10.02.2022)

29. Nord Stream 2 AG «Project background». 2019. URL: <https://www.nordstream2.com/en/pdf/document/4/> (date of access: 08.02.2022)

30. Nord Stream 2: Germany and Russia decry US sanctions. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-50879435> (date of access: 09.02.2022)

31. Palii I. And again about Nord Stream 2: how Russia lobbies its gas interests in Europe. *Petrimazepa*. URL: https://petrimazepa.com/en/and_again_about_nord_stream_2_how_russia_lobbies_its_gas_interests_in_europe (date of access: 10.02.2022)

32. Pipeline-Projekt Nord Stream 2: die neusten Entwicklungen. *Neue Zürcher Zeitung*. URL: <https://www.nzz.ch/wirtschaft/pipeline-projekt-nord-stream-2-die-neusten-entwicklungen-ld.1483495> (date of access: 08.02.2022)

33. Sytas A. EU leaders sign letter objecting to Nord Stream-2 gas link. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/article/uk-eu-energy-nordstream-idUKKCN0WI1YV?edition-redirect=uk> (date of access: 09.02.2022)

34. The Kremlin Playbook. *Center for Strategic and International Studies*. URL: <https://www.csis.org/analysis/kremlin-playbook> (date of access: 07.02.2022)

35. Zimmermann S. What is Nord Stream 2 and how does it link to Russia-Ukraine crisis? *Euronews*. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/amp/2022/01/24/what-is-nord-stream-2-and-how-does-it-link-to-the-russia-ukraine-crisis> (date of access: 07.02.2022)

УДК 327

Лопанчук Н. І.,

студент 4 курсу НаУОА

Науковий керівник: Сидорук Т. В.,

доктор політичних наук, професор

ПРОЦЕС ІНТЕГРАЦІЇ БІЛОРУСІ З РОСІЄЮ В РАМКАХ СОЮЗНОЇ ДЕРЖАВИ

У статті досліджується розвиток процесу інтеграції Республіки Білорусь із Російською Федерацією в рамках проекту Союзної держави. Проаналізовано причини та мотиви обох країн у розвитку вищезгаданої ініціативи.

Ключові слова: Білорусь, Росія, Союзна держава, міждержавні відносини, президент.

Lopanchuk N. I.

PROCESS OF INTEGRATION OF BELARUS WITH RUSSIA WITHIN THE UNION STATE PROJECT

The article examines the development of the process of integration of the Republic of Belarus with the Russian Federation in the framework of the Union State Project. The reasons and motives of both countries in the development of the above-mentioned initiative are analyzed.

Key words: Belarus, Russia, Union State Project, interstate relations, president.

Починаючи з 1991 року, міждержавні відносини Білорусі та Росії мали системний характер і становили для обох країн стратегічну цінність. Створення Союзної держави у 1999 році не призвело до стрімкого розвитку цієї ініціативи через позицію О. Лукашенко, який всіяко намагався зберегти суверенітет та, принаймні, політичну незалежність Білорусі, й водночас підтримував на мінімальному рівні діалог з європейськими партнерами та США через економічні переваги такої співпраці. Проте, президентські вибори 2020 року в Білорусі та всі наступні події після них – масові протести білорусів через фальсифікації голосів, спровокували суттєві зміни у білорусько-російських відносинах, дослідження та аналіз яких є важливим

для прогнозування подальших ризиків, які можуть загрожувати світовій спільноті у зв'язку з активізацією все більш тісної інтеграції Білорусі з Росією.

Білорусько-російські відносини широко досліджуються як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Так, наприклад, аналітичним центром, що посідає значне місце у розробці даної проблеми є українська ГО «Institute of Democratization and Development», яка створює аналітичні матеріали, авторами яких є політологи та експерти у сферах геополітики та міжнародних відносин. У роботі «Геополітичне «задзеркалля»: як Білорусь стала відображенням альтернативного розвитку України» науковці описують міждержавні відносини Білорусі з Росією та вказують на те, що Мінськ поступово втрачає контроль над суверенітетом Білоруської держави [4]. Дослідницький центр «Євразійські держави в перехідний період» або EAST Center є незалежним аналітичним центром, орієнтованим на пострадянські та східноєвропейські дослідження, також приділив значну увагу зовнішній політиці Білорусі. Зокрема, у праці «Belarusian foreign policy: a time of crisis or rebirth» науковці центру визначили пріоритетні напрямки зовнішньої політики Білорусі протягом останніх років, а також проаналізували стан міждержавних відносин РБ з РФ [1].

Метою статті є дослідження та аналіз інтеграційного процесу Білорусі та Росії в рамках проекту Союзної держави.

Завдання: 1) проаналізувати розвиток та динаміку відносин Білорусі із Росією;

2) з'ясувати наслідки подій, що відбулися у РБ після президентських виборів 2020 року, а також їхню роль у процесі інтеграції;

3) визначити перспективи реалізації кінцевої цілі Союзної держави, а саме – політичної інтеграції.

В основі міждержавних відносинах Білорусі та Росії лежить Договір про дружбу, добросусідство та співробітництво, який було підписано у 1995 році тодішнім очільником РФ Борисом Єльциним та нещодавно обраним лідером РБ Олександром Лукашенко. Вже 8 грудня 1999 року вони поклали початок інтеграційному проекту Союзної держави підписавши відповідний договір у Москві. Дата цієї церемонії була обрана не випадково, а символічно до річниці Біловезької угоди 1991 року, що ознаменувала розпад СРСР. На офіційному сайті президента Білорусі вказується, що відповідно до вищезгаданого договору Білорусь та Росія поставили перед собою низку важливих орієнтирів, один з яких – створення єдиного економічного простору, досягнення цієї мети здійснюватиметься

поетапно, а партнерство Білорусі та Росії вибудовується на засадах безумовного збереження державного суверенітету та територіальної цілісності [10]. Тобто, початковою метою такого проекту, перш за все, була економічна інтеграція, без жодного натяку на політичну. Хоча офіційно було проголошено, що обома державами планується поетапно впроваджувати єдиний не тільки економічний, а й валютний, військовий, гуманітарний, митний, культурний простір.

Подальша риторика наступного президента Росії Володимира Путіна вказувала на те, що він бажав би розвивати цей проект та поглиблювати сфери інтеграції. З боку О. Лукашенка не було однозначних сигналів щодо того, чи розглядає він варіант політичного союзу з Москвою. Через те, що протягом багатьох років відносини Мінська з Кремлем були досить напруженими, в основному через торговельні та енергетичні питання, Лукашенко позиціонував себе всередині країни «захисником» білоруського суверенітету та неодноразово заявляв, що Білорусь не хоче «злиття» з Росією. У В. Путіна ціни на газ та періодичні «торгові війни» завжди були інструментом тиску на Мінськ. Лукашенко, зі свого боку, демонстративно показував російській владі, що він може зблизитися із Заходом, а саме з Європейським Союзом в разі несправедливої політики Росії.

Певні зрушення в інтеграційному процесі відбулися у грудні 2018 року, коли тогочасний прем'єр-міністр РФ Дмитро Медведєв дав розпорядження про створення робочої групи по інтеграції Росії та Білорусі [8]. Наступного року Мінськ вже отримав проект програми дій щодо розвитку інтеграції, але не проявляв значної зацікавленості в цьому. Лише у 2021 році, ослаблений масовими протестами, і дедалі більше ізольований від Заходу О. Лукашенко був змушений піти на умови Москви і 9 вересня того ж року, під час зустрічі на найвищому рівні, було погоджено 28 програм щодо Союзної держави, а також мова велася про спільний оборонний простір і питання ринку газу та нафти. Сторони домовилися про інтеграцію платіжних систем і гармонізацію грошово-кредитної політики. Держави також виявили намір перейти на спільну промислову політику і взаємний доступ до держзакупівель і держзамовлень [9]. В. Путін заявив, що ціна на газ для Білорусі у 2022 році не зміниться, що було досить очікуваним «жестом» з боку Москви. Також він припустив створення спільного парламенту РБ та РФ, але наголосив, що для цього необхідно мати міцну економічну основу, над якою і працюватимуть сторони.

Українські політологи стверджують, що заявлені цілі є досить гучними, а їх практична реалізація буде якщо неможливою, то над-

складною. Прем'єр-міністр Росії Михайло Мішустін вже припустив, що для реалізації підписаних документів буде потрібно ухвалення ще близько чотирьохсот законодавчих актів і двосторонніх угод, узгодження яких, безсумнівно, триватиме не менше ніж 28 інтеграційних програм. Проте, це все ж надасть деякі переваги Росії. «Для Москви цей союз є дещо вигідним, – зазначає глава Інституту глобальних стратегій Вадим Карасьов, – для російського бізнесу відкриваються нові ринки, а співпраця у військово-стратегічній сфері тільки посилить противагу НАТО» [9]. На його думку, присутність російських збройних сил в Білорусі буде тільки посилюватися. До прикладу, ще 2 березня 2021 року між міністерствами оборони обох країн була укладена п'ятирічна угода про стратегічне партнерство, за якою Москва та Мінськ оголосили про створення трьох постійних спільних центрів військової підготовки в Калінінградській та Нижегородській областях Росії, а також в Гродненській області Білорусі, що межує із державами-членами НАТО – Польщею та Литвою. Будівання нової авіабази РФ на білоруській території теж передбачено угодою [2].

В свою чергу, глава Українського інституту політики Руслан Бортник впевнений, що ніякого прориву в білорусько-російських відносинах немає, а зустріч та переговори про буцімто просування ідей Союзної держави є лише символічними, завданням яких було створити певну «картинку» для електорату перед парламентськими виборами в Росії задля того, щоб підвищити рейтинги партії Путіна «Єдина Росія», яка значно поступалася КПРФ (Комуністична партія Російської Федерації) [9]. Політолог стверджує, що минулорічні переговори лише зафіксували вже наявні відносини Білорусі та Росії, адже нових органів створено не було, введення єдиної валюти не передбачається, а про політичну складову союзу взагалі не йшлося. Майкл Мак-Фол, колишній посол США в Росії протягом 2011-2014 років в інтерв'ю російській журналістці Ксенії Собчак заявив, що навіть якби В. Путін зараз захотів сформувати політичний союз із Білоруссю і повністю її «поглинути» – йому б це не вдалося [6]. Він впевнений, що на даному етапі перебування Лукашенка при владі, Кремль вже не буде в змозі «прибрати» його і посадити на президентське крісло «свою людину». «Путін мав дуже велику владу над Мінськом в розпал протестів, коли він міг вирішувати чи дозволяти, щоб Лукашенко був скинутий з посади, чи підтримати його і придушити протести» – зазначає політолог [6].

Для Білорусі існування так званої Союзної держави на такому рівні також є вигідним, адже О. Лукашенко вже остаточно зруйну-

вав будь-які можливі перспективи покращення відносин із ЄС та США і тепер для нього існує лише один зовнішньополітичний напрямок – надійна і стабільна співпраця із Москвою. Перш за все, Білорусь не хоче втрачати російський дешевий газ та нафту, адже ціна, яку держава платить, становить 128,5 долара за тисячу кубометрів, тоді як країни Європи платять 700 доларів [9]. Другою, і мабуть найголовнішою для Лукашенка, причиною того, щоб поглиблювати співпрацю в рамках Союзної держави, є той факт, що його режим отримає військово-політичний захист, який надасть Росія. Це якраз було видно під час протестів влітку 2020, коли російські силовики були активно залучені у «захист» Лукашенка та його «команди» від мирних мітингувальників, які вимагали чесних та прозорих виборів. Список нових інтеграційних програм сповнений компромісів і, безумовно, відображає багато побажань білоруської сторони.

На сьогодні ми бачимо, що посилена «співпраця» Лукашенка з Путіним, що спостерігається останнім часом, призвела до того, що замість однієї держави-агресора в Європі, їх стало дві, адже Білорусь все ж дозволила військам РФ здійснити вторгнення в Україну зі своєї території. Попри те, що Путін неодноразово запевняв, що це переміщення військ відбувалося лише в рамках навчань, а всі заяви США чи України є безпідставними та вигаданими, світова спільнота побачила на що Кремль пішов, аби задовольнити свої імперські амбіції [3]. Ще 20 лютого 2022 року Державний секретар США Ентоні Блінкен заявив, що Росія перебуває «на межі» вторгнення в Україну, а той факт, що білорусько-російські навчання, які повинні були завершитися 20 лютого були продовжені, лише підтвердили наміри Москви [3]. В свою чергу прем'єр-міністр Великобританії Борис Джонсон в інтерв'ю інформаційній агенції BBC зазначив, що повномасштабна війна, яку РФ розв'язала проти України є найбільшою з часів Другої світової [7]. Як ми можемо спостерігати, вони були повністю правими. На сьогодні стоїть лише одне питання, адресоване до Мінська – чи піде на такий розвиток подій Лукашенко? Чи приєднається армія РБ до геноциду українського народу, який здійснюють російські окупанти? Політологи говорять, що ті обставини, в яких перебуває білоруський диктатор, навряд чи дозволять йому зманеврувати та не ув'язнути в авантюру Москви. Та й він сам неодноразово заявляв, що війна цілком можлива: «Війна з Україною буде, якщо проти Білорусі, чи нашого основного партнера – Росії, буде здійснена пряма агресія, – сказав Лукашенко. Тоді ми всі як один, і навіть ті, хто не хоче, станемо на захист нашої землі» [5].

Джерела та література

1. Belarusian foreign policy: a time of crisis or rebirth. *East Center*. 2020. URL: <http://east-center.org/wp-content/uploads/2020/03/Belarus-foreign-policy.pdf> (дата звернення: 15.02.2022)
2. Soft annexation: Inside the Russian takeover of Belarus. *BelarusAlert*. 2021. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/belarusalert/soft-annexation-inside-the-russian-takeover-of-belarus/> (дата звернення: 15.02.2022)
3. Блінкен: Росія перебуває «на межі» вторгнення в Україну. *Radio Свобода*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-blinken-rosija-ukrajina-vtorgnennya/31712659.html> (дата звернення: 15.02.2022)
4. Геополітичне «задзеркалля»: як Білорусь стала відображенням альтернативного розвитку України. *Institute of Democratization and Development*. URL: <https://www.institutedd.org/blog/posts/geopolitichnezadzerkallya-yak-bilorus-stala-vidobrazennyam-alternativnogo-rozvitku-ukrayini> (дата звернення: 20.02.2022)
5. Лукашенко: «Війна буде у двох випадках». *BBC News Україна*. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60167549> (дата звернення: 20.02.2022)
6. Майкл Мак-фол: от посла США до врага России. Советы Байдену, ЦРУ, русские в Стэнфорде. *You-tube канал «Осторожно, Собчак»*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7013Li2sMy8> (дата звернення: 20.02.2022)
7. Путін затіває найбільшу війну в Європі після 1945 року, – Борис Джонсон. *Еспресо*. 2022. URL: <https://espresso.tv/putin-zativae-naubilshu-viynu-v-evropi-rislya-1945-roku-boris-dzhonson> (дата звернення 21.02.2022)
8. Союзна держава Росії та Білорусі: що це таке та як вона вплине на Україну. *Канал 24*. URL: https://24tv.ua/soyuzna_derzhava_rosiyi_ta_bilorusi_shho_tse_take_ta_yak_vona_vpline_na_ukrayinu_n12063632 (дата звернення: 21.02.2022)
9. Союзна держава РФ і Білорусі – навіщо Путіну і Лукашенку співдружність і чим вона небезпечна для України. *Сьогодні*. 2021. URL: <https://vlada.segodnya.ua/ua/vlada/mneniya/soyuznoe-gosudarstvo-rf-i-belarusi-zachem-putinu-i-lukashenko-sodruzhestvo-i-chem-ono-opasnodlya-ukrainy-1573243.html> (дата звернення: 18.02.2022)
10. Союзное государство. *Офіційний сайт президента РБ*. URL: <https://president.gov.by/ru/belarus/economics/integracija/soyuznoe-gosudarstvo> (дата звернення: 13.03.2022)

УДК 327(73+510)

Окулик М. Р.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

БОРОТЬБА США ТА КИТАЮ ЗА ГЛОБАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО У XXI СТ.

У статті розглядаються двосторонні відносини між США та Китайською Народною Республікою у XXI ст. Розглядаються проблеми збереження статусу країни – лідера США і перспективи Китаю як країни-лідера на арені міжнародних відносин. Аналізуються політичний, економічний, науково-технічний, військовий, ресурсний потенціал обох країн в контексті їхньої боротьби за гегемонію.

Ключові слова: США, Китай, боротьба, глобальне лідерство, арена міжнародних відносин.

Okulyk M. R.
**THE U.S. AND CHINA'S STRAGGLE
FOR A GLOBAL LEADERSHIP IN THE 21S CENTURY**

The article examines bilateral relations between the United States and the People's Republic of China in the 21st century. The problems of maintaining the status of the U.S. leader country and the prospects of China as a leader country in the arena of international relations are considered. The political, economic, scientific, technical, military, resource potential of both countries in the context of their struggle for hegemony is analyzed.

Key words: USA, China, struggle, global leadership, arena of international relations.

Пріоритет інтересів одних держав над іншими, лідерство, ієрархічність держав є традиційною проблемою сучасних міжнародних відносин. Відносини США та Китайської Народної Республіки на сучасному етапі розглядаються, як одні із найвпливовіших на міжнародній арені і водночас найконфліктніших у постбіполярному світі, що суттєво впливають на тенденції та визначають структуру

сучасної міжнародної системи. Боротьба за глобальне лідерство впливає на становище інших акторів міжнародних відносин. Саме цим і зумовлена актуальність теми.

Проблема глобального лідерства та боротьби між двома країнами актуальна та вивчається низкою вчених. Із робіт українських дослідників можна виокремити роботи С. Проня [9], який розглядав взаємодоповнення та взаємозалежність між країнами; Н. Городньої [18], яка аналізувала економічну політику КНР; Д. Листопадової [14], яка аналізувала політику «G2». Щодо дослідників інших країн варто виокремити праці Г. Кіссінджера [12] та Зб. Бжезинського [2].

Метою дослідження є аналіз стану боротьби між одними із головних акторів на арені міжнародних відносин у ХХІ ст. Завданнями дослідження є: розглянути етапи співробітництва між країнами; проаналізувати стан американо-китайських відносин та їх перспективу. Проаналізувати та показати масштабність впливу взаємовідносин між США та КНР у контексті боротьби між країнами за глобальне лідерство.

Відносини між двома наддержавами досить давні. Їхній політичний діалог розпочинається із створенням Китайської Народної Республіки. Із 1949 року американо-китайські відносини еволюціонують та мають досить складних характер.

Із початком 60-х років ХХ ст. спостерігалось напруження між трьома сильними центрами: США, КНР та СРСР, що згодом призвело до В'єтнамської війни. У липні 1979 року, держсекретар Г. Кіссінджер здійснює таємну поїздку до Китаю, що можливо, стала підставою для того, що Китаю надали постійне місце у Раді Безпеки ООН. Повним дипломатичним визнанням Китаю зі сторони США було прийняття принципу «Єдиного Китаю» [8], розриваючи усі зв'язки з Тайванем. Віце-прем'єр Китаю Ден Сяопін, який керував Китаєм шляхом великих економічних змін, невдовзі після цього відвідав Вашингтон. Проте у квітні Конгрес затвердив Закон про відносини з Тайванем, що дозволяло продовжувати комерційні та культурні відносини між США і Тайванем. Закон вимагав від Вашингтона надати Тайбею оборонне озброєння, але офіційно не порушував політику США «Єдиний Китай».

Відносини між країнами у період президентства Р. Рейгана були досить суперечливі та багатообіцяючі для Тайваню та Пекіну. Адміністрація Р. Рейгана надала Тайваню «шість гарантій» [19], в тому числі пообіцявши дотримуватися Закону про відносини з Тайванем [17], також не виступати посередником між Китаєм та Тайванем. Р. Рейган підтверджував відданість США політиці «Єдиний

Китай». Хоча під час своєї президентської кампанії він висловлював підтримку міцніших зв'язків з Тайванем, його адміністрація працювала над покращенням відносин з Пекіном на піку занепокоєння США щодо радянського експансіонізму. У 1984 році уряд США надав право Пекіну здійснювати закупівлі військової техніки США.

Американо-китайський союз у 1989 році зазнав кардинальної деформації. На це вплинули події, що відбулися на площі Тяньаньмень [7], що в Пекіні. Тисячі студентів проводили демонстрації, вимагаючи демократичних реформ та припинення корупції. Проте уряд, аби розігнати демонстрантів-студентів, використав жорсткі методи. Було використано військових для очищення площі, в результаті чого сотні протестувальників загинуло. У відповідь на дії влади Китаю США припиняє постачання та продаж військ і зброї Пекіну й «заморожує» відносини. Саме такою напруженою було розпочато новий період протиріч між двома, повністю різними, ідеологічними центрами. У подальшому це вилилось у неприховану конфронтацію.

На 90-ті роки ХХ століття припадає розпад СРСР, закінчення Холодної війни, що дає можливість США стати лідером майже у всіх галузях: економічній, політичній, військовій. У цей час відносини між державами стають дедалі напруженіші. НАТО бомбило посольство Китаю в Белграді під час своєї кампанії проти сербських сил, які окупували Косово в травні 1999 року, що похитнуло американо-китайські відносини. Згодом Сполучені Штати та НАТО принесли вибачення за серію помилок американської розвідки, які призвели до смертоносного вибуху.

ХХ століття розпочалося із нормалізації торгових відносин між США та Китаєм. У 2000 році у США було підписано законопроект, який надав Пекіну постійні нормальні торгівельні відносини із Сполученими Штатами та відкрив шлях вступу Китаю до СОТ у 2001 році. Торгівля між США та Китаєм зросла з 5 мільярдів доларів до 231 мільярда доларів [13]. У 2006 році Китай обійшов Мексику, як другий за величиною торговий партнер США після Канади. Проте у цей же період відбувається Тайванська проблема.

Погіршення відносин спостерігається і у 2007 році, коли Китай оголосив про збільшення витрат на оборону на 18% на загальну суму понад 45 мільярдів доларів [11]. Відбувалося збільшення військових витрат на 15% у рік у період з 1990 по 2005 рік. Під час поїздки в Азію у 2007 році віце-президент США Д. Чейні заявив, що військове нарощування Китаю «не узгоджується» із заявленою мирною метою країни. У відповідь Китай збільшує витрати, щоб забезпечити кращу підготовку та вищі зарплати своїм солдатам, щоб «захистити націо-

нальну безпеку та територіальну цілісність» [16]. Також заступник міністра оборони з 2001 по 2005 рр., П. Вулфовіц, зазначив та наголосив: «Китай майже напевне стане наддержавою у найближче півстоліття, а можливо вже у найближчу чверть віку.... Не думаю, що Китай обов'язково стане загрозою, але вважаю, що, коли ми виявимо самозаспокоєність, то фактично сприятимемо тому, щоб ця загроза матеріалізувалася» [21]. У вересні 2008 року Китай обігнав Японію, ставши найбільшим власником боргових зобов'язань США, або казначейських облігацій – близько 600 мільярдів доларів [17]. Зростаюча взаємозалежність між економіками США та Китаю стала очевидною, оскільки фінансова криза загрожувала світовій економіці, посилюючи занепокоєння з приводу економічних дисбалансів США та Китаю. Деякі експерти це називали «ною холодною війною» [19].

За президентства Б. Обами відносини між країнами будувалися на тлі економічної кризи 2008-2009 років. У листопаді 2011 року Б. Обама перебував з першим офіційним візитом у Китаї, провів переговори з головою Китаю Ху Цзіньтао. Під час візиту було продемонстровано новий підхід США до азійської наддержави. Зустріч, в ході якої глава Білого дому відмовився від тиску на Пекін з проблем курсу юаня і прав людини, зняла напруженість у відносинах між державами. У 2011 році відбувся перший візит Х. Клінтон, державного секретаря США, до КНР для налагодження стосунків. Це була спроба створити неформальне об'єднання США та Китаю під назвою «G2». Однак Китай виявив небажання до реалізації запропонованої концепції, вбачаючи в цьому використання китайської економіки для вирішення американських фінансових проблем [10].

У 2012 році відбувся 18-й з'їзд Національної партії Китаю і завершився найзначнішою зміною керівництва за останні десятиліття, тому що змінилося приблизно 70% членів головних керівних органів країни – Постійного комітету Політбюро, Центральної військової комісії та Державної ради [17]. Ці події здивували уряд Штатів.

У 2017 році в США відбулася зміна влади. До уряду приходить Д. Трамп. Зовнішня політика за час його президентства серед суспільства породжувала різні дебати та дискусії. Сміливі заяви та контраверсійні рішення характеризують 45 президента США. Звичайно, за нової адміністрації питання американсько-китайських відносин залишалося важливим. Однак, стосунки між країнами перейшли у фазу загострення. Політика Вашингтона протягом чотирьох десятиліть визнавала, що існує лише один Китай. Відповідно до цієї політики Сполучені Штати підтримували офіційні зв'язки з Китай-

ською Народною Республікою, але також підтримували неофіційні зв'язки з Тайванем, включаючи надання оборонної допомоги.

Попри заяви відбувалася економічна боротьба. Держсекретар Р. Тіллерсон, який відвідав Пекін у березні 2017 року, описує американо-китайські відносини, які «побудовані на не конфронтації», без конфліктів, взаємній повазі та завжди пошуку безпрограшних рішень» [15]. Адміністрація Д. Трампа оголосила про різкі мита на китайський імпорт вартістю щонайменше 50 мільярдів доларів у відповідь на те, що Білий дім стверджував, що відбулася крадіжка Китаєм американських технологій та інтелектуальної власності [17]. Після введення мит на імпорт сталі та алюмінію ці заходи спрямовані на товари, які включали одяг, взуття та електроніку, і обмежували деякі китайські інвестиції в Сполучені Штати. На початку квітня 2017 року Китай запровадив заборони у відповідь на низку американських товарів, розпалюючи торговельну війну між найбільшими економіками світу. Цей крок знаменує посилення протистояння між країнами.

У 2021 р. розпочався новий період в історії США. Новообраним президентом країни став Дж. Байден, який повністю критикує політику свого попередника. На першій зустрічі з питань зовнішньої політики Дж. Байден висловив позицію «боротися з економічними зловживаннями Китаю; протидіяти його агресивним примусовим діям; щоб дати відсіч наступу Китаю на права людини, інтелектуальну власність і глобальне управління» [10]. Чітко прослідковується тенденція продовження суперництва між державами.

Втручання США у всі можливі конфлікти, як «гаранта безпеки», значно руйнує статус гегемона. Оскільки, через велику кількість надання збройної допомоги похитується і економіка країни. З огляду на це адміністрація Дж. Байдена прийняла рішення вивести свої війська з Афганістану до 31 серпня 2020 року. Талібан майже одразу відновив контроль над країною, яку вони втратили два десятиліття тому. Це рішення було засноване на угоді, підписаній у лютому 2020 року під час президентства Д. Трампа. Завдяки цій угоді Д. Трамп вирішив вивести американські війська з Афганістану до кінця травня 2021 року. Хоча адміністрація Дж. Байдена могла призупинити угоду, вона вирішила продовжити зовнішню політику Д. Трампа лише з невеликою затримкою через посилення внутрішньополітичного тиску в США.

Також варто відзначити так звану «маскову» і «вакцинну» дипломатію, що набула поширення під час пандемії COVID-19. Це китайська «м'яка сила» на міжнародній арені. Експансія Китаю на

світовому ринку вакцин від COVID-19 відрізняється кількома особливостями. По-перше, країна запустила «порятунок людства» без завершення повного циклу клінічних досліджень. Через глобалістські амбіції Китаю поза межами опиняються потреби власних громадян. Індійська газета «The Financial Express» підкреслює, що, за інформацією органів охорони здоров'я Піднебесної, китайцям за весь період ввели 40,5 мільйон доз вакцини. Це менше 50 мільйон ін'єкцій, які на той час зробили в США, – країні, що поступається Китаю за населенням більш ніж в чотири рази. Притому Пекін поставляє за кордон більше, ніж залишає для внутрішнього користування. За інформацією «The Financial Express», Китай за весь період пандемії відправив на експорт 46 мільйонів доз вакцини [20]. Ще сотні мільйонів доз готували туди ж. Тому, Китай пандемію використав для просування своїх претензій в Азійському регіоні.

Отже, із вище наведених фактів можна зробити висновок, що США та Китай зараз знаходяться у стані так званої «тихої війни». Дві могутні наддержави вступили у багатосторонню війну: економіка, космос, навколишнє середовище, цінності, торгівля, статус і стан у світі та боротьба за світове лідерство. Це суперництво між двома провідними, економічно розвинутими країнами буде тривати десятиліттями. І насправді це нормальний стан боротьби двох гегемонів на міжнародній арені. Це поштовх для інших країн розвиватися та бути конкурентоспроможними.

Китайський уряд «маленькими», але впевненими кроками буде та готує країну до ролі гегемона. Зміцнює армію, яка могла б бути гарантом безпеки для інших країн, проводить велике будівництво міст-привидів, розвивається в галузі економіки. Пандемія коронавірусу ще більше викрила недоліки монолітної китайської системи, яка не терпить свободи вираження поглядів, але вона також, як це не парадоксально, поставила Китай на сильне становище проти Сполучених Штатів.

Сучасний етап трансформації системи міжнародних відносин характеризується складністю, динамічністю та непередбачуваністю. Вищезазначене свідчить про те, що гегемонів буде дедалі складніше контролювати сучасні багаторівневі світові процеси. Окрім того, США стає все складніше розраховувати на підтримку союзників. Америці фактично забезпечено на кілька десятиліть панування та найбільший вплив на світ. США усіма явними засобами намагається загальмувати процес перетворення Китаю у наддержаву, щоб зберегти за собою статус одноосібного гегемона. Проте, на даному

етапі боротьби між країнами, Китай успішно демонструє «лідерські якості» країни-гегемона.

Джерела та література

1. Боротьба США та Китаю за глобальне лідерство у XXI ст. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/3858/> (дата звернення: 01.02.2022)
2. Велика Шахівниця. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bzhezinski_Zbigniev/Velyka_shakhivnytsia.pdf (дата звернення: 01.02.2022)
3. Відносини США з Китаєм. URL: <https://www.cfr.org/timeline/us-relations-china> (дата звернення: 01.02.2022)
4. Городня Н. Д. Американсько-китайські відносини за адміністрації Б. Обама. Вип. 10. 2013. С. 96-102 (дата звернення: 01.02.2022)
5. Довга гра: грандіозна стратегія Китаю, щоб витіснити американський порядок. URL: <https://www.brookings.edu/essay/the-long-game-chinas-grand-strategy-to-displace-american-order/> (дата звернення: 02.02.2022)
6. П'єр-Антуан Донне. Світове лідерство в балансі. Зіткнення Китаю та США за першість. США, 2021. С. 208 (дата звернення: 01.02.2022)
7. Події на площі Тяньаньмень. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0604M/> (дата звернення: 02.02.2022)
8. Політика Єдиного Китаю. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%9A%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%8E (дата звернення: 03.02.2022)
9. Пронь С. В. США і Китай: модель взаємозалежності та взаємодоповнення в боротьбі за сучасне світове лідерство. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. Вип. 23(1), 2016. С. 59-64 (дата звернення: 01.02.2022)
10. Сіхуй Сон. США, Китай і глобальне лідерство: аналіз у перспективі концептуалізації. Вип. 2. 2019. С. 190-205 (дата звернення: 01.02.2022)
11. США проти Китаю. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/09/4/651246/> (дата звернення: 02.02.2022)
12. Генри Киссинджер о китайско-американских отношениях. URL: <https://rg.ru/2019/11/24/genri-kissindzher-vyskazalsia-o-kitajsko-amerikanskih-otnosheniiah.html> (дата звернення: 03.02.2022)
13. Листопадова Д. В. Вопросы истории международных отношений и документоведения. Вип.11. 2015. С. 472-476 (дата звернення: 01.02.2022)
14. Сороколетние отношения между Китаем и США: подтверждение тенденций. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sorokaletie-otnosheniy-mezhdu-kitaem-i-ssha-podtverzhdenie-tendentsiy/viewer> (дата звернення: 02.02.2022)

15. Углубление раскола: Почему США и Китай теряют точки соприкосновения. URL: <https://eurasia.expert/pochemu-ssha-i-kitay-teryayut-tochki-soprikosnoveniya/> (дата звернення: 03.02.2022)

16. China Boosts Military Spending. URL: <https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/03/04/AR2007030400401.html> (дата звернення: 02.02.2022)

17. China-US relations. URL: <https://www.bbc.com/news/topics/cxw7qng7vx8t/china-us-relations> (дата звернення: 02.02.2022)

18. Gorodnia N. China's 21st Century Financial Foreign Policy. Кітаєзнавчі дослідження: 36. наук. пр, 2011. С. 44-49 (дата звернення: 01.02.2022)

19. The "Six Assurances" to Taiwan. URL: <http://www.taiwandocuments.org/assurances.htm> (дата звернення: 02.02.2022)

20. Vaccine diplomacy: nation branding and China's COVID-19 soft power play. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8259554/> (дата звернення: 02.02.2022)

21. 9/11 critique chides Bush. URL: <https://www.washingtontimes.com/news/2009/may/23/911-critique-chides-bush-for-inaction/> (дата звернення: 02.02.2022)

УДК 327:339.9(477)(4 ЄС)

Рев'юк І. О.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА УРОКИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

У статті розглянуто причини розв'язання російсько-українського конфлікту, позицію громадян України щодо війни та надання їй підтримки державами-партнерами. Проаналізовано стратегію гібридної війни Росії проти України, її наслідки та уроки для України й світу.

Ключові слова: гібридна війна, Україна, Росія, агресивна політика, війна, російська агресія, конфлікт.

Reviuk I. O. **RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE: CAUSES, CONSEQUENCES AND LESSONS OF HYBRID WARFARE**

The article considers the reasons for resolving the Russian-Ukrainian conflict; the position of the population of Ukraine on the war and the support of neighboring states. The strategies of Russia's hybrid war against Ukraine, its consequences and lessons for Ukraine and the world are analyzed.

Key words: hybrid war, Ukraine, Russia, aggressive policy, war, Russian aggression, conflict.

Війна в Україні розпочалась 20 лютого 2014 року вторгненням Росії на територію України та захопленням Кримського півострова [4] і триває до цього часу, поширившись на інші території держави. Військові дії тривають 8 років та внаслідок цього кількість жертв перевищує 14 тисяч осіб, а переселенцями вимушено стали понад 1.8 млн осіб. Нині Росія уже захопила 7,2 % сучасної території України, тобто ми можемо припустити, що Україна є геополітичним устремлінням Росії.

Дослідження цієї теми є дуже актуальним для нас, адже Росія вже восьмий рік поспіль намагається забрати землі, котрі вважає своїми. Ми можемо припускати, що президент Росії не зупиниться лише на сході України, а й має на меті окупувати всю державу. Зараз нам загрожує серйозна небезпека нападу Росії з боку Білорусі. Для Росії вигідно використовувати територію Білорусі для проходження своїх військ, тому що всі дороги ведуть до українського кордону [18]. Геополітичний чинник відіграє тут важливу роль, адже Україна має дуже вигідне географічне розташування, бо є центром Європи та є багатою на природні ресурси, котрі можуть значно примножити бюджет країни-агресора.

Гібридна війна на території України проявляється не лише збройним конфліктом [4], а й триває досить сильний економічний тиск, адже нині економіка Донбасу є повністю зруйнованою, а всі заводи розкрадено та вивезено з України. На території нашої держави за час війни швидко почала поширюватись пропаганда та неправдива інформація, залякування мирного населення та енергетична війна. Отже, актуальність дослідження цієї проблеми полягає в тому, що ми не знаємо, що нас чекає далі, адже війна є гібридною та новою для світу, наслідки якої досі нікому не відомі.

Метою статті є дослідження російської агресії проти України, виявлення причин, наслідків та уроків гібридної війни. Завдання полягають в дослідженні особливостей відносин України та Росії під час конфлікту, особливостей ведення воєнних дій, а також наслідків та уроків цих процесів.

Нині в Україні триває війна нового покоління, яка відрізняється тим, що поєднує в собі приховану підтримку державою-агресором незаконних збройних формувань з елементами втручання РФ на всіх її етапах та у всіх формах. Стратегія Росії направлена проти слабких місць України та США з НАТО, а не проти їхньої сили [6]. Агресор завдав для України багато територіальних, людських та економічних втрат.

Російсько-українське протистояння почалось ще далеко до 2014 року. З початком становлення Російської імперії почали виникати конфлікти з українцями, які тоді існували як Гетьманщина. Першим конфліктом між державами-сусідами була Конотопська битва 1659 року, тоді українці перемогли та під проводом гетьмана І. Виговського знищили російське військо. Проте наступна Полтавська битва 1709 року стала для України фатальною, адже перемога царя Петра I закріпила російський вплив на території Гетьманщини і пришвидшила створення цілісної Російської імперії [3]. Наступні

декілька століть історія двох держав супроводжувалась конфліктами. Постійні війни, визвольні повстання українського народу проти русифікації та асиміляції – наслідок політики Росії щодо знищення української держави [1].

Однією з важливих сторінок історії між державами-сусідами є революція 1917-1921 років, коли комуністи намагалися різними способами та діями не допустити становлення незалежної УНР. Вони почали створювати свої маріонеткові уряди в Україні для її контролю, але коли і це в них провалилось, більшовицька армія почала велику збройну агресію [1, 3].

В роки Другої світової війни СРСР поширила свої права на територію Західної України, що викликало створення УПА. Війна між двома сторонами тривала близько десяти років [3], тому і досі можна почути від російського народу, що «бандерівці» – це вороги, а для українців слово «бандерівці» символічне та має героїчний характер. Українці завжди вважали себе окремим народом від Росії. Яскравим прикладом є Чорнобильська аварія, яка в черговий раз довела, що Москва не є єдиною з Україною. Попри всю катастрофічність ситуації, російське керівництво не скасувало першотравневий парад, що показало їхнє байдуже ставлення до українців.

Найважливішим роком для українців став 1991 рік, коли Україна відновила свою незалежність в результаті розпаду СРСР. 26 серпня 1991 року прес-секретар Бориса Єльцина за його дорученням оголосив, що РРФСР залишає за собою право порушити питання про перегляд кордонів. Через два дні делегація РРФСР приїхала в Київ та вимагала, погрожуючи, відмовитись від проголошеної незалежності України [7]. Коли Володимир Путін вступив на пост президента Росії, то однією з його найголовніших цілей було повернення України під російський контроль. Російський президент привселюдно заявив, що вважає розпад СРСР «найбільшою геополітичною катастрофою» [7]. Конфлікт 2003 року на острові Тузла став провокацією з метою встановлення російського контролю над Керченською протокою та перевірка на стійкість і могутність української армії [4]. Отже, Росія не могла погодитись з тим, що втратила найбільш вигідну територію для себе.

Війна несе загрозу не лише для України, а й для всього політичного устрою Європи. Росія заздалегідь спланувала збройну агресію проти України, а перемога Революції Гідності [4, 6] стала зручним приводом. Володимир Путін говорив: «У ході створення Радянського Союзу споконвічно російські території, які до України взагалі не мали ніякого відношення, все Причорномор'я, західні землі росій-

ські були передані Україні...» [2]. Так вважало і попереднє керівництво Росії, і у 1992 році було прийнято постанову «Про правову оцінку рішень вищих органів державної влади РРФСР, щодо зміни статусу Криму, прийнятих у 1954 році», згідно з якою постанова 1954 року «Про передачу Кримської області до складу УРСР» втратила юридичну силу [7]. Пізніше ВР РФ видала постанову «Про статус міста Севастополя» та оголосила російський федеральний статус міста [21]. З вище сказаного зрозуміло, що Б. Єльцин та В. Путін головною метою в політиці Росії бачили створення політичного та економічного об'єднання держав, яке не можливе без присутності України.

Росія починаючи з 1994 року, коли Україна приєдналася до «Договіру про нерозповсюдження ядерної зброї», підтримувала ілюзію добросусідських відносин. В 1994 році Росія зобов'язалась поважати незалежність, суверенітет та кордони України, а також що їхня зброя не буде використана проти нашої держави [10]. Пізніше в 1997 році був підписаний «Договір про дружбу та співробітництво і партнерство між Україною та Російською Федерацією», за яким сторони мають поважати територіальну цілісність одна одної. В договорі було прописано багато пунктів про безпеку обох сторін [9], які порушила Росія. Мінські домовленості, які були підписані 5 вересня 2014 року та 12 лютого 2015 року, є основою політичного врегулювання конфлікту на сході України, проте Росія постійно не дотримується їхніх умов. До найбільших порушень агресора належить наступ на місто Дебальцеве та його навколишні населені пункти. Можна зробити висновок, що Росія неодноразово порушила норми та принципи міжнародного права. Невиконання міжнародних договорів з питань безпеки, також ігнорування міждержавних договорів з Україною, таких як «Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією», «Договір про державний кордон», Договір про умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації» – все це злочин проти міжнародного миру [7].

З 2014 року в Україні відбувається війна, яку сміливо можна назвати війною за незалежність та територію. В гібридній війні збройна агресія – це лише один із інструментів війни, а головною зброєю є пропаганда для насадження у свідомості українців недовіри та негативного ставлення до влади, звичаїв, традицій та розв'язання внутрішньодержавного протистояння [6]. Спочатку в Україні розпочалась інформаційна, економічна та політична війни, а лише пізніше збройне протистояння [16].

Великого масштабу набула економічна війна. Постали серйозні питання щодо постачання енергоносіїв в Європу через Україну. Змінились обсяги, ціни та терміни постачання. Таким чином Росія здійснює тиск на Україну та Європу. Також з боку Росії було неодноразове порушення «Договору про зону вільної торгівлі» та введення державою-агресором проти України продовольчого ембарго та заборони на перевезення українських товарів до інших країн через територію Російської Федерації [8].

«Шоколадна війна» 2013 року додала вогню у відносини між державами. Росія заборонила продаж шоколаду «Roshen» пояснюючи це тим, що в українських продуктах містяться шкідливі домішки [24]. Також почалось масове блокування російських інтернет-сервісів в Україні та заборона на експорт військових товарів та товарів подвійного використання в Росію. Великою втратою для України було те, що в 2018 році Росія ввела обмеження щодо постачання нафти в Білорусь через територію нашої держави, адже ця угода покривала 40% власних потреб у паливних ресурсах для України. Отже, товарообіг між Україною та Росією знизився на 70%, що є невигідним для обох сторін [11].

Ще одним проявом гібридної війни Росії проти України є кібератаки. 14 січня 2022 року близько 70 сайтів державних органів України постраждало внаслідок масштабної кібератаки. Перестали працювати головні сайти країни: Міністерства закордонних справ, Міністерства освіти та науки, Міністерства кібернетики, Урядовий портал та інші. Хакери залишили повідомлення трьома мовами – українською, польською та російською. В повідомленні було сказано, що всі особисті дані користувачів знищуються, а вся інформація про них знаходиться у відкритому доступі, а також застерегли чекати гіршого [12].

Нині Росія проводить активну політику залякування. До українського кордону стягуються тисячі російських військових та техніки. США, Велика Британія, Німеччина та Австралія радять своїм дипломатам покинути Україну, проте Європейський Союз закликає не драматизувати ситуацію. Українці налякані такими діями та продовжують жити в страху початку широкомасштабної війни. Росія зі свого боку продовжує звинувачувати Україну в підготовці нападу на ДНР та ЛНР. Голова ДНР Денис Пушилін та прес-секретар президента Росії Дмитро Песков публічно заявляють про збільшення загрози з боку України, а також про те, що НАТО змушує Україну проводити агресивну політику щодо Росії [15]. Також активно застосовують соціальні мережі для наведення страху на українське населення. В ме-

режі Тік Ток розповсюджуються відео, на яких дружини російських військових поширюють інформацію, що їхні чоловіки беруть участь в російсько-білоруських навчаннях, які, за їхніми словами, триватимуть від шести до дев'яти місяців, проте за офіційними даними вони заплановані з 10 по 20 лютого [15]. Відео викликали занепокоєння у користувачів цього сервісу в Україні.

Отже, триває психологічне залякування українців для оцінки наших сил та стійкості. «Іноді ми бачимо, як одягають людей, встановлюють намети, щоб показати, що бригади прийшли на кордон, а потім у цих наметах немає життя, тихенько забрали людей. Це психологічне залякування. Це відбувається перед зустрічами. Вони збільшують ставки. Ми це розуміємо» [17], – сказав президент України на одній з прес-конференцій.

Гібридна війна проти України зуміла показати недовірливість та втрату авторитету ООН, ЄС, ОБСЄ, Ради Європи, тобто найбільших безпекових інститутів світу [5]. Протидія агресії потребує формування стратегічних підходів, зміцнення єдності міжнародних інститутів безпеки для протистояння в разі загрози та створення ефективного механізму реагування. Дуже важливо для України вивчати економічні, політичні, демографічні та інші проблеми Росії [5]. Потрібно зміцнювати єдність країн світу, бо не лише Україні загрожує гібридна війна. Довготривалий конфлікт на території України може призвести до її виснаження, тоді Росія не зупиниться та піде з війною на інші території. У світі ще багато держав, які готові розв'язати війну, тому жодна країна світу не може почуватись в безпеці.

Вивчивши всі події історії: договори, конфлікти та загрози, стає зрозуміло, що гібридна війна Росії проти України не є випадковістю, а спланований довгими роками план. Російська Федерація протягом всього свого існування боролась з Україною за її землі, населення та природні ресурси, бо без цього всього Росія втрачає значну силу та капітал. Інформаційна війна розпочалась задовго до воєнних дій 2014 року, але продовжує їх супроводжувати до наших днів. Пропаганда розрахована на всі регіони країни та на всі верстви населення, які у них проживають [23]. Проаналізувавши історію відносин між конфліктуючими країнами, стає зрозуміло, що Росія прагне ліквідувати державність України та для країн заходу підірвати авторитет, імідж та довіру до керівництва України та її Збройних Сил. Щодо уроків гібридної війни Росії з Україною, то для українців та країн Заходу конфлікт мусить сприяти розбудові, посиленню та трансформації систем безпеки та оборони.

Джерела та література

1. Бірчак В., Рябенко С. Гібридні війни росії: історія, яка повторюється. *Український інститут національної пам'яті*. 31 січня, 2019 URL: <https://old.uinp.gov.ua/news/gibridni-viini-rosii-istoriya-yakarovturyetsya> (дата звернення: 02.02.2022)

2. Большая пресс-конференция президента РФ Владимира Путина : Москва, 19 грудня 2019. URL: https://www.youtube.com/watch?v=chEwIycFOnM&ab_channel=TASS (дата звернення: 02.02.2022)

3. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. : НАН України. *Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського*. С. 141- 182. (дата звернення: 01.02.2022)

4. Гай-Нижник П. П., Краснодемська І. Й. та ін. Російська агресія проти України: правда і вигадки, причини і наслідки. Київ, 2018. С. 435-442. URL: <http://ndui.org.ua/images/book/ros-agres.pdf> (дата звернення: 01.02.2022)

5. Гібридна війна Росії – виклик і загроза для Європи / за ред. центру Разумкова : Київ, грудень 2016. 10 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf (дата звернення: 31.02.2022)

6. Гібридна війна Росії проти України після революції Гідності / за ред. Дорошко М., Балюк В. : Київ, 2018. С. 22-39. (дата звернення: 02.02.2022)

7. Горбулін В. Крим. Війна: передумови російської агресії : Київ, 2016. URL: <https://www.rmbo.gov.ua/ua/Diialnist/2399.html> (дата звернення: 04.02.2022)

8. Горовенко В. К. БОРОТЬБА В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ЯК СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ. *Відділ воєнної та воєнно-економічної політики Національного інституту стратегічних досліджень*. Червень, 2019. С. 4-8. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-07/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B-C%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82%D1%8C%D0%B1%D0%B0.pdf> (дата звернення: 03.02.2022)

9. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією № 13/98-ВР від 14.01.98. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text (дата звернення: 01.02.2022)

10. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї № 248/94-ВР від 16.11.94. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text (дата звернення: 01.02.2022)

11. Калиновський В. Росія та Білорусь вступили у «нафтову війну». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30358769.html> (дата звернення: 01.02.2022)

12. Кібератака на Україну: як «зламували» урядові сайти? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60050149> (дата звернення: 04.02.2022)

13. Кулицький С. Аналіз економіко-інформаційних аспектів гібридної війни на базі ресурсів наукової бібліотеки : Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2018. № 49. С. 133-145. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002764> (дата звернення: 05.02.2022)

14. Лосовський І. Є. Зовнішньополітична стратегія Росії щодо країн пострадянського простору як реалізація нової доктрини обмеженого суверенітету : УІМО, 2018. №2. С. 19-30. URL: file:///D:/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/Str_2018_2_5.pdf (дата звернення: 03.02.2022)

15. Перекидання військ, нова зброя та евакуація посольств. Як розвивається криза довкола України. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60117483> (дата звернення: 03.02.2022)

16. Попович К. В. Гібридна війна як сучасний спосіб ведення війни: історичний та сучасний виміри : Ужгород, вип. 2 (35) 2016. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/13747/1/%D0%93%D0%86%D0%91%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%9D%D0%90%20%D0%92%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%90%20%D0%AF%D0%9A%20%D0%A1%D0%A3%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%A1%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%86%D0%91%20%D0%92%D0%95%D0%94%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%92%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%98.pdf> (дата звернення: 02.02.2022)

17. Пресконференція Володимира Зеленського для іноземних журналістів. URL: https://www.youtube.com/watch?v=I_reQriTy1w&ab_channel=%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%BE%D0%A1%D0%B2%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%B0 (дата звернення: 05.02.2022)

18. Пресс-конференция по итогам российско-белорусских переговоров. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/66648> (дата звернення: 01.02.2022)

19. Про Доктрину інформаційної безпеки України. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року : Київ, 16.01.2017 № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8/2017> (дата звернення: 04.02.2022)

20. Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України : Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28.04.2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449/2014#Text> (дата звернення: 03.02.2022)

21. Про постанову Верховної Ради Російської Федерації «Про статус міста Севастополя» N 36, ст. 364 від 14.07.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3378-12#Text> (дата звернення: 03.02.2022)
22. Рущенко І. П. Російсько-українська гібридна війна : Харків, 2015. 67с. URL: <http://www.hups.mil.gov.ua/assets/uploads/library/vitchizna/rosiysko-ukrainska-gibridna-viyna.pdf> (дата звернення: 31.02.2022)
23. Сидор Ю. В. Інформаційні війни як виклик міжнародній безпеці : Луцьк, 2008. С. 149-150. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153586201.pdf> (дата звернення: 01.02.2022)
24. Солодяк С. ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РОСІЄЮ У 2014-2015 РОКАХ : збірник наукових праць, вип. 2 (15), Ужгород, 2015. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/10052/1/19.pdf> (дата звернення: 01.02.2022)
25. Угода між Україною і Російською Федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України від 28.05.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_076#Text (дата звернення: 04.02.2022)

УДК 327:339.9(477)(4 ЄС)

Свинарчук А. Р.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКІ ВІДНОСИНИ НА ПОЧ. ХХІ СТ.: ПОЛІТИЧНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІРИ

У роботі представлено комплексний аналіз відносин Німеччини та України, зроблено прогноз щодо подальшого розвитку подій у їх взаєминах та співпраці. Розглядаються політичні та економічні відносини між сторонами, кроки для допомоги Німеччиною Україні та спільне бачення майбутнього на міжнародній арені. Досліджується, чи є німецько-українські відносини взаємовигідними, та здійснюється спроба власного прогнозу відносин двох держав на найближчі роки.

Ключові слова: Україна, Німеччина, українсько-німецькі політичні та економічні відносини, співпраця, інвестиційне співробітництво, підтримка на міжнародному рівні.

Svynarchuk A. R. **UKRAINIAN-GERMAN RELATIONS AT THE BEGINNING XXI CENTURY: POLITICAL AND ECONOMIC DIMENSIONS**

The analytic presents a comprehensive analysis of relations between Germany and Ukraine, as well as identifies further developments in their relations and cooperation. Political and economic relations, steps in helping Germany to Ukraine, and a shared vision of the future in the international arena are also discussed. It investigates whether German-Ukrainian relations are mutually beneficial and attempts to make its own forecast of relations between the two countries for the coming years.

Key words: Ukraine, Germany, Ukrainian-German political and economic relations, cooperation, investment cooperation, support at the international level.

Період ХХІ ст. відносин України та Німеччини характеризується активною співпрацею, підписанням багатьох договорів та угод, що стосуються різних галузей. Договірною-правова база країн складається з 89 документів міжнародно-правового характеру, 43 з яких укладені на міждержавному та міжурядовому рівнях [6].

Слід зауважити, що в цей період також розвиваються економічні відносини ФРН та України. Одним з ключових моментів є створення промислово-торговельної палати (АНК Ukraine) у Києві 2016 р., що підтримує українські та німецькі компанії міжнародного бізнесу і слугує платформою для двостороннього економічного зв'язку та обміну. З початку ХХІ ст. і до сьогодні німецько-українські економічні відносини розвиваються дуже стрімко.

Варто зазначити, що помітне зближення і в політичному вимірі. Взаємодія у цій сфері особливо активізувалась на тлі агресії з боку Російської Федерації та її спроб дестабілізації в Україні. Німеччина дотримується політики невизнання анексії півострова Крим, а також є головним партнером України у питанні консолідації ЄС для продовження санаційного тиску проти Росії. Ця країна сприяє процесу наближення України до Європейського Союзу.

За таких міжнародних умов стає зрозуміло, що відносини двох держав свідчать про новий етап двосторонніх зв'язків України та Німеччини, який є актуальним на цей час. Також постійні великі інвестиції Німеччини у підприємницькі компанії та в економіку України додають актуальності дослідженню цієї теми.

Співробітництво України та Німеччини початку ХХІ ст. є мало-дослідженим, бракує наукових робіт, які б у повному обсязі висвітлювали тему українсько-німецького співробітництва у політичному й економічному вимірі. Зокрема, є нечисленна кількість праць, у яких досліджені лише окремі аспекти співробітництва. Українсько-німецькі політичні відносини висвітлюють українські історики А. Кудряченко, Г. Грабарчук, А. Мартинов, М. Яцишин, а саме: необхідність активізації зовнішньополітичних зусиль для розширення співпраці з Німеччиною у всіх галузях, що відповідає національним інтересам України. У своїх працях С. Кондратюк аналізує механізми впливу ФРН в ЄС, політику ЄС щодо нашої держави.

Метою роботи є дослідження співробітництва України та Німеччини в економічній та політичній сферах.

Відповідно до актуальності теми роботи, її завданнями є: дослідити розвиток співпраці України та ФРН початку ХХІ ст.; розглянути розвиток політичного діалогу країн; проаналізувати допомогу Україні щодо вступу до ЄС за підтримки Німеччини; розглянути

участь Німеччини у конфлікті між Україною та РФ; охарактеризувати економічну співпрацю; охарактеризувати торговельні зв'язки; дослідити, яке значення мають німецькі інвестиції для України.

На початку 90-х рр. ХХ ст. українсько-німецькі відносини стають на новий рівень і набувають міждержавного характеру. 3 жовтня 1990 р. у світі постала німецька держава. Варто зауважити, що в подальшому позначався фактор Російської держави на відносинах України та Німеччини. Україні варто було бути обережною, адже здавалось, що ніби Німеччина розглядала вирішення європейських проблем, також формування відносин з країнами СНД виключно у контексті взаємин з Російською Федерацією. Проте невдовзі стало очевидно, що це припущення мало хибність, адже розпочалася активна розбудова взаємин ФРН й України та створення договірно-правових основ цих двосторонніх відносин. Встановлення дипломатичних відносин між країнами відбулося 17 січня 1992 р. 3-4 лютого 1992 р. уперше офіційний візит до ФРН було здійснено Президентом Л. Кравчуком.

Врахування стану переходу і нових геополітичних реалій схиляло обох державних урядів до створення політико-правових засад у двосторонніх відносинах. Саме в цей період розпочиналося підписання багатьох міждержавних угод. Зусилля обох сторін досягли нового етапу у відносинах, коли відбувся офіційний візит в Україну канцлера Г. Коля з делегацією 1993 р. [11, 54-55].

Під час візиту було підписано Спільну Декларацію про основи відносин між Україною і Федеративною Республікою Німеччиною та Договір про розвиток широкомасштабного співробітництва у різних сферах, таких як: економіка, промисловість, наука та техніка. Утворилась політико-правова база співробітництва Німеччини та України на основі цих документів [6].

У Спільній Декларації стверджувалось, що обидві держави впевнені у необхідності створення об'єднаної, на основі спільних цінностей, Європи і перетворення цього регіону, що підтримує мир, безпеку та співробітництво. Обидві країни твердо виступили за те, щоб будувати взаємні відносини на основі міжнародно-правової бази, керуючись при цьому принципами рівності, недискримінації та взаємної вигоди [13].

У Договорі про розвиток широкомасштабного співробітництва визначено, що Німеччина та Україна постійно сприятимуть торгівлі та співробітництву між підприємствами й організаціями обох держав на основі власних законодавств, міжнародного права і згідно з міжнародними зобов'язаннями. Сторони зобов'язалися надавати гаран-

тії для експортних кредитів на максимально сприятливих умовах для обох країн [5]. Ці обидві угоди і надалі залишаються основними договірно-правовими засадами німецько-українського співробітництва.

Німеччина повністю підтримує співпрацю України з європейськими та атлантичними структурами. Починаючи з 1998 р. відбувалися регулярні двосторонні міжурядові консультації, які стали форумом для обміну думками щодо двосторонніх відносин та вирішення проблем українсько-німецького співробітництва [9].

Завдяки постійній праці урядів та дипломатій обох країн впродовж першого десятиріччя була закладена важлива та потужна політико-правова база міждержавних відносин, яка налічує десятки договорів та угод між Німеччиною та Україною [6]. Але необхідно зауважити, що досі не укладено договору про основи двосторонніх відносин, як це було, наприклад, зроблено у відносинах ФРН із Польщею чи Росією. Відносини України з Німеччиною спираються лише на згадану раніше Спільну Декларацію, що має лише загальний характер.

Після того, як 1 січня 2007 р. було проведено останнє розширення ЄС, Німеччина взяла головування у ЄС, а Україна стала безпосереднім сусідом цього регіону. Стосунки обох держав ставали лише інтенсивнішими. ФРН відіграла велику роль в узгодженні багатьох політичних питань України з ЄС [7]. У 2007 р. Німеччиною було ініційовано переговори щодо нової угоди ЄС та України замість угоди 1994 р. Після того, як Україна стала членом СОТ у 2008 р., для неї стала доступною нова перспектива – створення зони вільної торгівлі з ЄС [8; 15, 154-161].

Проте українському керівництву не вдалося перетворити двосторонні відносини на ефективний інструмент сприяння євроінтеграційному процесу України. Погіршення відносин спричинене розбіжностями підходів українських і німецьких політиків на етапі фіналу щодо Угоди про асоціацію.

Попри це, відносини з Україною відіграють важливу роль у пріоритетах Німеччини, які стосуються російсько-українського конфлікту. Як свідчить аналіз заяв німецьких державних діячів, німецький уряд вважає, що потрібно допомогти Україні у визначенні і зміцненні геополітичного становища, а саме через те, щоб сприяти зближенню України з ЄС і НАТО, і через субрегіональне співробітництво, а найважливіше – з центральноєвропейськими країнами [17].

У 2013 р. розпочалась українська криза, яка несла суто внутрішньополітичні та економічні проблеми, а пізніше розпочалась Революція гідності. З 2014 р. Росія почала агресію, анексувала частину української державної території та здійснила окупацію іншої.

Німеччина в цей час не залишила поза увагою це питання і виявилась найактивнішою з європейських країн, що допомагають Україні [17; 4].

Оскільки ФРН є одним з лідерів ЄС, вона активно бере участь у міжнародних процесах у Європі. Це пояснюється тим, що Німеччина відстоює ідею спільного європейського простору, розширення ЄС, а також бачить військову загрозу для кордонів Європейського Союзу [4]. Крім того, довгострокова дестабілізація політичної ситуації в Україні є стратегічно не вигідною для Німеччини, оскільки Україна є основним транзитним пунктом російського газу [16].

Найактивніше розвивалась німецько-українська економічна співпраця у 2015-2016 рр. Ще п'ять років тому майже кожен українець називав ФРН стратегічним союзником в плані політики та економіки. В кінці 2015 р. кількість українців, які притримувались такої думки, фактично подвоїлася. 24% вважають Німеччину одним із трьох стратегічних союзників своєї країни. Німеччину випередили лише США – 39,1% та Польща – 34,2%. Країни Балтії досягли аналогічного показника з Німеччиною [1; 10].

При цьому Німеччина наразі б'є рекорди щодо відмови надати Україні зброю у відповідь на російську агресію. Згідно з проведенням опитуванням Pew Research Center, 77% німців виступають проти допомоги українцям [2]. Проте більше половини німців підтримують надання економічної допомоги Україні. Можна зробити висновок, що німці вимогливі до української держави.

З приходом до влади В. Зеленського український зовнішньополітичний фокус змінився з пошуку союзників на пошук інвесторів. Німеччина є одним із найбільших інвесторів в українську економіку. На сьогоднішній день перспективні ринки світу змагаються за німецьких інвесторів. Українська держава теж поклала надії, що якщо відбудеться вступ до ЄС, то інвестиції німецьких компаній моли бути ще більше вигідними. Поквитатись було б легко, адже якщо Україна вийшла на європейський ринок, то для німецьких інвесторів це були б більші перспективи. В нашій країні багато кваліфікованої дешевої робочої сили, а також велику роль грає географічна близькість. Але враховуючи поточне погіршення економічної ситуації, а разом з тим і зростання міжнародної напруженості для України, приплив інвестицій є надзвичайно важливим, що могло б вплинути на сталий розвиток держави в цілому. Проте Україна ще не стала магнітом для важливих бізнес-проектів, насамперед через внутрішню нестабільність. Серед інших перешкод, про які часто згадують представники бізнесу, найбільшою є корупція [3].

Проте, незважаючи на всі труднощі, німецькі компанії, які були присутні ще до початку кризи, що пов'язана з коронавірусною інфекцією в Україні, в основному дивились позитивно на подальші події і мали певні інвестиційні плани. Торгівельна палата АНК Ukraine у 2018 р. оцінила можливий інвестиційний обсяг німецьких компаній в Україну на наступні 10 років у 25 мільярдів доларів. У 2017 р. обсяг склав 7,8 млрд дол., у 2018-2019 рр. – 8,5 і 8,6 млрд дол. відповідно, а за 11 місяців 2020 р., незважаючи на пандемію, досяг 6,7 млрд дол. Але незважаючи на різні перешкоди і пандемію COVID-19 німецько-українська співпраця в галузі економіки і надалі залишається перспективною [12; 1].

На сучасному етапі, енергетичне питання викликає занепокоєння в політичних та аналітичних аспектах України та ФРН. Більшості українців здається, що німці стали на антиукраїнську позицію з огляду на угоду Німеччини та США щодо «Північного потоку-2». Німеччина досі є прихильником того, щоб побудувати другий підводний газопровід від Російської Федерації через Балтійське море. Проте вплив цієї події на українсько-німецькі відносини не варто так різко переоцінювати з певних причин.

Невідомо, чи буде газопровід функціонувати так, як заплановано Росією. Також невідомо, наскільки сильно може відігравати геополітичну роль для Росії цей трубопровід, адже Захід досить негативно ставиться до проекту «Північний потік-2», тому проект може стати обмеженим. Через скептичне ставлення певної частини європейських країн, функціонування «Північного потоку-2» остаточно не вирішене.

Проте цей проект буде занадто політизованим, якщо почне працювати в 2022 рр. Наслідком можуть бути наступні події: під сумнів можна поставити необдуману політику Німеччини щодо Росії, після того як Російська Федерація розпочала військові дії у 2014 р. проти України після будівництва першого газопроводу «Північний потік», що можливо було однією з передумов агресії. Західноєвропейські країни виступають проти цього проекту. Тому на тлі гучних суперечок щодо «Північного потоку-2» у Німеччини та ЄС тепер може не залишитися іншого вибору, окрім як скоротити постачання російських енергоносіїв до Балтійського моря у разі нового нападу Росії на Україну. Ризики такого сценарію для Газпрому вже можуть розглядатися або розглядатимуться в Росії. Тому вони можуть мати стримуючий вплив на Російську державу [3; 16].

Таким чином, роль Німеччини у всіх питаннях української кризи залишається дуже важливою для подальшого зовнішньополітичного розвитку країни та подолання проблем і загроз національній безпеці

України. Німеччина, як лідер Європейського Союзу, надає повну підтримку Україні на всіх етапах її євроінтеграційного шляху. Для України дипломатична підтримка Німеччини в ЄС є особливо важливою, враховуючи, що саме голос цієї країни в Європейському союзі є найвпливовішим. Німеччина є одним із найважливіших партнерів України. За останні роки результати зовнішньоекономічного співробітництва демонструють позитивну динаміку. У порівнянні з попереднім роком товарообіг збільшився на 4%, що свідчить про поживлення експорту (+7%) та імпорту (+3%) між Україною та Німеччиною. Незважаючи на те, що загальне сальдо зовнішньої торгівлі залишається від'ємним (-2747,7 млн дол.), Німеччина залишається однією з найважливіших і передових країн в експорті та імпорті нашої країни [10]. Проте слід зазначити, що негативна внутрішньополітична ситуація в Україні дещо стримувала українсько-німецьку співпрацю (і зовнішньоекономічну діяльність країни загалом). Хоча Німеччина відстоює інтереси України і активно працює над вирішенням конфлікту. Для подальшого розвитку цих відносин Уряд України має забезпечити ефективну відкриту економічну політику, перехід на європейські стандарти та подолання внутрішніх криз в країні.

Джерела та література

1. Вокс Україна. Економічні та політичні відносини між Україною та Німеччиною після Євромайдану. URL: <https://voxukraine.org/ekonomichni-ta-politichni-vidnosini-mizh-ukrayinoyu-ta-nimechchinoyu-pislya-eyromajdanu/> (дата звернення: 14.01.2022)
2. Гетьманчук А., Солодкий С. Як ситуативне партнерство перетворити на пріоритетне. *Дискусійна записка*. Київ, 2016. С. 33. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Aud_Ukr_Germ_01_40_ukr-1-1.pdf (дата звернення: 20.01.2022)
3. Гетьманчук А., Солодкий С., Стюарт С., Мельник Л. Пріоритети і очікування України та німеччини: Як зробити двосторонні відносини більш сталими. *Центр «Нова Європа» і Інститут європейської політики*. URL: chrome-extension://efaidnbmninnbpcjpcgclclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=http%3A%2F%2Fneweurope.org.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2020%2F06%2FGerman-Ukrainian_ukr-FINAL-15_06.pdf&clen=428184&chunk=true (дата звернення: 20.01.2022)
4. Гільченко О. Роль Німеччини в урегулюванні української кризи. *Маріупольський державний університет*. Маріуполь, 2016. С. 84-90. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/%20article/view/63/56> (дата звернення: 20.01.2022)
5. Договір між Україною та Федеративною Республікою Німеччина про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері економіки,

промисловості, науки і техніки від 10.06.1993 №33. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_010#Text (дата звернення: 11.01.2022)

6. Договірні-правова база відносин між Україною і ФРН. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/dogovirno-pravova-baza> (дата звернення: 11.01.2022)

7. Дяченко М. Головування Німеччини в ЄС : час реалізації амбітних задумів. Портал «Європейський простір». URL: <http://eu.prostir.ua/library/1766.html> (дата звернення: 18.01.2022)

8. Європейський Союз: Договірні-правова база відносин. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/pro-ukrayinu/mizhnarodna-spivprasya/evropejskij-soyuz> (дата звернення: 11.01.2022)

9. Кривонос Р. А. Німеччина у структурі європейської співпраці: монографія. Київ: *Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет»*. 2004. С. 73-75. (дата звернення: 14.01.2022)

10. Манаєнко І. М., Подвальна В. В. Тенденції торгівельно-економічної співпраці України та Німеччини. Інфраструктура ринку. Київ, 2017. С. 43-47. (дата звернення: 18.01.2022)

11. Мельничук О. В. Німецько-українське співробітництво у гуманітарній сфері (1990-і рр. – поч. XXI ст.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02. Луцьк, 2016. С. 54-55. (дата звернення: 18.01.2022)

12. Посольство України у Федеративній Республіці Німеччина. Торговельно-економічне співробітництво. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/torgovelnо-ekonomichne-spivrobotnictvo> (дата звернення: 11.01.2022)

13. Про основи відносин між Україною і Федеративною Республікою Німеччина. Спільна декларація від 15.07.2005 №26. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_012#Text (дата звернення: 11.01.2022)

14. Разумков центр. Хто і як інвестує в Україну. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iaк-investuie-v-ukrainu> (дата звернення: 18.01.2022)

15. Старостенко Г. В. Німецьке бачення нового європейського порядку та Україна у ньому. Науковий вісник дипломатичної академії України. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. Київ, 2002. № 7. С. 154-161. (дата звернення: 17.01.2022)

16. Український інститут майбутнього. Відносини Німеччини і України під завісу епохи Меркель. URL: <https://uifuture.org/reports/vidnosyny-nimechchynu-ta-ukrayinu-pid-zavisu-epohy-merkel/> (дата звернення: 14.01.2022)

17. ФРН – стабілізуючий чинник та рушійна сила у становленні і розвитку європейської демократичної України. URL: <http://bintel.com.ua/uk/article/frg-stabilizirujushhij-faktor-i-dvizhushhaja-sila-2/> (дата звернення: 11.01.2022)

УДК 327(477):4

Скурідіна Ю. О.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

У роботі виконаний аналіз українсько-європейських відносин у різних сферах співробітництва від 1990-х рр. до сучасного часу. Також висвітлений вплив російсько-української війни на співпрацю країни з ЄС. Розглянуті перспективи подальшого розвитку інтеграційних процесів.

Ключові слова: Україна, Європейський Союз, євроінтеграція, співробітництво, Російська Федерація.

Skuridina Y. O.
**COOPERATION BETWEEN UKRAINE
AND THE EUROPEAN UNION**

The analysis of Ukrainian-European relations in various spheres of cooperation from 1990 to the present is performed in the work. The impact of the Russian-Ukrainian war on the country's cooperation with the EU is also highlighted. Prospects for further development of integration processes are considered.

Key words: Ukraine, European Union, European integration, cooperation, Russian Federation.

Обрана проблема є актуальною з огляду на те, що відносини між Україною та Євросоюзом стрімко розвиваються. Після підписання Угоди про асоціацію країна намітила собі єдину та незворотну траєкторію руху. У зв'язку з цим постало питання щодо місця України в європейських інтеграційних процесах.

З огляду на інтенсивний перебіг змін, які відбуваються останні кілька років у європейській спільноті стає очевидно, що потрібна переоцінка ситуації. Дослідження теми євроінтеграції проводились багатьма українськими вченими, серед яких: А. Р. Голютяк, О. В. Май-

даник, Д. О. Путіліна, В. О. Кобрусєва, А. М. Цятковська. Вступ України в ЄС є особливо важливим явищем у зовнішній політиці, тому ця тема є актуальною для вивчення.

Метою статті є здійснення аналізу відносин між Україною та ЄС. Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- дослідити історію зародження євроінтеграційних ідей;
- проаналізувати сучасний стан відносин між Україною та Європейським Союзом;
- здійснити аналіз співпраці в сферах безпеки, культури, науки та транспорту;
- розглянути шляхи подолання проблем, що виявляються під час інтеграції;
- спрогнозувати наслідки остаточного вступу держави до ЄС.

Членство в Євросоюзі є важливим елементом зовнішньої політики України. Співпрацюючи з таким стратегічно вигідним партнером країна матиме змогу вирішити свої внутрішні проблеми, підняти рівень життя. Щодо зовнішньої політики – Україна мала б можливість зміцнити свої позиції та тим самим модернізувати економіку, вийти на світові ринки, залучити іноземні інвестиції та подолати технологічну відсталість.

Вступ України до Європейського союзу є центральною подією в політиці країни протягом восьми років. Особливо активно про це заговорили після підписання асоціації з Євросоюзом, завдяки якій значно пошвидшалися інтеграційні процеси між Україною та ЄС.

Процес вступу до Союзу можна умовно поділити на такі етапи:

- укладення угоди про партнерство і співробітництво;
- укладення угоди про вільну торгівлю;
- набуття статусу асоційованого члена;
- повне членство у співтоваристві [11].

Вперше про співпрацю між Україною та ЄС заговорили ще в 90-ті роки ХХ ст., після здобуття державою незалежності. Тоді союз почав покращувати відносини зі всіма країнами-учасницями колишнього Варшавського блоку. Багато з них пройшли процес інтеграції досить швидко та успішно. Таким чином в 2004 р. до Європейського союзу приєдналися: Польща, Чехія, Словаччина та інші країни. Стосовно України – в 1998 р. був підписаний договір про партнерство та співробітництво з ЄС [8].

За часів президентства В. Януковича ще в 2011 р. був розроблений план угоди про асоціацію між Україною та ЄС, включаючи поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі. Проте через внутрішні процеси в країні підписання цього договору було відтерміновано.

Остаточна угода була укладена 30 березня 2012 р. головами делегацій України та ЄС, а підписання самого договору було заплановане на наступний рік. Однак, цього не сталося, а уряд на чолі з В. Януковичем заявив що не готовий до підписання. Багато в чому це було пов'язане з іншим інтеграційним процесом, а саме – з Євразійським економічним союзом на чолі з Російською Федерацією, куди було вирішено переорієнтувати державу, пояснюючи це тісними економічними зв'язками з сусідньою країною та вигідними умовами вступу. Населення України не сприйняло такого політичного курсу та відповіло масовими протестами, що пізніше були названі Революцією Гідності. Колишній президент був вимушений терміново залишити країну, а асоціація з ЄС нарешті була підписана. Політичну частину договору підписав А. Яценюк, економічну – П. Порошенко.

З 2014 р. був намічений активний політичний курс, спрямований на вступ України до Євросоюзу, що стало головною зовнішньополітичною ціллю держави. Під час президентства П. Порошенка відносини продовжували покращуватися. Вдалося досягти підписання безвізового режиму між Україною та ЄС, що стало апогеєм відносин між цими двома політичними суб'єктами. На сучасному етапі президент В. Зеленський продовжує політику євроінтеграції. Він активно веде перемовини з представниками союзу.

Не дивлячись на величезне прагнення стати частиною ЄС, найголовнішою перешкодою є внутрішні труднощі. Уряд України досить сконцентрований на проведенні реформ, передбачених Копенгагенськими критеріями. Вони є головними чинниками для вступу в ЄС [3].

Окрім внутрішніх факторів тиск на ситуацію чинять зовнішні чинники, а саме незадоволення інших політичних суб'єктів українською євроінтеграцією. Такою країною виступає Російська Федерація. Вона є головним противником вступу України до ЄС. Також Росія негативно ставиться до будь-яких відносин з країнами Заходу. Вона традиційно вважає Україну своєю сферою впливу і те, що український імпорт перебазується в Європу зовсім не влаштовує країну-сусідку.

Як вже зазначалося раніше, ще за часів президентства В. Януковича, Росія розглядала Україну як партнера в Євразійському Економічному Союзі, що означало інтеграцію між країнами в економічному плані. Це б повністю відкрило український ринок для Росії, та дозволило б здійснювати величезний вплив на країну. Проте склалося так, що Україна не дивлячись на всі перешкоди та складнощі обрала для себе інший, протилежний шлях.

Порівнюючи економічні стосунки можна простежити, що в 2014 р. відсоток експорту з Росією складав 18%, а імпорту 23%. Станом на 2020 р. ситуація докорінно змінилася. Експорт склав всього 5,5%, а імпорт – 8,5%. Як бачимо, за 6 років інтенсивність економічних зв'язків між країнами зменшилась фактично в три рази та досі продовжує падати [1].

Значний вплив на погіршення українсько-російських економічних відносин спричинила війна на сході України. Євросоюз активно підтримує українську сторону в фінансовому плані, надаючи державі позики. Основним органом, завдяки якому здійснюється допомога є європейський інструмент сусідства та партнерства, який розроблений для країн-учасниць Європейської політики сусідства. До них входять: Алжир, Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Єгипет, Грузія, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Республіка Молдова, Марокко, Окупована Палестинська територія, Сирія, Туніс та Україна [2].

Також підтримка здійснювалась завдяки Стратегічній програмі допомоги Україні, розробленій на період 2018-2020 рр. Ця програма містила в собі 4 сектори, які були націлені на підтримку держави та покращення її внутрішнього становища.

Окрім цих програм Європейський Союз не відмовляє в фінансуванні сфер, які понесли збитки у зв'язку з пандемією COVID-19 та виділяє кошти для людей, що постраждали від Російської агресії. Загалом, починаючи від 2014 р. Україна отримала понад 2 683 млн євро [4].

Однією з найбільш відомих програм ЄС, створених для надання допомоги країнам колишнього Радянського Союзу є програма технічної допомоги TACIS. До країн, які увійшли до цієї ініціативи, належать Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Казахстан, Туркменістан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Узбекистан та Україна.

Основна увага була зосереджена на стабілізацію економіки вище перелічених держав після важкого періоду розпаду, підтримку правових та адміністративних реформ, фінансування програм, спрямованих на захист навколишнього довкілля, забезпечення ядерної безпеки [11].

У 1996-1999-их рр. основне співробітництво велося навколо наступних сфер:

- інституційні реформи і розвиток;
- економічні реформи і розвиток приватного сектора;
- енергетика та навколишнє середовище [11].

Протягом наступних трьох років робота програми TACIS стосувалася:

- інституційних, правових і адміністративних реформ;
- надання підтримки у здійсненні економічних реформ і розвитку приватного сектора;
- розв’язання проблем, пов’язаних з соціальними наслідками перехідного періоду [11].

До 2006 р. програма TACIS була головною серед інструментів співпраці між Україною та ЄС. У цей період часу партнери зосередились на переході до ринкової економіки, чого вдалося досягти в 2005 р. [10].

У 2008 р. Польщею та Швецією була висунута ініціатива створити формат, який буде націлений на залучення нових держав для вступу в ЄС. Туди увійшли Білорусь, Молдова, Україна, Грузія, Азербайджан та Вірменія.

Відносини з Україною було взято як орієнтир для подальшого розвитку партнерства зі східними сусідами на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції. Основною метою проекту було підняти рівень взаємовідносин держав з ЄС до того, що вже мала Україна [12].

Станом на 2022 р. в партнерстві залишилися Україна, Грузія та Молдова, які досі прагнуть приєднатися до ЄС. Всі вони мають Угоду про асоціацію та безвізовий режим [12].

Україна та ЄС співпрацюють у сферах боротьби з тероризмом, хабарництвом, контрабандою та іншими правопорушеннями. Боротьба з вище переліченими проблемами є обов’язком держави, який передбачений в Угоді про асоціацію.

У виконанні цих обов’язків Україні допомагають Європейські правоохоронні органи: Європейське поліцейське відомство (Європол) та Європейська організація з питань юстиції (Євроюст).

Європол передбачає співпрацю між державами учасницями ЄС у боротьбі зі злочинами. Це координуючий орган, який керує діями поліції країн-учасниць ЄС задля підвищення ефективності боротьби з міжнародною злочинністю. Угода про стратегічну співпрацю між Україною та Європолом була підписана 4 грудня 2009 р. Згодом її було замінено Угодою про оперативне та стратегічне співробітництво 2016 р. Наслідком співпраці було викриття багатьох міжнародних злочинів та підвищення кваліфікації працівників державних правоохоронних органів.

Організація Євроюст була створена з метою удосконалення роботи судових органів країн ЄС. Угода про співпрацю України з

Євроюстом була підписана 27 червня 2016 р. Основна ціль цієї угоди – допомога державі в боротьбі з тяжкими злочинами.

Результати співпраці України з ЄС у сфері безпеки є досить успішними. Країна активно бере участь в операціях, націлених на боротьбу зі злочинністю, а рівень злочинів в самій державі, починаючи з 2009 р. різко впав [6].

Відповідно до Угоди про асоціацію, основним органом координації між Україною та ЄС є саміти, які забезпечують контроль за виконанням умов Угоди про асоціацію. Окрім цього, на засіданнях сторони мають змогу обговорювати та узгоджувати питання стосовно положень договору або його виконання.

Наприклад, на саміті 2021 р. була підписана Угода про спільний авіаційний простір, що забезпечило поглиблення співпраці у сфері повітряного сполучення між Україною та державами союзу [8]. Також, на цій зустрічі була укладена угода стосовно атомної енергії, яка діятиме до 2025 р. Згідно документу буде забезпечена співпраця в науково-технічній сфері [13]. Очікувано, що наслідком цієї кооперації буде ріст України в сфері ядерної енергетики, що прискорить її розвиток як впливової держави на європейському просторі.

Щодо культурної сфери – було підписано Угоду про участь України в програмі «Креативна Європа», що означає розвиток національних здобутків держави, її історичних цінностей [8].

Саміти проходять раз на рік. Кожен з них – каталізатор входження України до країни ЄС [8].

Україна знаходиться на середині свого шляху. Вона ще не є частиною ЄС та виступає асоційованим членом партнерства. Для того, щоб повністю увійти до складу країн союзу влада повинна провести цілу низку реформ в політичній та економічній сферах. Зокрема правління повинне бути демократичним, також має бути встановлене верховенство права, потужна ринкова економіка та підвищення рівня прав людини [9].

Зі вступом до Євросоюзу для України відкриється широкий спектр нових можливостей:

- рівень життя зросте у відповідності до європейських стандартів;
- розвиток економіки, розширення ринків через збільшення експортної продукції. У зв'язку зі зростанням обсягів виробництва з'являться нові робочі місця. Це дозволить побороти безробіття в державі;
- одна з основних вимог для вступу в ЄС – відсутність корупції. Україні доведеться прикласти величезних зусиль для усунення цієї проблеми. Щоб виконати цю вимогу в державі створюються нові антикорупційні органи;

– інтеграція до Європейського Союзу також зумовить реформацію освітньої сфери в Україні, адже завдяки вступу до ЄС навчальні заклади відповідатимуть європейським стандартам, а українські студенти та учні зможуть без проблем здобувати освіту в будь-якій країні, яка є членом Євросоюзу;

– зросте рівень захисту прав людини [7].

Співпрацю України з Європейським Союзом можна назвати вигідною для обох сторін. Україна отримує підтримку у розвитку різних сфер та галузей, натомість ЄС розширює власну сферу впливу. Дотримуючись положень Угоди про асоціацію та виконавши всі Копенгагенські критерії, ми матимемо змогу стати повноцінною державою-учасницею союзу, але далі країну чекає довгий шлях до повного вступу до Співтовариства.

Джерела та література

1. EU-Ukraine relations – factsheet. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/29685/node/29685_uk (дата звернення: 03.02.2022; 06.02.2022)

2. Ukraine-EU relations. URL: <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/european-integration/eu-ukraine-relations> (дата звернення: 04.02.2022)

3. Відносини між Європейським Союзом та Україною. URL: <http://www.kr-admin.gov.ua/start.php?q=Eurounion/Ua/relations.html> (дата звернення: 08.02.2022)

4. Голотяк А. Р. Перспективи вступу України до Євросоюзу. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/4850/Golotyak%20AR.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 08.02.2022; 09.02.2022)

5. Допомога ЄС Україні. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/politika-yes-shchodo-ukrayini/dopomoga-yes-ukrayini> (дата звернення: 05.02.2022; 09.02.2022)

6. Кобрусєва В. О. Особливості інтеграції України до ЄС. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5116/Kobrusseva%20VO.pdf?sequence=1> (дата звернення: 05.02.2022)

7. Майданик О. В. Співпраця України та ЄС: сучасний стан та перспективи. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10706/Maydanyk_Spivpratsya_Ukrayiny_ta_Yes.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 06.02.2022; 07.02.2022)

8. Навіщо Україні Євросоюз? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24409977.html> (дата звернення: 05.02.2022)

9. Путіліна Д. О. Тенденції торгівельно-економічної співпраці України та ЄС. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/04.pdf (дата звернення: 07.02.2022)

10. Сіренко К. Ю. Євроінтеграційна політика України: позитивні та негативні аспекти. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_3_2018ua/18.pdf (дата звернення: 08.02.2022)

11. У межах 23-го Саміту Україна – ЄС підписано низку документів, зокрема Угоду про Спільний авіаційний простір. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-mezhah-23-go-samitu-ukrayina-yes-pidpisano-nizku-dokumenti-71033> (дата звернення: 07.02.2022)

12. Цятковська А. М. Євроінтеграційна стратегія України: генеза та особливості. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/186009/185889> (дата звернення: 06.02.2022)

13. Як Україна співпрацює з Європолем та Євроюстом. URL: <https://yur-gazeta.P> (дата звернення: 09.02.2022)

УДК 327

Фоменюк Д. В.,
студентка 4 курсу НаУОА
Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ВИХОДУ Д. ТРАМПА З ІРАНСЬКОЇ ЯДЕРНОЇ УГОДИ

У статті досліджується проблема виходу США з іранської ядерної угоди. Проаналізовано причини та наслідки рішення Д. Трампа для США та міжнародної спільноти. Визначено перспективи налагодження американо-іранських відносин та підписання нової угоди.

Ключові слова: США, Іран, Спільний всеосяжний план дій, ядерна програма.

Fomeniuk D. V.

REASONS AND CONSEQUENCES OF D. TRUMP'S WITHDRAWAL FROM THE IRANIAN NUCLEAR AGREEMENT

The article examines the problem of the US withdrawal from the Iranian nuclear deal. The reasons and consequences of Trump's decision for the United States and the international community are analyzed. Prospects for improving US-Iranian relations and the signing of a new agreement between the parties have been identified.

Key words: the USA, Iran, Joint Comprehensive Plan of Action, nuclear program.

США – провідна держава світу, яка має вплив на міжнародні процеси. Близький Схід завжди знаходився в полі зору американського уряду, а іранська проблема є визначальним фактором діяльності Вашингтону в регіоні. Мова йде не лише про ядерну проблему, але й про дестабілізуючу діяльність іранського режиму на Близькому Сході загалом, зокрема його вплив на конфлікти, підтримку терористичних угруповань та підривну діяльність, яка направлена на вигнання Сполучених Штатів з регіону. Ядерну проблему здавалося

було врегульовано з підписанням Спільного всеосяжного плану дій адміністрацією Б. Обама в 2015 р., однак рішення Д. Трампа про вихід з угоди знову винесло ядерне питання на порядок денний. Аналіз причин та наслідків виходу США з ядерної угоди є важливим в контексті дослідження американо-іранських відносин та їх загострення, а також дає змогу спрогнозувати можливість вирішення іранської проблеми та підписання нової угоди між сторонами.

Іранська ядерна проблема широко досліджується як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. М. Дем'яненко [9] у своїй праці дослідив рішення Д. Трампа про вихід з ядерної угоди загалом, а також спрогнозував можливі наслідки цього рішення на міжнародну спільноту. Е. Браннер [3] проаналізував ключові моменти Спільного всеосяжного плану дій; З. Бошамп [1] зосередив свою увагу на дослідженні причин виходу Д. Трампа з угоди; Т. Генюль [4] визначила наслідки виходу США з угоди для американських партнерів.

Метою статті є дослідження та аналіз рішення Д. Трампа про вихід Сполучених Штатів Америки зі Спільного всеосяжного плану дій.

Завдання: 1) визначити та проаналізувати причини виходу Сполучених Штатів Америки з іранської ядерної угоди;

2) з'ясувати наслідки рішення Д. Трампа для США та міжнародної спільноти;

3) визначити перспективи налагодження відносин та відновлення участі США в Спільному всеосяжному плані дій або ж підписання нової угоди.

Зі вступом Д. Трампа на пост президента Сполучених Штатів Америки спостерігаються значні зміни в зовнішньополітичній діяльності Вашингтону на Близькому Сході. В Стратегії національної безпеки США, яка була прийнята в 2017 р. [5], було чітко прописано, що Іран становить основну загрозу для безпеки США, а також є причиною нестабільності в регіоні. Однак, Д. Трамп вирішив взяти дещо інший курс щодо Ірану. Нагадаємо, що його попередник Б. Обама був зосереджений на підписанні Спільного всеосяжного плану дій, головною метою якого стало обмеження іранської ядерної програми. Угода була підписана в 2015 р. і вважалась одним із найуспішніших проєктів адміністрації Б. Обама.

Під час своєї президентської кампанії Д. Трамп назвав ядерну угоду «найгіршою у світі» та «угодою, яку ніколи не потрібно було укладати» [9]. Тому вже в травні 2018 р. Вашингтон заявив про вихід США зі Спільного всеосяжного плану дій. Водночас було заявлено про відновлення економічних санкцій. Попередня адміністрація

Б. Обама зняла санкції з Ірану в обмін на послаблення іранським режимом своєї ядерної діяльності. Своє рішення Д. Трамп обґрунтував тим, що «гнила» структура ядерної угоди не заважає Ірану працювати над своєю ядерною програмою, зокрема над виробництвом ядерної бомби [9].

Варто зазначити, що Спільний всеосяжний план дій містив в собі такі пункти:

- Іран повинен був скоротити загальну кількість центрифуг, які використовувалися задля збагачення урану, який, в свою чергу, необхідний для вироблення ядерної енергії [3];

- Іран мав скоротити запаси урану з 10 000 кг до 300 кг протягом 15 років [3];

- Ірану заборонялося працювати на заводі в Араку, який використовувався для виробництва плутонію (який може служити паливом для ядерної бомби) [1];

- Іран був зобов'язаний надавати дозвіл МАГАТЕ інспектувати всі свої об'єкти, пов'язані з ядерною програмою [3].

Д. Трамп неодноразово заявляв про те, що іранський режим не дотримувався своїх зобов'язань [1], однак доказів стосовно таких тверджень не було надано. Навпаки, МАГАТЕ в 2018 р. заявило про те, що іранський уряд повністю дотримується норм угоди [9]. За словами адміністрації Д. Трампа, недоліками угоди були її «непостійність», тобто те, що обмеження щодо ядерної програми відповідно до угоди мають послабитися через 10 років, тобто вже в 2025 р. Другим недоліком виступило те, що угода не охопила інших проблемних питань, наприклад, розробку Іраном балістичних ракет та підтримку ним терористичних організацій на Близькому Сході [1].

Президент Франції, Е. Макрон, закликав Д. Трампа спробувати розпочати нові переговори щодо питань, які не влаштовували Сполучені Штати, залишаючись тим часом в угоді. Однак, адміністрація Д. Трампа відкинула такий підхід, вважаючи, що краще повністю вийти з угоди [1]. Колишня канцлерка Німеччини А. Меркель заявила, що угода не є ідеальною, однак за даними МАГАТЕ вона є дієвою і виходити з неї було нелогічно з боку США, і буде також нелогічно з боку інших членів [9].

Варто зазначити, що саме кадрові перестановки Д. Трампа зробили таке рішення неминучим. Він звільнив держсекретаря Р. Тіллерсона і радника з питань національної безпеки Х. Р. Максмастера, які вважали, що Сполучені Штати повинні залишитися в угоді. Д. Трамп замінив їх відповідно М. Помпео та Дж. Болтоном, які завжди виступали проти угоди [1].

Відразу після такого рішення Д. Трамп експерти заявили, що вихід з угоди може перешкодити майбутній угоді з Північною Кореєю. Вони почали стверджувати, що якщо Д. Трамп вийшов з угоди, яку Іран повністю дотримувався, то це може змусити Північну Корею побоюватися укладати подібну угоду зі Сполученими Штатами. Однак, незважаючи на такі заяви, Д. Трамп в одному зі своїх звернень сказав: «Плани будуються, стосунки будуються, і, сподіваюся, угода відбудеться» [2]. Проте, як відомо жодної такої угоди укладено так і не було.

Президент Туреччини Р. Ердоган заявив, що рішення Д. Трампа не лише підірвало відносини США з Іраном та зашкодило іншим учасникам угоди, але й також іншим країнами, зокрема і Туреччині [4]. За останні десятиліття Туреччина розвивала тісні торговельні та енергетичні зв'язки з Іраном, тому стала сильно залежати від поставок нафти та природного газу з Ірану. Відтак рішення Д. Трампа поставило країну в скрутне становище. Економічні санкції, за словами турецького лідера, призвели до того, що впав турецький експорт до Ірану, а також багато турецьких банків припинили обробку платежів від іранських клієнтів. За словами, Р. Ердогана, якщо Іран вирішить відновити ядерну програму та створити ядерну зброю, то Туреччина та інші країни в регіоні стикнуться з ще більшим викликом. Гонка озброєнь може спонукати Саудівську Аравію та Єгипет розробити власний ядерний потенціал [4]. Саме тому рішення колишнього американського президента було дуже сумнівним та викликало занепокоєння у багатьох міжнародних акторів.

Однак, вихід США з угоди не означав, що її дія негайно припиняється, адже іншими учасниками угоди є також такі країни, як Росія, Німеччина, Франція, Великобританія та Китай, які не робили жодних заяв про вихід з угоди. Колишній президент Ірану, Х. Рухані, заявив, що якщо решта учасників угоди не накладатимуть санкцій на Іран (що було однією з умов Спільного всеосяжного плану дій), то іранський уряд продовжить дотримуватися зобов'язань, які на нього наклали угода [1]. Навряд чи ці країни наважаться відновити санкційний режим, адже вони вважають, що угода є невід'ємною складовою міжнародної безпеки.

З однієї сторони, Ірану було б справді важко створити ядерну зброю, не будучи виявленими. Однак, погодившись на такі обмеження, іранський режим отримав значні фінансові вигоди від послаблення санкцій, які становлять мільярди доларів. Тому не дивно, що вихід США з угоди та відновлення санкцій призвели до сповільнення економіки Ірану та гіперінфляції. Тегеран стикнувся із трудно-

щами пошуків торговельних партнерів, адже інші країни, зокрема європейські, бояться мати справу з ним, щоб не потрапити під санкції США. Іранський режим також скоротив свої виплати Хезболлі, що зменшило можливість терористичного угруповання воювати від імені президента Сирії Б. аль-Асада, загрожувати безпеці Ізраїлю та планувати терористичні операції на Заході [8]. Сполучені Штати навіть розглядали накладання санкцій на закупівлі іранської нафтохімічної продукції, яка є другою за величиною експортною галуззю Ірану. Режим також міг постраждати, якби потрапив до чорного списку Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей, що унеможливило б глобальну банківську діяльність Ірану [8].

Як наслідок виходу США з угоди, в травні 2019 р. іранський уряд почав відходити від норм ядерної угоди, сподіваючись таким чином натиснути на європейські країни, щоб ті допомогли Ірану послабити санкції з боку Сполучених Штатів. У відповідь на такі дії, Д. Трамп наклав санкції на металургійний та гірничодобувний сектори Ірану. У вересні того ж року МАГАТЕ повідомило про те, що Іран розпочав використовувати передові центрифуги задля збагачення урану [7]. Згодом іранський режим заявив, що його збагачення урану збільшилося в десять разів, і що було розроблено дві нові передові центрифуги [7]. В листопаді 2020 р. було опубліковано доповідь, підготовлену міжнародними інспекторами, в якій було заявлено, що запаси урану в Ірані досягли 2442,9 кг, що може бути достатньо для виготовлення трьох бомб [6].

Тому, можна стверджувати, що вихід Сполучених Штатів Америки зі Спільного всеосяжного плану дій не мав жодних позитивних наслідків ані для Вашингтону, ані відповідно для Тегерану. Рішення Д. Трампа підірвало позиції США на міжнародній арені, а також довіру до американського уряду його партнерів. Іран в свою чергу зазнав економічних втрат, зокрема через відновлені санкції. Підхід Д. Трампа базувався на помилковому припущенні, що Іран не відповідатиме на санкції з боку США розширенням своєї ядерної діяльності. Однак, вже в середині 2019 р. іранський режим почав порушувати свої зобов'язання щодо ядерної угоди, зрозумівши, що через політику «максимального тиску» країна не отримає жодних економічних дивідендів. Друге помилкове припущення полягало в тому, що зростання економічних витрат призведе до того, що Тегеран піде на поступки, або ж принаймні він призупинить свою дестабілізуючу діяльність в регіоні. Натомість Іран збільшив свій регіональний військовий статус, посиливши водночас напругу з Вашингтоном та його партнерами, а також почав зближення з Китаєм та Росією, які

мають власні інтереси в регіоні та не є великими прихильниками політики Сполучених Штатів.

Рішення адміністрації Д. Трампа про вихід з ядерної угоди стало одним із чинником загострення американо-іранських відносин. Дж. Байдену варто діяти обережно та приймати більш зважені рішення задля того, щоб не лише вирішити іранську проблему, але й врегулювати ситуацію на Близькому Сході загалом. Вашингтону потрібно думати про підписання більш ширшої угоди з Іраном, яка охоплюватиме широкий спектр проблем, а не лише ядерне питання.

Джерела та література

1. Beauchamp Z. Trump's withdrawal from the Iran nuclear deal, explained. 2018. *VOX*. URL: <https://www.vox.com/world/2018/5/8/17328520/iran-nuclear-deal-trump-withdraw> (дата звернення: 20.02.2022)

2. Bort B. The 3 biggest consequences of Trump pulling out of the Iran deal. *RollingStone*. 2018. URL: <https://www.rollingstone.com/politics/politics-news/the-3-biggest-consequences-of-trump-pulling-out-of-the-iran-deal-627826/> (дата звернення: 20.02.2022)

3. Bradner E. What's in the Iran nuclear deal? 7 key points. *CNN*. 2015. URL: <https://edition.cnn.com/2015/04/02/politics/iran-nuclear-deal-main-points-of-agreement/> (дата звернення: 20.02.2022)

4. Gönül T. Special briefing: The far-reaching impacts of Trump's withdrawal from the Iran nuclear deal. *MEI*. 2018. URL: <https://www.mei.edu/publications/special-briefing-far-reaching-impacts-trumps-withdrawal-iran-nuclear-deal> (дата звернення: 20.02.2022)

5. National Security Strategy of the United States of America. 2017. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (дата звернення: 20.02.2022)

6. The development of Iran's uranium stockpile. *Statista*. 2020. URL: <https://www.statista.com/chart/23528/irans-stockpile-of-low-enriched-uranium/> (дата звернення: 20.02.2022)

7. Timeline: Troubled Iran nuclear deal since Trump walkout. *France 24*. 2021. URL: <https://www.france24.com/en/live-news/20211129-timeline-troubled-iran-nuclear-deal-since-trump-walkout> (дата звернення: 20.02.2022)

8. Trump's withdrawal from the Iran nuclear deal has been vindicated. *THINK*. 2019. URL: <https://www.nbcnews.com/think/opinion/trump-s-withdrawal-iran-nuclear-deal-has-been-vindicated-ncna1003091> (дата звернення: 20.02.2022)

9. Дем'яненко М. Рішення про вихід США з ядерної угоди з Іраном: чого чекати? *Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ*. 2018. http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3594:rishennyia-pro-vikhid-ssha-z-yadernoji-ugodi-z-iranom-chogo-chekati-2&catid=64&Itemid=376 (дата звернення: 20.02.2022)

УДК 327:339.9(477)(4 ЄС)

Хацьор Д. Р.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НАТО В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

У статті розглянуто відносини між Україною та НАТО в умовах російсько-українського конфлікту. Досліджено основні передумови виникнення конфлікту між Україною та Росією та особливості гібридної війни між країнами. Проаналізовано підтримку НАТО в період ведення бойових дій на Сході України та визначено її роль у підтримці українського суверенітету. В підсумку було проаналізовано відносини між Україною та НАТО в сучасних геополітичних умовах та визначено основні результати цієї співпраці.

Ключові слова: НАТО, гібридна війна, анексія Криму, мінські домовленості, російсько-український конфлікт.

Khatsor D. R.

RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND NATO IN THE RUSSIAN-UKRAINIAN CONFLICT

This article examined the relationship between Ukraine and NATO in the context of the Russian-Ukrainian conflict. We studied the main preconditions for the conflict between Ukraine and Russia and the beginning of a hybrid war between countries. Next, NATO support during the period of hostilities in the East of Ukraine was studied and its role in supporting Ukrainian rights and freedoms was determined. As a result, relations between Ukraine and NATO were analyzed in the current geopolitical conditions and the main results of the cooperation that had been achieved were identified.

Keywords: NATO, hybrid war, annexation of Crimea, Minsk agreements, Russian-Ukrainian conflict.

НАТО та Україна поглибили свою співпрацю з моменту встановлення контактів у перші дні української незалежності. Україна є єдиним партнером НАТО, який брав активну участь у всіх операціях та місіях під керівництвом Альянсу. На сьогоднішній день Україна стикається з серйозними проблемами, і НАТО пропонує політичну підтримку та допомогу країні у реформуванні, кращому забезпеченні її безпеки та зміцненні її демократичних інституцій. Саме з підтримки НАТО український уряд покладає великі надії на закінчення українсько-російського конфлікту та встановлення миру на території України.

Питання про роль НАТО в українсько-російському конфлікті були висвітлені багатьма зарубіжними та вітчизняними дослідниками, як-от: Габріела Бачинська, Клер Бігг [13], Ніл МакФаркуа, Майкл Р. Гордон [14], Стівен Пайфер і Джерард Тоал, Джон О'Лафлін, Крістін М. Бакке.

Метою дослідження є аналіз відносин між країною та НАТО в умовах російсько-українського конфлікту.

Серед основних завдань дослідження є:

- здійснити політико-історичний аналіз передумов українсько-російського конфлікту;
- визначити роль НАТО в гібридній війні України та Росії;
- проаналізувати відносини між Україною та НАТО в сучасних геополітичних умовах.

Взимку 2014 р. революційні події на Майдані в Києві привели до втечі президента України В. Януковича з країни. У той час коли українці займалися формуванням нового, демократичним шляхом обраного уряду, на території країни почали з'являтися загадкові «зелені чоловічки» – спочатку в Криму, а пізніше – і на сході України.

Для місцевих жителів і міжнародних спостерігачів походження «зелених чоловічків» було зовсім не загадковим: з першого погляду можна було розрізнити їх російську військову форму, на якій були відсутні знаки відмінності, специфічний російський акцент і вироблену в Росії зброю. Навіть після анексії Росією Кримського півострова в березні 2014 р. в результаті проведення незаконного сфальсифікованого референдуму, невизнаного міжнародними оглядачами, Кремль заперечував своє втручання в «українську кризу». Однак, через рік після анексії, російський президент В. Путін в своїй публічній заяві буквально хвалився тим, як російські війська успішно виконали «кримську операцію» [16].

Міжнародне співтовариство було стурбованим, що Росія порушила Будапештський меморандум, який гарантував Україні територію

ріальну цілісність, проте не об'єдналося з метою дати Росії належну відповідь. Крим, на цей час формально нібито включений до складу Російської Федерації, в перші ж дні окупації був зданий «зеленим чоловічкам». Завчасне планування Росією операції із захоплення Криму в поєднанні з проведенням цієї операції в той момент, коли перехідний український уряд намагався відновити порядок в Києві, поставили нову українську владу і міжнародне співтовариство перед dokonаним фактом.

На Донбасі, що знаходиться на сході України, «зелені чоловічки» з'явилися в образі місцевих «сепаратистів». У той час як Кремль і його медійні монстри стверджують, що безлади на Донбасі є громадянською війною, рука Росії була помітна з самого початку. Так, наприклад, проголошений навесні 2014 р. президентом «Донецької Народної Республіки» А. Бородай насправді є російським політичним консультантом і постійно проживає в Москві, а його «Міністром оборони» був полковник ФСБ І. Гіркін, також відомий як Стрелков [12].

Купившись на свою власну пропаганду, Кремль повірив, що досить буде забезпечити відповідних лідерів, а також забезпечити їх грошима і зброєю, щоб на Донбасі спалахнуло повстання проти Києва. Але місцеве населення не виправдало надій: численні перехоплення розмов Гіркина-Стрелкова показали, що він просив Москву надсилати більше «добровольців» і підтримати повстання [12]. Той факт, що надіслані з Росії «добровольці» були рушійною силою в розпалюванні конфлікту, привів до деяких цікавих моментів. Наприклад, 7 квітня 2014 р., коли вони захопили оперний театр в центрі Харкова і оголосили про «звільнення» будівлі міськради [7].

Проте, спочатку операція Гіркина-Стрелкова була успішною, так як перехідний уряд в Києві повільно реагував на спалахи насильства на сході. Сили під керуванням Гіркина і інших рушили з Донецька і Луганська на захід, на Слов'янськ і Краматорськ. 25 травня 2014 р. в Україні відбулися президентські вибори з метою замінити перехідний уряд, який прийшов до влади після втечі президента В. Януковича. Демонструючи єдність, більшістю голосів українці обрали своїм президентом П. Порошенка. Напередодні президентських виборів підтримувані Кремлем «влади» Донецька і Луганська 11 травня провели свій власний і незаконний референдум, після якого вони оголосили незалежність Донецької і Луганської областей від України [18]. Кремль скористався референдумом, щоб посилити своє втручання в Україну: наприкінці весни чеченський батальйон

«Схід» був направлений в Україну і на російсько-українському кордоні були сконцентровані додаткові війська [13].

Новому уряду України, сформованому під керівництвом президента Порошенка, вдалося зібрати достатні військові сили, щоб відбити керований з Кремля напад на сході, і, починаючи з середини червня, відвоювати частину захоплених територій, включаючи Слов'янськ і Краматорськ. Москва відповіла на український контрнаступ відправкою на український фронт найбільш «просунутих» моделей артилерії, танків і зенітно-ракетних комплексів, в тому числі зенітно-ракетних комплексів «Бук», з одного з яких, в той час коли ця установка перебувала на території України, контрольованої російськими військами, 17 липня 2014 р. був помилково збитий Боїнг 777 Малайзійських Авіаліній.

Численні незалежні розслідування підтверджують причетність Росії до цієї трагедії [8]. Катастрофа Боїнгу 777 змусила західні засоби масової інформації і уряди серйозно поглянути на російське військове втручання в розпалювання війни на сході України. У відповідь на трагедію з Боїнгом західне співтовариство наклало на Росію економічні санкції. Хоча ці санкції мали істотний вплив на російську економіку, вони не зупинили продовження Росією поставок військ і зброї в східну Україну. Проте, поставка все більш сучасних видів озброєння не змогла перешкодити проведенню українського контрнаступу в липні і на початку серпня 2014 р. Також не зупинив наступ Києва і вогонь сучасної артилерії з російської території по українській. До середини серпня Київ був близький до того, щоб оточити московські анклав в Донецькій і Луганській областях. З цієї причини Кремль прийняв рішення послати на Донбас приблизно чотири тисячі військовослужбовців діючої російської армії [14]. Протягом двох тижнів запеклих боїв російська армія завдала тяжкої поразки українським військам і змусила їх до відступу.

Ця різка ескалація з боку Росії стала причиною прийняття додаткових секторальних санкцій з боку Європейського Союзу (ЄС) і дала поштовх до проведення Мінських переговорів, що призвели до припинення вогню 5 вересня 2014 р. Угода про припинення вогню була підписана представниками українського і російського урядів, лідерами сепаратистів і представником Організації з Безпеки та Співробітництва в Європі (ОБСЄ) [5]. Незважаючи на припинення вогню, Кремль продовжував посилати важке озброєння на схід України.

На саміті в Уельсі 4-5 вересня 2014 р. глави держав та урядів країн НАТО зустрілися з президентом України П. Порошенком, висловивши підтримку суверенітету та територіальної цілісності України

в межах її міжнародно визнаних кордонів. Вони ухвалили рішучу спільну заяву, яка засуджує незаконну та нелегітимну анексію Криму Росією та її навмисну дестабілізацію східної України [10].

Це спільне послання було підкріплене на наступних зустрічах міністрів закордонних справ країн НАТО в грудні 2014 р. і травні 2015 р. Вони закликали Росію припинити політичну, військову та фінансову підтримку бойовиків, вивести свої сили та військову техніку з території України та вздовж українського кордону і повністю підтримати політичне вирішення конфлікту [10].

Союзники продовжують зміцнювати співпрацю з Україною, оскільки вона проводить глибокі та всеосяжні реформи, у тому числі у рамках своєї Річної національної програми (ДНП). Міністри закордонних справ країн НАТО на зустрічі 13 травня 2015 р. вітали кроки, вжиті Україною для просування ключових конституційних реформ та примирення. Вони закликали український уряд продовжувати та прискорювати зусилля щодо проведення реформ [11].

У відповідь на конфлікт НАТО також значно активізувало свою практичну допомогу Україні. Негайні дії допомагають Україні впоратися з поточним конфліктом, а довгострокові заходи нарощують потенціал, розвивають можливості та сприяють глибокій реформі збройних сил та сектору безпеки.

На саміті в Уельсі союзники домовилися вжити ряду конкретних заходів, включаючи створення цільових фондів, щоб допомогти Україні зміцнити свою здатність захищати себе. Цільові фонди надають підтримку в галузі логістики та стандартизації; Командування, управління, зв'язок та комп'ютери; Кіберзахист; Управління військовою кар'єрою; Медична реабілітація. Ведеться велика робота з реалізації перших проектів Трастових фондів [11].

НАТО активно допомагає Україні зміцнювати її інститути та реформувати її сектор безпеки та оборони. Українські сили продовжують покращувати свої можливості для роботи зі збройними силами НАТО, беручи участь в Ініціативі щодо взаємодії партнерства.

НАТО та Україна також співпрацюють, щоб краще реагувати на громадянські надзвичайні ситуації. У 2014 р. Україна стала найбільшим отримувачем грантів НАТО на наукову співпрацю (Програма НАТО «Наука заради миру та безпеки»). НАТО також допомагало координувати гуманітарну та медичну допомогу внутрішньо переміщеним особам. У вересні 2015 р. в Україні в рамках програми «Партнерство заради миру» відбудуться цивільні навчання з надзвичайного стану. Наразі здійснюється флагманський проект програми

НАТО «Наука заради миру та безпеки» з підтримки гуманітарного розмінування в Україні [1].

З 2014 р. український уряд надає пріоритет тіснішій інтеграції з НАТО. У 2019 р. нова конституційна поправка оголосила уряд відповідальним за реалізацію стратегічного курсу України на членство в НАТО. Перша закордонна поїздка Зеленського як президента була до Брюсселя, де він підтвердив «стратегічний курс України на досягнення повноправного членства в НАТО [4].

Україна має тісні відносини з НАТО, яка вважає відносини між НАТО та Україною «одним із найістотніших партнерських відносин НАТО». [17] У 1994 р. Україна стала першою пострадянською державою (після країн Балтії), яка приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру». Комісія НАТО-Україна була створена у 1997 р. За экс-президента В. Януковича Україна набула позаблокового статусу, відмовившись від прагнення до членства в НАТО. Після вторгнення Росії у 2014 р. український парламент відмовився від цього позаблокового статусу.

У 2016 р. НАТО затвердило Комплексний пакет допомоги (САР) для України «для проведення реформ у сфері безпеки та оборони відповідно до стандартів НАТО». САР включає кілька проектів трастового фонду «для підтримки розвитку потенціалу та сталого нарощування потенціалу в ключових галузях» [6]. У червні 2020 р. Україна стала одним із партнерів НАТО з розширеними можливостями, статус співпраці наразі надано шести найближчим стратегічним партнерам НАТО [15]. Члени НАТО проводять навчання та спільні навчання з українськими збройними силами у багатонаціональних рамках.

Україна підтримує миротворчі та морські операції НАТО. Українські сили вже давно роблять свій внесок у Сили для Косова під керівництвом НАТО. Україна зробила свій внесок у Міжнародні сили сприяння безпеці та подальшу місію «Рішуча підтримка» в Афганістані, морську місію контртерористичної операції «Активні зусилля» та антипіратську операцію «Океанський щит». Крім того, Україна підтримала морську операцію НАТО «Sea Guardian». Україна також бере участь у Силах швидкого реагування НАТО [9].

В останні роки український уряд прагнув поглибити свої відносини із НАТО. Стратегія національної безпеки України до 2020 р. включає як пріоритет розвиток особливого партнерства з НАТО і прагнення до членства в НАТО. У 2021 р. президент В. Зеленський та інші українські офіційні особи закликали НАТО надати Украї-

ні План дій щодо членства, який вони розглядають як сходинку до членства [3].

Багато спостерігачів вважають, що членство в НАТО не просується доти, доки Росія окупує територію України, а конфлікт залишається неврегульованим. Самі українці, як і раніше, розділені щодо членства в НАТО. З 2014 р. близько 40–50 % респондентів опитувань громадської думки підтримують членство в НАТО (порівняно з приблизно 25–30 % проти); ці опитування не включають окупований Крим і контрольовані Росією райони сходу України, де підтримка членства в НАТО, ймовірно, була б нижчою навіть за відсутності конфлікту [2].

Відносини України з НАТО почались з періоду визнання незалежності нашої держави і тільки зміцніли впродовж останніх кількох років. Саме підтримка НАТО в боротьбі з Росією була однією з найбільш значущих для нашої держави. НАТО не тільки підтримало Україну на міжнародних самітах та зібраннях, але й допомагало матеріально, надаючи гуманітарну допомогу бійцям на Сході України. Військових конфлікт між Росією та Україною почався в далекому 2014 р. триває і до сьогодні, проте український уряд не покладає зусиль щодо його припинення. Можливо, саме зміцнення стосунків з НАТО може бути початком кінця цієї безглуздої війни між Росією та Україною.

Джерела та література

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». К.: НІСД, 2016. 688 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-10/poslanya_new-cc2e3.pdf (дата звернення: 02.02.2022)
2. Громадська думка щодо вступу в НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/informacijnij-centr/gromadska-dumka-shchodo-vstupu-v-nato> (дата звернення: 05.02.2022)
3. Зеленський похвалив розмову Байдена та Путіна і попросив Макрона про НАТО та ЄС. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-56774584> (дата звернення: 09.02.2022)
4. Зеленський у Брюсселі: нові друзі та не завжди за протоколом. URL: <https://www.dw.com/uk/a-49060053> (дата звернення: 09.02.2022)
5. Проблема України – це Мінський протокол. Перед тим, як іти на переговори, Путін починав ескалацію на Донбасі. *ТЕКСТИ.org.ua*. URL: https://texty.org.ua/articles/97623/Problema_Ukrajinu__ce_Minskyj_protokol_Pered-97623/ (дата звернення: 03.02.2022)

6. Рішення комісії Україна-НАТО на Варшавському саміті: повний текст. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/07/9/7051883/> (дата звернення: 04.02.2022)

7. Сепаратисти в Харькове перепутали здание мэрии с театром оперы и балета. *Эхо Москвы*. URL: <http://echo.msk.ru/blog/echomsk/1295362-echo> (дата звернення: 02.02.2022)

8. Справа про збитий МН17: розгляд у суді по суті – що важливо знати. *DW.COM*. URL: <https://www.dw.com/uk/sprava-pro-zbytyi-mh17-rozghliad-u-sudi-po-suti-shcho-vazhlyvo-znaty/a-57801456> (дата звернення: 04.02.2022)

9. Україна долучиться до операції НАТО «Sea Guardian». *Мілітарний*. URL: [https://mil.in.ua/uk/news/ukrayina-doluchysya-do-operatsiyi-nato-sea-guardian/#:~:text="](https://mil.in.ua/uk/news/ukrayina-doluchysya-do-operatsiyi-nato-sea-guardian/#:~:text=) (дата звернення: 09.02.2022)

10. Щорічний звіт 2014 Генерального секретаря. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_01/20150202_SG_AnnualReport_2014_ukr.pdf (дата звернення: 09.02.2022)

11. Щорічний звіт 2015 Генерального секретаря. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_02/20160208_SG_AnnualReport_2015_uk.pdf (дата звернення: 09.02.2022)

12. Яромшук Т. Гіркін розповів про розстріли у Слов'янську і Пуїтіна. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27499767.html> (дата звернення: 02.02.2022)

13. Bigg C. Vostok Battalion, a powerful new player in Eastern Ukraine. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. URL: <http://www.rferl.org/content/vostok-battalion-a-power-ful-new-player-ineasternukraine/25404785.html> (дата звернення: 03.02.2022)

14. MacFarquhar N., Gordon M. Ukraine Leader says «Huge loads of arms» pour in from Russia. *New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2014/08/29/world/europe/ukraine-conflict.html> (дата звернення: 04.02.2022)

15. Partnership Interoperability Initiative. *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132726.htm (дата звернення: 04.02.2022)

16. Putin in film on Crimea: US masterminds behind Ukraine coup, helped train radicals. *Russia Today*. URL: <http://rt.com/news/240921-us-master-minds-ukraine-putin> (дата звернення: 02.02.2022)

17. Relations with Ukraine. *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm (дата звернення: 04.02.2022)

18. Ukraine rebels hold referendums in Donetsk and Luhansk. *BBC News*. URL: <http://www.bbc.com/news/world-europe-27360146> (дата звернення: 03.02.2022)

УДК 327

Христик М. О.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

УКРАЇНА-ПОЛЬЩА: ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

У статті проаналізовано досягнення, перспективи, проблеми, а також охарактеризовано основні складові стратегічного партнерства між Україною та Польщею на сучасному етапі. Наведено характерні особливості та аспекти співпраці у таких сферах, як безпекова, енергетична, військова, торговельно-економічна.

Ключові слова: Україна, Польща, Східна Європа, стратегічне партнерство, двосторонні відносини, співробітництво.

Khrystyk M. O.

UKRAINE-POLAND: FEATURES OF STRATEGIC PARTNERSHIP

The article analyzes the achievements, prospects, problems and characterizes the main components of strategic partnership between Ukraine and Poland at the present stage. Characteristic features and aspects of cooperation in such spheres as security, energy, military, trade and economic are specified.

Key words: Ukraine, Poland, Eastern Europe, strategic partnership, bilateral relations, cooperation.

Республіка Польща однозначно є пріоритетом для зовнішньої політики України. Польща стала і надалі залишається локомотивом наближення України до Європейського Союзу. Від початку незалежності України двосторонні відносини між цими двома державами набували характеру стратегічного партнерства [18].

26 серпня 2021 р. указом Президента України було затверджено Стратегію зовнішньополітичної діяльності України, у якій офіційно підтверджено, що Республіка Польща є стратегічним партнером України [17]. Це вказує на те, що Україна цінує двосторонні відно-

сини з сусідньою державою і прагне їх розвивати і покращувати, щонайперше, у таких сферах, як: безпекова, енергетична, військова, торговельно-економічна.

Варто зауважити, що Україна лише зі свого боку проголосила стратегічне партнерство з Польщею. Політолог О. Дергачов зазначив у 2000 р., що Україна не має достатньої потуги, щоб стати стратегічним партнером цієї держави [4]. Втім, українсько-польські відносини розвиваються досить добре і прогресивно через те, що ці дві держави мають спільні інтереси, а саме продовження європейської інтеграції у східному напрямку, а також посилення енергетичної безпеки. До того ж стратегічне партнерство з Республікою Польща для України є важливим чинником для подальшої інтеграції в Європейський Союз (ЄС) і Організацію Північноатлантичного договору (НАТО).

Українсько-польські відносини завжди були невід'ємною частиною комплексного та детального дослідження вчених. Значну зацікавленість цією метою проявляють вітчизняні науковці, а саме В. Будкін, М. Гончар, Я. Завада, Т. Зарецька, Р. Демчишак, О. Коломієць, А. Мартинов, Я. Матійчик, І. Мельникова, О. Митрофанова, С. Павленко, С. Стоєцький та М. Янків, які у своїх працях висвітлили широкий спектр галузей двосторонніх відносин України та Республіки Польща. Серед польських вчених про двосторонні відносини писали Е. Орлоф, Т. Ольшанський, В. Осадчий. Однак, досліджувана тема потребує поглибленого вивчення з урахуванням існуючих сучасних тенденцій у системі міжнародних відносин загалом та в Східній Європі зокрема.

Метою і завданнями дослідження є вивчення та аналіз особливостей двосторонніх відносин між Україною і Республікою Польща, дослідження історії становлення відносин між Україною і Республікою Польща та багатоаспектності стратегічного партнерства цих двох держав.

На сьогодні Україна вважає Польщу своїм стратегічним партнером. Офіційні дипломатичні відносини між цими двома державами були встановлені 8 січня 1992 р. А перед цим 2 грудня 1991 р. саме Республіка Польща першою у світі офіційно визнала державну незалежність України [14]. Ця подія підтвердила зацікавленість Польщі у тому, аби сусідня держава існувала і процвітала. Поляки відразу зрозуміли, що безпека і стабільність їхньої країни більшою мірою залежать від ситуації в Україні. Тому відносини між країнами досить швидко розвивалися у позитивному напрямку. 18 травня 1992 р. було підписано Договір між Україною і Республікою Польщею про

добросусідство, дружні відносини і співробітництво, з якого і почало будуватися стратегічне партнерство між двома державами, у яких були спільні стратегічні цілі [5]. Адже у зовнішній політиці Україна і Республіка Польща визначили своїм пріоритетом вступити до ЄС та НАТО [9].

Польща – це держава, яка змогла вступити і до Організації Північноатлантичного договору у 1999 р., і до Європейського Союзу у 2004 р. [7]. І з того часу вона відіграє важливу роль, як країна-посередник між ЄС і державами Східної Європи, аби допомогти пострадянським державам, а також зміцнити свій авторитет в ЄС. Навіть ще до вступу в Європейський Союз Міністерство закордонних справ Польщі в грудні 2002 р. деталізувало польський підхід щодо східної політики ЄС у вигляді неофіційного документа з польськими пропозиціями щодо майбутніх взаємин розширеного ЄС із його новими східними сусідами [20]. Із започаткуванням Європейської політики сусідства у 2003–2004 рр., що визначила формат відносин між Європейським Союзом та його новими сусідами на сході, Польща постійно підкреслювала необхідність активізувати зусилля ЄС щодо зміцнення зв'язків зі східними сусідами, зокрема з Україною. Тобто, можемо зазначити, що Польща – це та країна, яка підтримує європейські цінності та поширює їх не лише на своїй території.

Польща не раз засвідчувала, що підтримує Україну. Яскравим прикладом цього є її масштабна підтримка Східного партнерства, яка направлена на те, щоб східноєвропейських країни, зокрема і насамперед Україна, змогли вступити до ЄС [19]. Окрім цього, прикладом може слугувати те, що одну з вирішальних ролей під час президентських виборів в Україні 2004 р. відіграв тодішній Президент Польщі А. Квасневський, який не залишився осторонь та розгорнув широку посередницьку і міжнародну діяльність, щоб допомогти привести прозахідні політичні сили. Після цієї ситуації образ Польщі як адвоката українських інтересів в Європейському Союзі став особливо популярним серед українців [8].

Варто наголосити, що підтримка України з боку Польщі збереглася навіть за часів президента В. Януковича, який змінив зовнішню політику в російський бік. Офіційна Варшава і польська громадськість виявили високий рівень поваги до революційних подій в Україні [15]. Після подій Євромайдану відносини між Польщею та Україною значно зміцнилися, адже українці змогли відстояти і сміливо підтвердили, що прагнуть вступу України до ЄС.

Більше того, після 2014 р. – початку російської агресії, Польща заохочувала Україну не відступати від реформ, які допоможуть

Україні впевнено рухатися до ЄС, а потім і до НАТО. Ще у 1993 р. польський президент Л. Валенса заявив, що «немає вільної Польщі без вільної України» [10]. Саме ця фраза означає ставлення Польщі до нашої держави. Адже і Україна, і Польща розуміють, що Російська Федерація – це агресор, якому треба дати відсіч. Вже у 2014 р. сторони зрозуміли важливість надійної, стабільної та передбачуваної співпраці.

Польщу та Україну об'єднує налагоджена військова співпраця. Від початку встановлення відносин було сформовано спільний батальйон миротворчих сил на підставі договору міністрів оборони від 1995 р. Колишній міністр оборони України О. Кузьмук вважав, що важливою сферою військової співпраці між Україною та Польщею є обміни між військовими навчальними закладами, а також воєнна промисловість [1]. Польські підприємства допомагали модернізувати українську армію. Українські офіцери через високий рівень освіти у сфері воєнної теорії ділилися досвідом у бойовій підготовці армії.

З 2014 р., коли безпекова ситуація погіршилася, Польща стала і залишається одним із ключових постачальників військової допомоги Україні. Литовсько-польсько-українська бригада ім. князя Костянтина Острозького була утворена у 2016 р. 2 жовтня 2020 р. Міністр оборони України на запрошення Міністра Національної оборони Польщі взяв участь в урочистих заходах у Любліні з нагоди п'ятої річниці створення ЛІТПОЛУКРБРИГУ [11]. Це є приклад успішної військової співпраці.

Завдяки зусиллям Польщі відбулося поступове поглиблення військової співпраці Україна-НАТО. Це має ключове значення для безпеки Польщі, яка, нагадаємо, має кордони з Росією, а також Білоруссю, яка стала загрозою для безпеки як Польщі, так і України. У 2016 р. Варшава приймала саміт НАТО, де було погоджено надання Україні Комплексного пакету допомоги [13]. Ефективність військової співпраці Україна-НАТО залежить не лише від самої України – її прагнення та динаміки виконання зобов'язань, але й, принаймні, прагнення союзників. За таких умов Польща може виступити на користь наближення України до Організації Північноатлантичного договору опосередковано.

Саме Польща однією з перших країн в Європі усвідомила стратегічну важливість військово-технічного співробітництва з Україною. На сьогодні Україна з Польщею реалізують ряд спільних проєктів, зокрема, з розробки боєприпасів, безпілотних літальних апаратів і протитанкових ракетних комплексів. Проведення спільних військових навчань також свідчить про досить тісну взаємодію [12].

Важливо зазначити, що є стабільний воєнно-політичний діалог між керівниками оборонних відомств України та Польщі. У 2019–2020 рр. цей діалог спрямовували на підтримання стабільності в регіоні Східної Європи. У 2020 р. одним із пріоритетних напрямів співпраці стала підготовка Сил спеціальних операцій ЗСУ. Зокрема, було забезпечено спільну участь у підготовці українських спецпризначенців з десантування та в комплексному тренуванні підрозділів спеціальних сил Війська Польського «Morswin-2020». Більше того, за підтримки польської сторони у 2020 році військовослужбовці ЗСУ, які виконували завдання в рамках гуманітарного проекту «ЕВАКУАЦІЯ 200», разом із сім'ями пройшли в Польщі курс психологічної реабілітації [3].

Торговельно-економічна співпраця між країнами теж досить добре налагоджена. Прикладом цього є те, що у 2009–2010 рр. найбільші закордонні інвестиції Польща мала саме в Україні – 730 млн доларів [14]. Інвестиції здебільшого спрямовують в уже розвинені сфери економічної діяльності, такі як: харчова промисловість, торгівля і послуги, транспорт і телекомунікації, сільське господарство, технології та інновації. Українські інвестиції в Польщі також були найбільшими за кордоном і становили 1,2 млрд доларів. В Україні було понад 1 тис. польських фірм з польським або змішаним капіталом. На сьогодні інвестиції значно зросли через те, що Польща допомагає Україні покращити економічне становище [2].

У 2018 р. Польща була другим найбільшим торговельним партнером України, а Україна займала чотирнадцяте місце серед найбільших торговельних партнерів Польщі. Потенціал розвитку двосторонньої торгівлі залишається величезним і може стати основою поглиблення взаємозалежності [16]. Угода про асоціацію, укладена у 2014 р. між Україною та ЄС, надає додаткових можливостей для покращення двосторонньої торгівлі. Це видно у 2020 р., коли Польща увійшла до трійки найбільших торговельних партнерів України у світі та витіснила Російську Федерацію. На сьогодні українсько-польська торгівля демонструє дуже хорошу динаміку. У липні 2021 р. український експорт до Польщі зріс удвічі в порівнянні з 2020 р., при цьому польський імпорт зріс на 11,3% [2].

Що стосується енергетичної безпеки в Європі, то Польща та Україна мають майже однакові позиції щодо цього. На сьогодні існування та процвітання будь-якої держави залежить від того, наскільки вона забезпечена енергоресурсами. Енергоресурси набули статусу стратегічно важливих, а питання енергетики увійшли до сфери державної політики. Україна є глибоко пов'язаною з ЄС в пи-

таннях транспортування енергоносіїв, а тому основні тенденції та перспективи у європейській енергетичній політиці є надзвичайно актуальними і важливими для нас.

Диверсифікація постачання природного газу та відкриття європейського ринку для скрапленого газу із США відповідають інтересам обох держав, які активно виступали проти побудови газопроводу «Північний потік-2» через його негативний вплив на безпеку України. Польська енергетична компанія PGNiG займається постачанням природного газу в Україну, обсяг якого досяг 200 мільйонів кубічних метрів у 2018-2019 рр. У 2021 р. було підписано тристоронній меморандум між Польщею, Україною та США про поставки американського скрапленого газу, аби зменшити залежність від Росії [6].

Окрім цього варто звернути увагу на два основні чинники, які можуть послабити стратегічне партнерство між двома державами. По-перше, це існування історичних конфліктів та непорозумінь, які навряд чи зникнуть, але які значно підривають відносини між Україною та Польщею. По-друге, після президентських та парламентських виборів 2015 р., які виграла консервативна партія «Право й справедливість», зріс рівень націоналізму в Польщі. Це вже призвело до загострення відносин між офіційними Варшавою та Брюсселем. Так, Європейський Союз дуже лояльний і терплячий, але Польщі не варто випробовувати це терпіння і руйнувати фундаментальні принципи Євросоюзу. Варшава розуміє, що багато чому вона завдячує саме Брюсселю. Без ЄС і його щедрого фінансування Польща не була б тією розвиненою країною, якою вона наразі є. Та все ж таки світ політики мінливий, тому Україні не слід розраховувати лише на масштабну підтримку Польщі для подальшої інтеграції в ЄС і НАТО.

На сьогодні стратегічне партнерство між Польщею та Україною досягло досить високого рівня. Дотримання тісних українсько-польських взаємин збалансовує зовнішньополітичну і зовнішньоекономічну діяльність обох країн. Стратегічне партнерство з Республікою Польща сприяє трансформаційним процесам усередині обох суспільств, дає змогу проводити спільний міжнародний стратегічний курс на вступ до загальноєвропейських і трансатлантичних інтеграційних структур. Коли йдеться про подальші перспективи взаємин, то формулювання українсько-польських відносин дозволяє впевнено стверджувати, що стратегічне партнерство між Україною та Польщею буде зміцнюватися, а взаємозалежність країн буде продовжувати рости. Це призведе до того, що важливість стратегічного

партнерства зросте в силу значущості цих відносин у Східній Європі. Перспективним напрямком для подальших досліджень лишається вивчення динаміки військово-політичної та торговельно-економічної взаємодії держав, враховуючи стрімкі зміни у геополітичній розстановці сил у світі.

Джерела та література

1. Армія України: від народження до народження. URL: <https://mind.ua/publications/20231882-armiya-ukrayini-vid-narodzhennya-do-narodzhennya> (дата звернення: 04.02.2022)

2. Вигідне сусідство. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/10/13/678678/> (дата звернення: 08.02.2022)

3. Група українських військовослужбовців цивільно-військового співробітництва – СІМІС «Евакуація 200» прибула до Польщі на реабілітацію. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/news/grupa-ukrayinskih-vijskovosluzhbovciv-civilno-vijskove-spivrobotnictvo-simic-evakuaciya-200-pribuli-do-polshchi-na-reabilitaciyu> (дата звернення: 04.02.2022)

4. Дергачов О. Міжнародне становище України // Політична думка, 2000. № 2. С. 98 – 99.

5. Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_172#Text (дата звернення: 05.02.2022)

6. Зменшити залежність від Росії: Україна, Польща та США уклали угоду про постачання газу. URL: <https://www.unian.ua/economics/energetics/10669125-zmenshiti-zalezhnist-vid-rosiji-ukrajina-polshcha-tassha-uklali-ugodu-pro-postachannya-gazu.html> (дата звернення: 09.02.2022)

7. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи : навч. посібник / Р. Б. Демчишак, Я. І. Завада. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 192 с.

8. Історія виборів: третього Президента в 2004 році Україна обирала у «три тури». URL: https://www.oporaua.org/article/vybory/election_history/23049-istoriia-vivoriv-tretogo-prezidenta-v-2004-rotsi-ukrayina-obirala-u-tri-turi (дата звернення: 04.02.2022)

9. Кононенко С. Теоретичні аспекти стратегічного партнерства // Дослідження світової політики. Збірник наукових праць. Вип. 8. Відп. ред. Є. С. Камінський. Київ: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 1999. С. 11-26.

10. Лех Валенса: “Польща та Україна приречені бути разом”. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2021/12/2/160589/> (дата звернення: 06.02.2022)

11. ЛИТПОЛУКРБРИГ відзначила п'яту річницю створення. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/news/litpolukrbrig-vidznachila-pyatu-richnicyu-stvorennya> (дата звернення: 05.02.2022)

12. На Львівщині завершилося багатонаціональне навчання «Три мечі – 2021». URL: <https://armyinform.com.ua/2021/07/30/na-lvivshhyni-zavershylosya-bagatonacionalne-navchannya-try-mechi-2021/> (дата звернення: 10.02.2022)

13. НАТО посилює підтримку України за допомогою Комплексного пакета допомоги. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_132355.htm (дата звернення: 08.02.2022)

14. Політичні відносини між Україною та Польщею. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/228-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-polyshheju> (дата звернення: 07.02.2022)

15. Поляки перші сказали, що Україні потрібна зброя – автор пісні «Подай руку Україні». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26563473.html> (дата звернення: 04.02.2022)

16. Польсько-українські відносини: потенціал – більший за проблеми. URL: <https://www.prostir.ua/?news=polsko-ukrajinski-vidnosyny-potentsial-bilshyj-za-problemy> (дата звернення: 04.02.2022)

17. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#n11> (дата звернення: 08.02.2022)

18. Стратегічне партнерство триває. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/strategichne-partnerstvo-trivaye/> (дата звернення: 02.02.2022)

19. Що спонукає Польщу до підтримки України? URL: http://www.usipr.org.ua/ua/?option=com_content&view=article&id=74:scho- (дата звернення: 10.02.2022)

20. Non-paper z polskimi propozycjami w sprawie przyszłego kształtu polityki rozszerzonej EU wobec nowych wschodnich sąsiadów. Polityka rozszerzonej Unii Europejskiej wobec nowych sąsiadów. Warsaw : Fundacja im. Stefana Batorego, 2003. P. 93–107.

УДК 327:339.9(477)(4 ЄС)

Ющенко А. А.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

ПІДТРИМКА НАТО УКРАЇНИ В ХОДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

У статті висвітлено відносини України та НАТО в умовах російсько-українського конфлікту. Досліджено ключові ініціативи співпраці України- НАТО під час анексії Криму, конфлікту на Сході та Донбасі.

Ключові слова: Україна, Російська Федерація, НАТО, російсько-український конфлікт, відносини.

Yushchenko A. A.

NATO'S SUPPORT FOR UKRAINE DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN CONFLICT

In article, highlights the relations between Ukraine and NATO in the Russian-Ukrainian conflicts. Key initiatives of NATO-Ukraine cooperation during the annexation of Crimea, the conflict in the East and Donbas have been researched.

Key words: Ukraine, Russian Federation, NATO, Russian-Ukrainian conflict, relations.

Тема розвитку відносин між Україною та НАТО є актуальною, тому що конфлікт триває і досі. Крім цього, її актуальність зумовлює те, що наукових праць, присвячених їй, не так багато, тому обрана тема підлягає докладному вивченню та аналізу. Під час написання статті було проаналізовано ряд джерел та літератури. Серед дослідників можна виокремити Михайла Зигара [14]. Він висвітлив свої погляди в праці «Вся кремлівська рать. Коротка історія сучасної Росії». І. Фріз у своєму виданні «НАТО: український вибір» опрацювала багато вагомих питань [30]. Також було ретельно досліджено офіційну сторінку МЗС України та офіційну сторінку Північноатлантичного Альянсу.

Мета роботи проаналізувати особливості взаємин та співпраці між Україною та НАТО. Для досягнення мети у роботі необхідно дослідити історію відносин Україна-НАТО, проаналізувати розвиток співробітництва та оцінити рівень допомоги НАТО Україні в умовах російсько-українського конфлікту.

Період, охоплений обраною темою, триває, розпочинаючи з 1991 р. Вже відтоді відносини були започатковані формально. Найсуттєвішим кроком до тісної співпраці України і НАТО стало підписання 1997 р. Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору [31].

На цьому етапі Україна не є членом цієї євроатлантичної структури безпеки. Вона не допущена до членства в Альянс через низку різних причин, і однією з них є конфлікт 2014 р. Саме гібридна російсько-українська війна спровокувала та надала ідеї до ще більшого прагнення вступити в НАТО, тому наразі Україна вибудовує нові підходи для отримання членства в Альянсі. Спалахи різних конфліктів можуть становити локальну чи міжнародну загрозу для світу, ось чому саме з 2014 р. євроатлантичний військово-політичний блок став одним з найголовніших та найважливіших партнерів України. До того ж Україна дуже прагне стати державою-членом НАТО, адже самостійно захистити себе та свою національну безпеку дуже важко.

Завдяки экс-президенту П. Порошенку 29 грудня 2014 р. був підписаний Закон, який скасував позаблоковий статус України [25]. Він мав намір відновити співпрацю та повернути Україну на шлях інтеграції, запевняючи, що оголошення позаблокового статусу не виправдало очікування України.

Під час саміту НАТО 4 вересня 2014 р. в Уельсі П. Порошенко та Б. Обама обговорили процес зближення України з НАТО та посилення співпраці [24]. Втім, ще 2008 р. на саміті НАТО В. Путін повідомив президенту США, на той час Дж. Бушу: «Україна – це взагалі не держава. Частина її території – це Східна Європа, а частина, і значна, подарована нами... Якщо Україна піде в НАТО, то піде без Криму і сходу – вона просто розпадеться» [14].

Загалом, проаналізувавши декілька промов президента Російської Федерації, можна стверджувати, що він категорично проти вступу України в цю міжнародну міжурядову організацію. В. Путін підкреслює, що в разі вступу України в НАТО, РФ прийдеться воювати з євроатлантичною структурою безпеки за півострів Крим. Такий аргумент не задовільнив Генерального секретаря НАТО Є. Столтенберга. Він відповів, що кожна країна буде обирати свій шлях, починаючи з вирішення дрібних питань, закінчуючи вступом

до НАТО. Крім цього наголосив, що в Російській Федерації буде відсутнє право вето. Лише члени НАТО будуть вирішувати, чи держава Україна буде членом Альянсу. Він заявив: «Ми не повернемося в епоху сфер інтересів, коли великі країни вирішують, що робити меншим» [7]. Взагалі, Північноатлантичний Альянс є оборонним союзом і не може загрожувати Російській Федерації.

З початку війни і наразі має місце досить багато напрямів співпраці між Україною та НАТО. Передусім, НАТО проводило програму навчання для ЗСУ, а 1 липня 2015 р. була ратифікована угода щодо підтримки та постачання. Цією угодою визначаються основні принципи співробітництва для підтримки України [3].

Зібрання російських військ, яке розпочалося нещодавно та зафіксоване розвідкою США біля кордону України та Білорусі, є досить необгрунтоване. На думку Генерального секретаря Альянсу, всі суперечки повинні бути вирішені «шляхом діалогу та дипломатії, а не загроз чи застосування сили» [15]. У зв'язку з цим Росія назвала умови для деескалації ситуації. Щонайперше, припинити спільні навчання ЗСУ та країн-членів НАТО, Україна має відмовитися від вступу в Альянс та повернутися до позаблокового статусу. Крім цього, вони вимагають в НАТО оголосити про відмову від політики «відкритих дверей».

Хоч Є. Столтенберг не хоче йти на ескалацію конфлікту, проте на пресконференції 16 грудня 2021 р. в Брюсселі з В. Зеленським стверджував, що і надалі продовжить здійснювати практичну підтримку України та запевнив, що бачить потенціал співробітництва України та НАТО. У відповідь президент України гарантував, що Україна буде надійним партнером НАТО [19]. Цей візит прокоментував міністр закордонних справ Д. Кулеба, як «успішний візит». Однак В. Зеленський так і не отримав точної відповіді на питання, коли Україна стане членом НАТО.

Під час зустрічі 10 січня 2022 р. в Женеві голова МЗС РФ С. Лавров стверджує, що Росія не має намір «нападати» на Україну. Проте влада Росії вимагає знову, аби США гарантували, що Україна ніколи не стане членом НАТО. Він наголошує, що це твердження вирішить питання національної безпеки країни [26].

Відтак, позитивним аспектом є те, що під час зустрічі 11 січня 2022 р. конгресмени США запропонували оголосити Україну країною «НАТО+» та запропонували збільшити постачання зброї [6]. У результаті Республіканська партія зареєструвала відповідний законопроект, який забезпечить Україні військову та дипломатичну під-

тримку. Крім цього, було запропоновано збільшити фінансування допомоги ЗСУ.

Під час зустрічі 28 січня 2022 р. з представниками іноземних ЗМІ президент України дійшов висновку, що вступ України до Північноатлантичного Альянсу є дуже серйозним ризиком для НАТО на даний момент. Він запевнив присутніх, що ЗСУ України потужні та він не вважає, що їхній досвід слабший, аніж в армії країн-членів НАТО [12].

Очевидно, чому НАТО надає більше політичної підтримки, адже як було вище зазначено Україна не входить до Північноатлантичного Альянсу. Навіть під час інтерв'ю ВВС Є. Столтенберг заявив: «Ми не плануємо розгортати війська НАТО в Україні». Тобто, в разі нападу Росії Альянс не буде відправляти війська в Україну, однак під час російського вторгнення вони зможуть надати підтримку Києву, щоб протистояти агресору, модернізуючи систему оборони [20]. Від початку конфлікту члени Альянсу вважають анексію Криму, гібридну війну на Сході та окупацію окремих територій абсурдними діями. Всі засуджують вчинки країни-агресора та вважають незаконними.

Спочатку Україна просила військової допомоги в НАТО, але така підтримка була відхилена. Генсек обґрунтував це тим, що «збройні сили належать лише конкретним державам» [11]. Як зазначає офіційний представник США, Україні не вистачає боєприпасів, адже декілька складів з боєприпасами було знищено. Дехто з дослідників вважає, що Росія може бути причетна до цього інциденту. Внаслідок того, нещодавно країни-члени Альянсу створили так званий «повітряний міст» для постачання озброєння та боєприпасів в Україну [13]. Тому не все так безнадійно. Це є досить вагомою підтримкою з боку НАТО.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що військово-політичний блок НАТО відіграє важливу роль під час російсько-українського конфлікту та надає неабияку допомогу. На кожному засіданні НАТО висловлює тверду позицію щодо територіальної цілісності України. Росія, як запевняє генсек НАТО, порушила «цінності, принципи та зобов'язання, які вона допомагала створювати і які покликані зміцнювати відносини Росії та НАТО» [15]. Проте в той же час військово-політичний блок не прагне оголошувати активну військову підтримку, адже це може спровокувати Росію до рішучих дій, які можуть створити локальну або міжнародну загрозу. Вони ніби просто опираються на політику «умиротворення». Проте, чи допоможе такий підхід, який був застосований задля мінімальної стабільності та покращення ситуації? Якщо такий механізм не спра-

цював, наприклад, під час Мюнхенської угоди, мабуть, слід діяти інакше.

Джерела та література

1. Більшість українців підтримали б вступ в НАТО в разі проведення референдуму. 2021. URL: <https://www.unian.ua> (дата звернення: 02.02.2022)

2. Брюссельський саміт, 14 червня 2021 року. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_184633.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 02.02.2022)

3. Відносини з Україною. *NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION*. 2020. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 03.02.2022)

4. Відстеження глобальних конфліктів. URL: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine> (дата звернення: 04.02.2022)

5. Власенко Р. Українське питання в контексті відносин НАТО із РФ на Варшавському саміті. *Центр досліджень проблем Російської Федерації*. URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/varshav_samit-2357e.pdf (дата звернення: 02.02.2022)

6. Вступ України в НАТО: конгресмени США запропонували суперхід. 2022. URL: <https://gazeta.ua/articles/world-life/vstup-ukrayini-v-nato-kongresmeni-ssa-zaproponuvali-superhid/1066337> (дата звернення: 03.02.2022)

7. Генсек НАТО: не Росії вирішувати, чи буде Україна членом Альянсу. *ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАВДА*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/06/14/7124429/> (дата звернення: 04.02.2022)

8. Генсек НАТО про можливість російського вторгнення в Україну: важливо не збільшувати напругу. *ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАВДА*. 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/11/15/7130289/> (дата звернення: 03.02.2022)

9. Генсек НАТО: в Альянсі немає консенсусу для запрошення України. *ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАВДА*. 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/11/15/7130275/> (дата звернення: 05.02.2022)

10. Генсек НАТО і низка міністрів: в МЗС розповіли, з ким Кулеба зустрінеться у Брюсселі. *ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАВДА*. 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/11/15/7130268/> (дата звернення: 07.02.2022)

11. Голова військового комітету НАТО генерал Кнуд Бартлес: «Ситуація на Донбасі активізує співпрацю Альянсу з Україною». URL: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2014_11/20141208_141124-interview-cmc.pdf (дата звернення: 03.02.2022)

12. Глава держави – іноземним дипломатам: Найпростіше, чим можете допомогти, – бути в Україні. *Офіційне інтернет-представництво*. 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-inozemnim-diplomatom-najprostishe-chim-mozhet-72585> (дата звернення: 04.02.2022)

13. Ганюкова О. Країни НАТО створили «повітряний міст» для постачання озброєння в Україну – WSJ. *OBOZREVATEL*. 2022. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/politics/kraini-nato-stvorili-povitryanij-mist-dlya-postachannya-ozbroennya-v-ukrainu-wsj.htm> (дата звернення: 06.02.2022)

14. Зигар М. Вся Кремлівська рать. Коротка історія сучасної Росії. 2016. 188 с. (дата звернення: 06.02.2022)

15. Іспанська El País оприлюднила відповідь Заходу Кремлю. Що у ній про Україну? *BBC*. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60231664> (дата звернення: 01.02.2022)

16. Кушта О. Трансформація відносин Україна-НАТО в контексті російсько-українського збройного конфлікту. *Вісник львівського університету*. 2018. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/9449> (дата звернення: 03.02.2022)

17. Кулеба розповів, про що говоритиме на міністерській зустрічі НАТО у Ризі. *ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАВДА*. 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/11/25/7130750/> (дата звернення: 05.02.2022)

18. Місія України при НАТО. Європейський Союз. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/pro-ukrayinu/mizhnarodna-spivpracya/evropejskij-soyuz> (дата звернення: 04.02.2022)

19. НАТО змінить стратегічну концепцію через агресію Росії проти України – Столтенберг на зустрічі з Зеленським. *Радіо Свобода*. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nato-stoltenberg-stratehichna-konceptsiia/31612189.html> (дата звернення: 02.02.2022)

20. НАТО не відправлятиме війська в Україну в разі нападу Росії – Столтенберг. *Радіо Свобода*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nato-ukraina/31678391.html> (дата звернення: 03.02.2022)

21. Невійськова допомога НАТО Україні в умовах агресії Росії. *Український незалежний центр політичних досліджень*. 2015. URL: <http://www.ucipr.org.ua/ua/med-a/research-updates/nev-yskova-dopomoga-nato-ukra-n-v-umovah-agres-ros> (дата звернення: 04.02.2022)

22. Незалежна та суверенна Україна залишається ключовим фактором євроатлантичної безпеки. *УКРІНФОРМ*. 2020 URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3060007-ukraina-e-klucem-dla-vsiei-sistemi-evroatlanticnoi-bezpeki-nato.html> (дата звернення: 03.02.2022)

23. Невійськові ініціативи НАТО Україні. URL: <http://old.en.gov.ua/aktualno/spivrobotnictvo-ukraieni-z-nato> (дата звернення: 04.02.2022)

24. Порошенко в Уельсі розпочав зустріч із світовими лідерами. *Європейська правда*. 2014. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2014/09/4/7025695/> (дата звернення: 01.02.2022)

25. Президент підписав Закон про скасування позаблокового статусу України. 2014. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/news/30988-parlament-hebt-blockfreien-status-der-ukraine-auf> (дата звернення: 01.02.2022)

26. Росія вимагає гарантій того, що Україна ніколи не стане членом НАТО – Лавров. 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/01/10/povyna/svit/rosiya-vumahaе-harantij-toho-ukrayina-nikoly-ne-stane-chlenom-nato-ryabkov> (дата звернення: 03.02.2022)

27. Сидоренко С. Членство в Альянсі, війна з Росією та реформи: інтерв'ю з главою місії НАТО в Україні. *ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАВДА*. 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2021/08/31/7127215/> (дата звернення: 04.02.2022)

28. Україна – НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/> (дата звернення: 02.02.2022)

29. Указ Президента України №348/2021 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3482021-39617> (дата звернення: 02.02.2022)

30. Фріз І. «НАТО: український вибір». 2018. 118 с.

31. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION. URL: <https://www.nato.int/> (дата звернення: 07.02.2022)

Збірник наукових праць

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
СТУДЕНТІВ ТА АСПІРАНТІВ**

Серія «Міжнародні відносини»

Випуск 7

Комп'ютерна верстка Наталії Крушинської
Художнє оформлення обкладинки Яніни Загурської

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 9,07. Наклад 50 прим. Зам. № 15–22.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Times New Roman».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Виготовлено ФОП Свиначук М. В.
Тел. (+38068) 68 35 800, e-mail: 35800@ukr.net.